

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MODERN VE POSTMODERN SÜREÇTE KENT PARKLARININ
SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

TUĞBA DOĞAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. ELİF KUTAY KARAÇOR**

DÜZCE, 2022

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MODERN VE POSTMODERN SÜREÇTE KENT PARKLARININ
SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuğba DOĞAN tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Elif KUTAY KARAÇOR
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Elif KUTAY KARAÇOR
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Pınar GİRTİ GÜLTEKİN
Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sinem ÖZDEDE
Pamukkale Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 30/09/2022

TEZ BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

30 Eylül 2022

Tuğba DOĞAN

Kızlarım Eliz Benan ve Eylül Berra'ya,

TEŞEKKÜR

“Modern ve Postmodern Dönemde Kent Parklarının Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Toplumsal Rolü” başlıklı yüksek lisans tez çalışmamın her aşamasında ilgi ve önerileri ile bana yol gösterip, her konuda desteğini esirgemeyen, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan her sorun yaşadığımda çekinmeden paylaşarak yoluma ışık tutan ve samimiyetini benden esirgemeyen çok kıymetli saygıdeğer hocam Doç. Dr. Elif Kutay Karaçor hocama en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenimimde ve bu tezin hazırlanmasında gösterdiği her türlü destek ve yardımdan dolayı çok değerli hocam Doç. Dr. Pınar Gültekin hocama en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca sabır ve anlayışla her zaman yanımda olan, destek ve özverisini hiçbir zaman esirgemeyen biricik eşim Yusuf Doğan’a, yüksek lisans öğrenimim süresince desteklerini esirgemeyen kardeşim Halil İbrahim Dönmez’e, öğretim hayatım boyunca ilgilerini benden esirgemeyen anne ve babama, özellikle çalışmalarım sürecinde canım kızlarım Eliz Benan ve Eylül Berra Doğan’a teşekkür ederim. Bu çalışma boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve çalışma arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

30 Eylül 2022

Tuğba DOĞAN

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Modernizm-postmodernizm ve kent parkları kavramlarını ele alan çalışma sayılarının yıllara göre dağılım grafiği.	4
Şekil 2. Sosyal sürdürülebilirlik ve kent parkı kavramları üzerine çalışma yapan araştırmacı sayılarının yıllara göre dağılımı	5
Şekil 3. Modernizm-postmodernizm ve kent parkları kavramlarını ele alan çalışmaların ülkelere göre dağılım grafiği	5
Şekil 4. Sosyal sürdürülebilirlik ve kent parkı kavramları üzerine çalışma yapan ülkelerin dağılımı	6
Şekil 5. Modernizm-postmodernizm ve kent parkları kavramlarını çalışan bölümler	7
Şekil 6. Bahçe kent modeli	22
Şekil 7. Brondby, Danimarka kenti.....	22
Şekil 8. Le Corbusier'ın Paris için yaptığı Plan Voisin.....	23
Şekil 9. Gençlik Parkı konumu	37
Şekil 10. Gençlik Parkı Jansen planı	38
Şekil 11. Gençlik Parkı genel bakış	39
Şekil 12. Gençlik Parkı'nda yapılan aktiviteler	40
Şekil 13. Central Parkın konumu	41
Şekil 14. Central Park'a kuşbakışı görünüm	42
Şekil 15. Central Park genel görüntü.....	44
Şekil 16. Central Park ve kadın - (Fotoğraf, 1909)	45
Şekil 17. Harikalar Diyarı Parkı'nın konumu	47
Şekil 18. Harikalar Diyarı Parkı'nda su öğelerinin kullanımı	48
Şekil 19. Harikalar Diyarı Masal Adası	48
Şekil 20. Harikalar Diyarı genel görünüm.....	49
Şekil 21. Disneyland'in konumu	51
Şekil 22. Disneyland'in planı.....	52
Şekil 23. Disneyland genel görüntü	54
Şekil 24. Disneyland gece görüntüsü.	55
Şekil 25. Tezin yöntemine ilişkin akış şeması	57

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Cranz ve Boland'ın (2004) çalışmalarına göre modern dönemde kentsel peyzajın geçirdiği süreç	13
Tablo 2. Modernizm ve postmodernizmde etkin değişim dinamikleri	31
Tablo 3. Kent parklarında bulunması gereken kullanımlar.	60
Tablo 4. Gençlik Parkı'nın değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi.....	62
Tablo 5. Central Park'ın değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi.....	65
Tablo 6. Harikalar Diyarı'nın değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi.....	67
Tablo 7. Disneyland'in değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi.....	69

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AVM	Alışveriş Merkezi
CIAM	CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne)
ha	Hektar
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
y.y	Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TEZ BEYANNAMESİ.....	ii
TEŞEKKÜR	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xii
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç ve Kapsam.....	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Kent Parkı Kavramı.....	10
2.2. Kent Parklarının Tarihsel Gelişim Süreci	11
2.2.1.Keyif Bahçeleri (1850-1900)	14
2.2.2.Reform Parkı (1900-1930).....	14
2.2.3.Rekreasyon Olanakları (1930-1965)	15
2.2.4.Açık Alan Sistemi (1965-1970)	16
2.2.5.Sürdürülebilir Park (1990- Günümüz)	16
2.3. Modern Dönem Kentsel Planlama Anlayışı Ve Kent Parkları	17
2.3.1. Modernizm Tanımı	17
2.3.2. Modern Dönem Kent Planlaması ve Kent Parklarının Önemi	19
2.4.Postmodern Dönem Kentsel Planlama Ve Kent Parkları.....	26
2.4.1. Postmodernizm Tanımı	26
2.4.2. Postmodern Dönemde Kent Planlaması ve Kent Parklarının Gelişim Süreci	28
2.5. Sosyal Sürdürülebilirlik.....	32
3. ÇALIŞMA ALANLARI ve YÖNTEM.....	36
3.1. Çalışma Alanları	36
3.1.1.Modern Dönem Kent Parkları	36
3.1.1.1. Gençlik Parkı - Ankara	37
3.1.1.2.Central Park – Amerika Birleşik Devletleri.....	41

3.1.2.Postmodern Dönem Kent Parkları	46
3.1.2.1.Harikalar Diyarı –Ankara	47
3.1.2.2.Disneyland – California.....	51
4.BULGULAR.....	60
4.1. Gençlik Parkı’nın Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi	61
4.2. Central Park’ın Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi	64
4.3. Harikalar Diyarı’nın Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi	66
4.4. Disneyland’in Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi	68
5.SONUÇ ve ÖNERİLER.....	72
6.KAYNAKLAR	80
ÖZGEÇMİŞ	85

ÖZET

MODERN VE POSTMODERN SÜREÇTE KENT PARKLARININ SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tuğba DOĞAN

Düzce Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Elif KUTAY KARAÇOR

Eylül 2022, 84 sayfa

Kentler, tarihsel süreç içerisinde birtakım nedenlerden dolayı taşıdıkları anlam ve fonksiyonlar bakımından farklı biçimlerde gelişip değişime uğramıştır. 18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan yeni üretim biçimleri insanların yaşama şekli ve ilişkilerini doğrudan etkilemiş ve toplumu kapsayan değişim ve yeni düşünce sistemleri sonucunda karşımıza “modern” olarak adlandırılan yeni bir dönemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanayileşme ile beraber gelişmekte olan modern kent kavramı ortak yaşam alanları ile beraber konut, iş ve alışveriş bölgelerini ayırtmıştır. Bununla birlikte ortak kullanım alanlarının fonksiyonel bir şekilde kullanılamaması sonucunda sosyal sınıf farkları ortaya çıkmasına ve sosyal ayrışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu ayrışma sınıfsal ayrımların yaşanmasına sebep olmuş ve Sanayi Devrimi’ni takip eden yıllarda yoğun kentleşme, şehrin yeni yapılanma süreci ve doğal ortamların azalması kentlerde sağlıklı yaşam koşullarını beraberinde getirdiğinden planlı kentsel yeşil alanlar olan kent parklarının önemi giderek artmıştır. Ancak çözüm odaklı kentler olarak; modernizmde sermayenin akışkanlığını kolaylaştırmak yönünde tasarlanan kent parkları, sanayileşme sonrasında kapitalist birikim sürecinde işlevselliğini kaybetmiştir. Modern kent planı birtakım eleştirilere maruz kalarak bu düşünce sistemine olan güven zedelenmiştir. Bu eleştiriler ışığında kentsel yaşamı etkisi altına alan sorunlar ve bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla birtakım çalışmalar yapılmıştır. 20. y.y’ın ortasından itibaren ekonomi, ulaşım, iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler sayesinde tekrardan biçimlenen toplumsal yapının içinde postmodern olgu literatürde kendine bir yer bulmuştur. Ancak, günümüz kent parklarının, postmodern zamanla beraber sosyal yönü ihmal edilmiş ve başka kentsel kamusal mekanlar gibi kent parkları da piyasanın çıkarlarına göre şekillenmiş görünmektedir. Bu tez çalışması, öncelikle parkların modern ve postmodern süreçlerde sosyal sürdürülebilirlik yönünden sahip olduğu rolü irdelemeyi amaçlamıştır. Sonrasında kent parklarının sosyal grupları bir araya getirme özelliği ile dönemler içerisinde yaşanan değişimlerin mekan gelişimi üzerindeki etkisini irdelemiştir. Çalışma yöntemi olarak lazım olan esas bilgilerin elde edilebilmesi için farklı üniversite kütüphanelerinden konuyla alakalı yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalar ve online kaynaklar kuramsal temeller çerçevesini oluşturmuştur. Bir diğer çalışma yöntemi olarak ikincil veri analizine başvurulmuştur. Bu kapsamda kontrol listeleri oluşturulmuş ve çalışma alanlarının sahip olduğu işlevlerin geçmişten bugüne kadar amacına uygun hizmet edip etmemesi karşılaştırılmıştır. Çalışma alanlarının konumları, tarihsel geçirdiği süreç, tasarım ve planlama özellikleri ile bu süreçler

içerisinde sahip oldukları işlevler internet üzerinden yapılan çalışmalar ve literatür araştırması ile incelenerek ortaya konulmuştur. Çalışma alanları olarak; modern ve postmodern süreçte planlanıp tasarlanan yurt içi ve yurt dışı kent parkları ele alınmıştır. Modern dönem için yurt içi kent parkına örnek olarak; Gençlik Parkı, yurtdışı örneği ise Central Park seçilmiştir. Postmodern süreçte yapılan yurt içi örnek çalışma alanı Harikalar Diyarı Parkı yurtdışı örneği Disneyland olarak belirlenmiştir. Modern dönem ile birlikte kent parkları, kentsel yaşamda sosyal yönden önemli bir role sahip olmuş ve toplumsal yapıyı şekillendirmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Postmodern süreçle birlikte ise kent parkları turizm ve ticari yatırımlar için tasarımın odak noktasına yerleştirilmiştir. Aynı zamanda kent parkları bu süreçte bir dönüşüm içerisine girerek tematik park işlevi ile yeniden hayat bulmuş ve yeni rant alanları oluşturmak için toplumsal işlevlerini kaybetmişlerdir. Kent merkezinde yaşayan alt ve orta gelir sınıflarına özgü kent parkları nicelik ve niteliklerini yitirirken, üst gelir sınıflarıysa kentin çeperlerinde emniyetli ve özel yeni rekreasyon alanları oluşturmuşlardır. Sosyal ayrışmayı pekiştiren bu durumun, sonraki zamanlarda sosyal çatışmaya neden olma ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve kentsel mekanın tüm aktörleri kentsel peyzajın en önemli bileşeni olan kent parkları üzerine karar alırken bu durumu dikkate almalıdır.

Anahtar sözcükler: Kent parkları, Kentsel planlama, Modernizm, Postmodernizm, Sosyal sürdürülebilirlik.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF URBAN PARKS IN THE MODERN AND POSTMODERN PROCESS IN TERMS OF SOCIAL SUSTAINABILITY

Tugba DOGAN

Duzce University

Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Landscape

Architecture

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Elif KUTAY KARACOR

September 2022, 84 pages

Cities have developed and changed in different ways in terms of their meanings and functions due to some reasons in the historical process. The new forms of production, which started with the Industrial Revolution in the 18th century, directly affected the way of life and relations of people, and as a result of the change and new thinking systems covering the society, a new era called "modern" emerged. The concept of the modern city, which has been developing with industrialization, has separated residential, business and shopping areas together with common living areas. However, as a result of the inability to use the common areas in a functional way, social class differences have emerged and social separations have been experienced. This segregation has led to class divisions and in the years following the Industrial Revolution, the importance of urban parks, which are planned urban green spaces, has gradually increased, as intense urbanization, the restructuring process of the city and the decrease in natural environments have brought unhealthy living conditions in cities. However, as solution-oriented cities; Urban parks, which were designed to facilitate the fluidity of capital in modernism, lost their functionality in the process of capitalist accumulation after industrialization. The modern city plan has been subjected to some criticism and the trust in this system of thought has been damaged. In the light of these criticisms, some studies have been carried out in order to find solutions to the problems that affect urban life and to these problems. Since the middle of the 20th century, the postmodern phenomenon has found a place in the literature in the social structure that has been reshaped thanks to the developments in the fields of economy, transportation, communication and technology. However, the social aspect of today's urban parks has been neglected with the postmodern period, and urban parks, like other urban public spaces, seem to have been shaped according to the interests of the market. This thesis study primarily aimed to examine the role of parks in terms of social sustainability in modern and postmodern processes. Afterwards, the feature of urban parks to bring social groups together and the effect of the changes experienced in the periods on the development of space were examined. In order to obtain the essential information required as a working method, national and international studies and online resources

from different university libraries have formed the theoretical foundations. Secondary data analysis was used as another study method. In this context, checklists have been created and whether the functions of the workspaces have served their purpose from past to present have been compared. The locations of the study areas, the historical process, design and planning features and the functions they have in these processes have been revealed by examining the studies made on the internet and literature research. In this study, domestic and foreign city parks, which were planned and designed in the modern and postmodern process, were discussed. As an example of a domestic urban park for the modern period; Youth Park was chosen, and the international example was Central Park. The domestic sample study area made in the postmodern process was determined as Wonderland Park, the overseas sample Disneyland. With the modern period, city parks have had an important social role in urban life and have been used as a tool to shape the social structure. With the postmodern process, urban parks have been placed at the focal point of the design for tourism and commercial investments. At the same time, urban parks entered into a transformation in this process and were revived with the thematic park function and lost their functions to create new rent areas. While urban parks peculiar to the lower and middle income classes living in the city center have lost their quantity and quality, the upper income classes have created new safe and private recreation areas on the outskirts of the city. The possibility that this situation, which reinforces social segregation, may cause social conflict in the future should be taken into consideration, and all the actors of the urban space should take this into account when making decisions on the most important component of the urban landscape, urban parks.

Keywords: Urban parks, Urban planning, Modernism, Postmodernism, Social sustainability.

1.GİRİŞ

Kentler, tarihsel dönemlerde birtakım sebeplerden ötürü sahip oldukları fonksiyonlar ve anlamlar bakımından devamlı değişikliğe uğramış ve içinde oldukları zamanın kültürel, ekonomik ve siyasal yapısı kentlerin geçirdikleri değişim ve gelişim sürecini etkileyerek önemli bir role sahip olmuştur.

18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan yeni üretim biçimleri insanların yaşama şekli ve ilişkilerini doğrudan etkilemiş ve toplumu kapsayan değişim ve yeni düşünce sistemleri sonucunda karşımıza “modern” olarak adlandırılan yeni bir dönemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönem içerisinde yaşanan teknolojik, bilimsel ve endüstriyel gelişmeler toplumsal yapıları büyük ölçüde etkilemiş, buna bağlı olarak kentler; biçim ve form olarak modern plancılar ve mimarlar tarafından yeni planlar ile bir değişim sürecine girmiş, farklı alanlara dönüşmüştür. Sanayinin aktivitesindeki artışa bağlı gelişmekte olan modern kent kavramı ortak yaşam alanları ile beraber konut, iş ve alışveriş bölgelerini ayırtmıştır. Bununla birlikte ortak kullanım alanlarının fonksiyonel bir şekilde kullanılamaması sonucunda sosyal sınıf farkları ortaya çıkmasına ve sosyal ayrışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu ayrışma beraberinde sınıfsal ayrımların yaşanmasına neden olmuş ve Sanayi Devrimi’ni takip eden yıllarda yoğun kentleşme, şehrin yeni yapılanma süreci ve doğal ortamların azalması kentlerde sağlıklı yaşam koşullarını beraberinde getirdiğinden planlı kentsel yeşil alanlar olan kent parklarının önemi giderek artmıştır.

Parklar Sanayi Devrimi’nden sonra artan kent sorunlarına karşı çözüm olarak modern zamanlarda planlanmış gibi gözüke de bahçe ve park kültürü Antik zamanlara kadar gitmektedir. Modernizmden önce tasarlanan parklar tarih öncesinde yaşayan uygarlıkların yaşadıkları alanların etrafında olduğu için bu dönemdeki park kullanıcıları kent yöneticileri ile üst sınıflar olmuştur. Park olarak kullanılan bu alanların çevresi yüksek duvarlarla sınırlandırılarak bekçiler aracılığıyla korunmuş ve toplumun zengin kesimlerine hizmet ettiği için başta işçi sınıfı olmak üzere kentteki halkın öteki kesimleri bu alanlardan faydalanamamıştır.

Modern dönem öncesi ve Sanayi Devrimi’nden sonra kentlerde ortaya çıkan sosyoekonomik ve çevresel sorunları azaltabilmek amacıyla bu alanlar halka açık

mekanlar haline dönüşmeye başlamış ve tasarlanmıştır. Sosyal sorunları çözmek, toplumsal yaşamı sürdürülebilir hale getirmek ve kentsel yaşam koşullarını iyileştirmek için çözüm amaçlı planlanan kent parkları oluşturulmuştur.

Ancak çözüm odaklı kentler olarak; modernizmde sermayenin akışkanlığını kolaylaştırmak yönünde tasarlanan kent parkları, sanayileşme sonrasında kapitalist birikim sürecinde işlevselliğini kaybetmiştir. Modern kent planı birtakım eleştirilere maruz kalarak bu düşünce sistemine olan güven zedelenmiştir.

Bu eleştiriler ışığında kentsel yaşamı etkisi altına alan sorunlar ortaya çıkmış ve bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla birtakım çalışmalar yapılmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ekonomi, ulaşım, iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ile toplumsal yapı içerisinde yeni baştan biçimlenen postmodern olgu literatürde yer almıştır. Kapitalist zihniyet ile bağdaşık hareket eden bu postmodern düşünce sistemi, kentsel alan içerisinde müdahale ettiği yapıları bireyler için birer tüketim nesnesi haline getirmiştir. Böylece kentsel mekânların meta olarak algılanması toplum içerisinde yaygınlık kazanmıştır. Buna bağlı olarak postmodern mimarinin rasyonel kentsel planlamanın aksine isteğe bağlı olarak ortaya çıkan mekân tasarımlarından meydana geldiği söylenebilir. Yani modernliğin titizlikle oluşturduğu bütünlük postmodernizm ile parçalanmıştır. Modern dönem ile birlikte kent parkları, kentsel yaşamda sosyal yönden önemli bir role sahip olmuş ve sosyal yapıyı biçimlendirmek için kullanılmıştır. Postmodern süreçteyse kent parkları ticari ve turizm yatırımlar için tasarımın odak noktasına yerleştirilmiştir. Aynı zamanda kent parkları bu süreçte bir dönüşüm içerisine girmiş ve bu dönüşümle birlikte tematik park işlevi ile tekrardan hayat bulmuştur. Bu kapsamda yeni rant alanları oluşturmak için işlevlerini yitirmişlerdir.

Kent merkezinde yaşayan alt ve orta gelir sınıflarına özgü kent parkları nicelik ve niteliklerini yitirirken, üst gelir sınıflarıysa kentin çeperlerinde emniyetli ve özel yeni rekreasyon alanları oluşturmuşlardır.

Günümüz kentinde kent parklarının hangi süreçlerde şekillendiği araştırılırken, tarihsel süreçte toplumsal hayatın büyük bir bölümünde hüküm sürmüş olan ve beraberinde birçok toplumsal kurumu etkisi altına alan modern düşüncenin kentsel hayat üzerindeki etkisinin ne boyutta olduğu üzerinde durulmuştur. İkinci olarak, yakın tarihte modern söylemlerin havada kaldığı ve post-modern düşünce sisteminin egemen olduğu dönem

anlaşılmaya çalışılacak ve post-modern düşüncenin kentsel mekânın şekillenmesinde oynadığı rol tartışılmıştır. Bu kapsamda iki temel araştırma sorusu ele alınmıştır.

1. Modern ve postmodern süreçte kent parklarının gelişim süreci nasıl olmuştur ve sosyal sürdürülebilirlik açısından toplumu nasıl etkilemiştir?
2. Farklı ekonomik ve toplumsal süreçler kent parklarının yönetim ve tasarımında hangi değişimlere yol açmıştır?

Tez çalışma hipotezleri ise;

Hipotez1: Modern ve postmodern süreçte kent parkları değişip gelişmiş ve bu çerçevede şekillenerek rant amaçlı kullanılmış ve toplumsal işlevselliğini yitirmiştir.

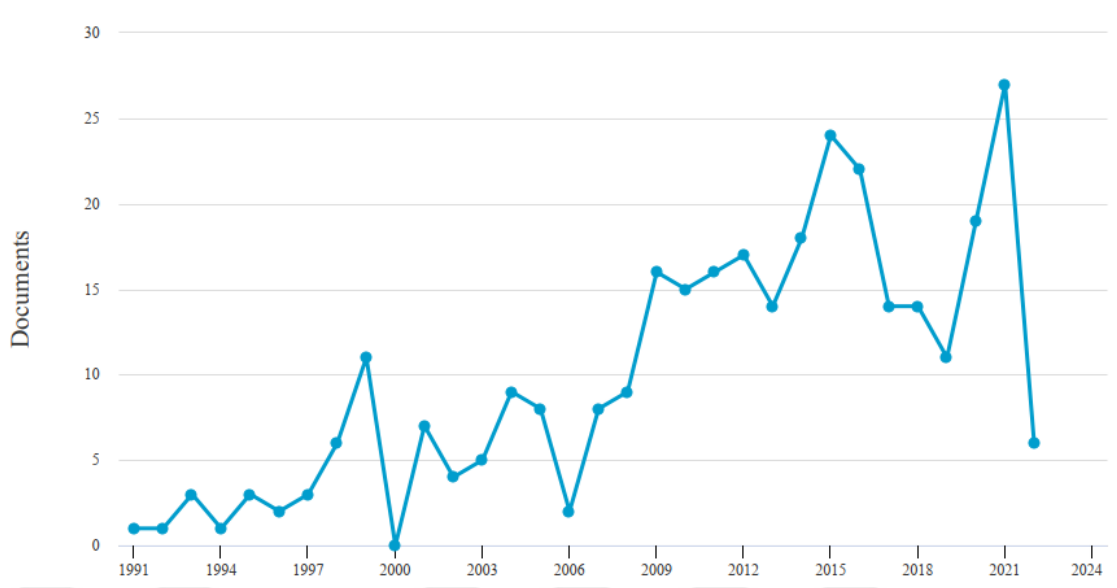
Hipotez2: Modern dönemde kent parkları yerel sermaye yönetiminde hizmet ederken, postmodern dönemde küresel ölçekteki sermayenin isteği ile şekillenip bu doğrultuda hizmet vermeye başlamış, küreselleşmenin de etkisi ile işlevsel özelliği eğlence ağırlıklı olan tematik parklara dönüşmüştür.”

Olarak belirlenmiştir.

Uluslararası literatürde modern ve postmodern dönem kent parklarını ve parkların sosyal sürdürülebilirliğini birlikte değerlendiren birden fazla çalışma bulunmaktadır. Bununla beraber YÖK’ün tez veri tabanında yapılan aramalarda ülkemizde bu kavramların birlikte incelendiği çalışma sayıları oldukça az sayıdadır. Ayrıca peyzaj mimarlığı alanında ise bu konular ile ilgili yeterince çalışma bulunmadığı için bu çalışmanın hem bu alanda yapılan çalışmalar için katkı sağlayacağı, hem de gelecekte yapılan araştırmalara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Kent parkları, modernizm-postmodernizm ve sosyal sürdürülebilirlik anahtar kelimeleri kullanılarak SCOPUS veri tabanı üzerinden son 20 yıl (2001-2021) içinde yapılmış olan çalışmalar irdelenmiştir. Kent parkları, modernizm-postmodernizm ve sosyal

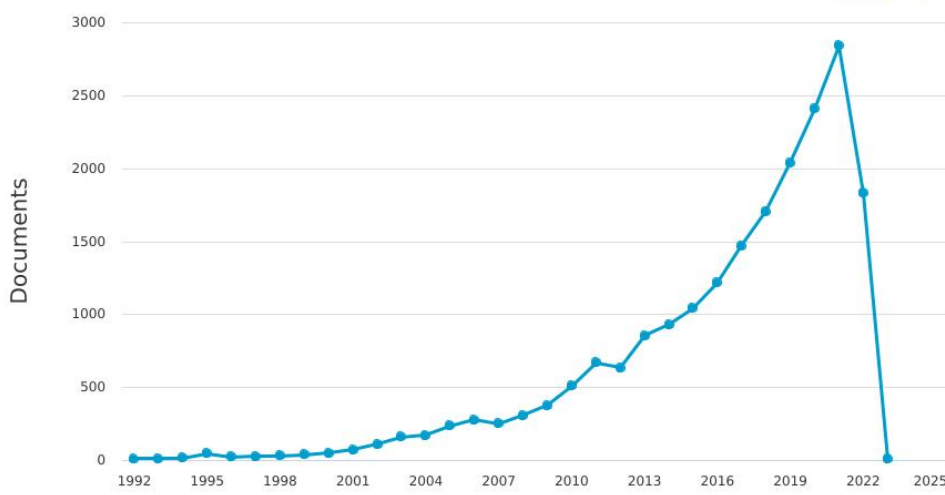
sürdürülebilirlik konuları ile ilgili ele alınan çalışma sayısı Şekil 1.'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Modernizm-postmodernizm ve kent parkları kavramlarını ele alan çalışma sayılarının yıllara göre dağılım grafiği (SCOPUS, 2022).

Araştırma konularına dair yapılan çalışmalarda 20. y.y'n sonlarına doğru yapılan çalışmaların sayısında azalma ve 21. y.y.'dan sonra ise çalışma sayılarının arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca 2020'li yıllardan sonra çalışma sayılarında tekrar azalma yaşanmıştır. Bunun nedeni ise 20. y.y'n sonlarına doğru modern dönemin artık sona ermesi parkların bununla beraber değişip gelişmesi ve 21. y.y'da ise küreselleşme ile birlikte başka boyutlara dönüşmesi sonucunda insanların boş zaman ihtiyaçlarını parklar yerine başka mekanlarda geçirmesi bu yüzden konunun artık eskisi gibi ilgi çekmediği düşünülmektedir.

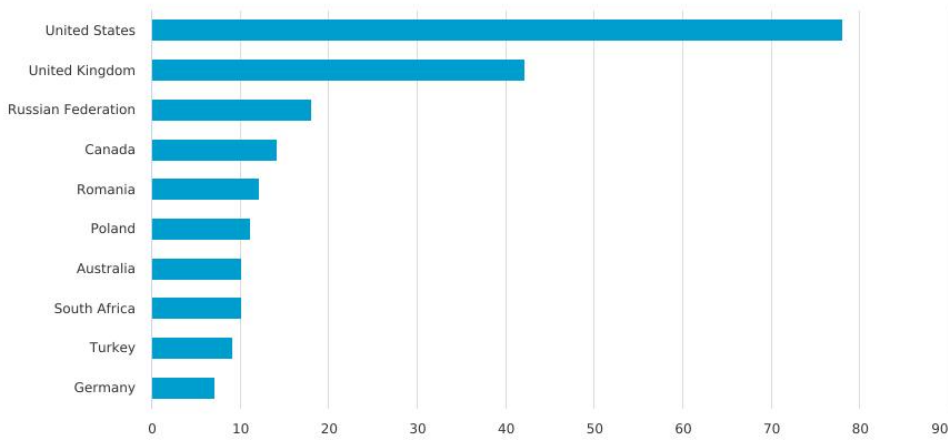
Çalışmanın bir diğer konusu olan sosyal sürdürülebilirlik ve kent parkı kavramı üzerine yapılan çalışmaları gösteren grafik Şekil 2.'de verilmiştir.

Şekil 2. Sosyal sürdürülebilirlik ve kent parkı kavramları üzerine çalışma yapan araştırmacı sayılarının yıllara göre dağılımı (SCOPUS, 2022).

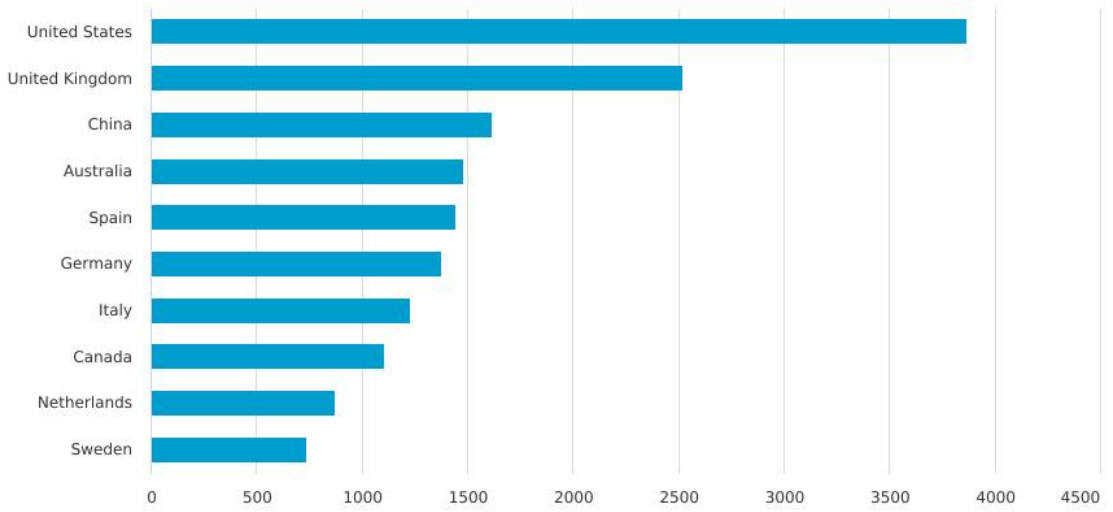
Grafiğe göre çalışma sayılarının özellikle 2000’li yıllardan sonra artışa geçtiği fakat 2020’li yıllarda ise azaldığı görülmektedir. Bunun nedeninin ise bu kavramların küreselleşmedeki artış ile beraber parkların değişip dönüşmesi ve rant amaçlı kullanılması sonucunda, insanların boş zaman ihtiyaçlarını kamusal mekanlar yerine AVM’lerde, eğlence merkezlerinde geçirmesi ve bu mekanların toplumsal işlevselliğini yitirmesi sonucunda ilgi çekmediği düşünülmektedir.

Modernizm-postmodernizm ve kent parkları konularının en çok çalışıldığı ülke Şekil 3.’te de görüldüğü gibi başta Amerika Birleşik Devletleri olup, onu sırasıyla İngiltere, Rusya, Kanada, Romanya, Polonya, Avustralya, Güney Afrika, Türkiye ve Almanya takip etmektedir.

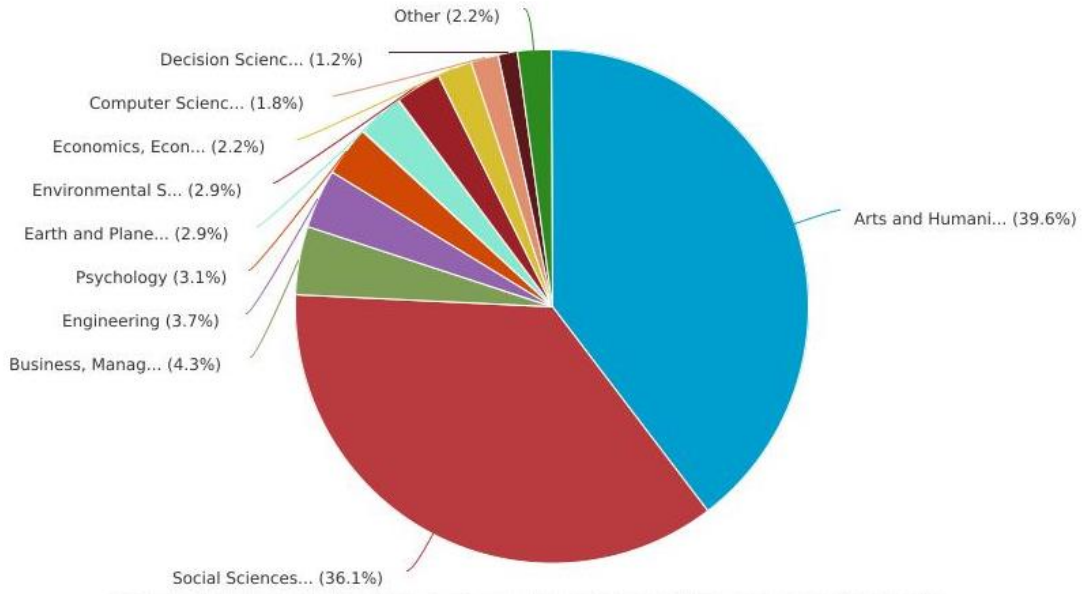
Şekil 3. Modernizm-postmodernizm ve kent parkları kavramlarını ele alan çalışmaların ülkelere göre dağılım grafiği (SCOPUS, 2022).

Sosyal sürdürülebilirlik ve kent parkı anahtar kelimeleri SCOPUS veri tabanı üzerinden araştırıldığı zaman bu konuya en çok çalışan ülkenin başta Amerika Birleşik Devletleri sırasıyla İngiltere, Çin, Avustralya, İspanya, Almanya, İtalya, Kanada, Hollanda ve İsveç olarak takip ettiği gözlemlenmiştir. Bu oranların en çok Amerika Birleşik Devletleri'nin olmasının nedenleri arasında yine büyük ölçekte ve dikkat çeken parkların burada yer alıyor olması ve farklı ırk ve kültürlerden parka ziyarete gelen insanların bir arada olmasından ötürü toplumsal bağ açısından önemli noktada olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4. Sosyal sürdürülebilirlik ve kent parkı kavramları üzerine çalışma yapan ülkelerin dağılımı (SCOPUS, 2022).

Modernizm-postmodernizm ve kent parkları kavramlarının ele alındığı çalışma alanları Şekil 4.'te verilmiştir. Grafikte birçok meslek disiplininin bu konular üzerine araştırma yaptığı, en çok sanat ve beşeri bilimlerin, sonrasında ise sosyal bilimlerin çalışma yaptığı görülmüştür.

Şekil 5. Modernizm-postmodernizm ve kent parkları kavramlarını çalışan bölümler (SCOPUS, 2022).

Sosyal sürdürülebilirlik ve kent parkı kavramları üzerine meslek disiplinlerinin yaptığı çalışma grafiği Şekil 5.'te verilmiştir. Bu grafiğe göre bu konulara en çok çevre bilimcilerinin sonrasında sosyal bilimcilerin çalıştığı gözlemlenmektedir. İlk sırada çevre bilimcilerinin yer alıyor olması, hızla artan nüfusun doğal ve kültürel kaynakların tüketilmesine sebebiyet verdiğinden ötürü doğal kaynakların sınırlı olduğu ve çevrenin korunması gerektiğini bunun da toplumsal bilinçle yapılacağını ve sosyal sürdürülebilirlik ve çevre arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Kent parklarının planlanmasında, içinde bulunduğumuz dönemin yaşam biçimi, kentin sahip olduğu gelişmişlik düzeyi, kimlik kent parklarının standartlarının ve fiziksel özelliklerinin tespit edilmesinde etken bir role sahiptir. Sanayileşmenin yoğun olduğu ülkelerdeki kentlerde, park ve yeşil alanların kent insanının ihtiyaç duyduğu açık hava fonksiyonunu yerine getirmesi dikkat çekmiş ve buna benzer alanların planlanmasının yapılması önem verilen bir konu olmuştur. Kentsel anlamda parklara ihtiyaç duyulması ve çeşitli dönemlerde, başka park tiplerinin ortaya çıkması sonucu bu değişim sürecinden kaynaklanmaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik yönü bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple kentlerde bulunan ilgili kurumlar, daha fazla park ve boş vakit değerlendirme alanları edinmek, mevcutları ise korumak ve sürdürmek ihtiyacı duymaktadırlar. Ancak, günümüz kent parklarının, postmodern zamanla beraber sosyal

açından işlevselliği önemslenmemiş ve diğer tüm kentsel kamusal mekanlarda olduğu gibi kent parkları da piyasanın menfaatlerine benzer şekilde biçimlenmiştir.

1.1. Amaç ve Kapsam

Bu tez çalışması, öncelikle parkların modern ve postmodern süreçlerde sosyal sürdürülebilirlik yönünden sahip olduğu rolü irdelemeyi amaçlamıştır. Sonrasında kent parklarının sosyal grupları bir araya getirme özelliği ile dönemler içerisinde yaşanan değişimlerin mekan gelişimi üzerindeki etkisini irdelemiştir. Bu kapsamda modern ve postmodern kavramları araştırılacak ve bu düşünce yapılarının kentsel mekanın biçimlenmesinde sahip oldukları rol irdelenmiştir. Çalışmanın üç ana bölümü bulunmaktadır. Giriş bölümü olan ilk bölümde genel olarak modernizm ve postmodernizm düşünce sistemlerinin kentsel hayat üzerindeki etkisinin ne boyutta olduğu ve bu süreçlerde kent parkları üzerindeki sosyal sürdürülebilirlik üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğuna kısaca değinilmiş ve çalışmanın amacı ile kapsamı açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde kuramsal çerçeve başlığı altında kent parkı kavramının tanımı ve bu parkların tarihsel gelişim süreci ile birlikte modernizm düşünce sisteminin temel yapıtaşları ortaya konularak bu dönemde kent parklarının gelişim sürecinin nasıl olduğunun yanısıra sosyal sürdürülebilirlik üzerinde sahip olduğu role değinilmiş ve kentsel planlama etkisi üzerinde durulmuştur. Yine ikinci bölümde yer alan postmodernizm olgusu irdelenmiş ve kentsel mekana yansımaları üzerinde durularak bu dönemdeki kent parklarının gelişim ve değişim süreci ile birlikte yine sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisine değinilmiştir. Bu kapsamlar açıklandıktan sonra ise sosyal sürdürülebilirlik kavramı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi ve çalışma alanları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışma alanları olarak modern ve postmodern süreçte planlanıp tasarlanan yurt içi ve yurt dışı kent parkları ele alınmıştır. Postmodern süreçte yapılan yurt içi çalışma alanı olarak Avrupa'nın en büyük parkı olan ve Ankara'da bulunan Harikalar Diyarı Parkı seçilmiştir. Yine postmodern dönemde planlanıp tasarlanan yurt dışı örnek çalışma alanı ise Dünya'daki ilk tema park örneği olan ve California'da kurulan Disneyland olmuştur. Genel olarak, araştırmada yer alan çalışma alanlarının seçilmesindeki temel ölçütler; insanlar tarafından yoğun kullanılmaları, kendi içerisinde ayrıcalıklı bir örnek oluşturmaları, tasarlandığı dönemin izlerini taşımaları ve bir ana tema kapsamında doğal ve kültürel öğeleri bir arada bulundurmalarıdır. Bu kapsamda; parkların özelliklerine, değişim

süreçlerine ve bu periyodik zamanlarda taşıdıkları işlevlere ve fonksiyon bakımından bugünkü durumlarına değinilmiştir. Dördüncü bölümde ise araştırma ve analizlerin sonuçlarından elde edilen bulguların değerlendirmeleri ile beraber sonuçlara yer verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kent Parkı Kavramı

Kentlerin tarihsel değişim ve gelişim süreci içerisinde, Sanayi Devrimi sonrasında modernleşme ile beraberinde kentlerde artan göç sebebiyle, buna bağlı olarak zaman içerisinde, yapılaşmanın çoğalması ve bu nedenle artan çevre ve hava kirliliğini azaltmak, gündelik hayatın stresinden uzaklaşabilecek, insanlara doğa ile baş başa kalabilecek, dinlenme ve rahatlama mekânları oluşturabilmek adına kent parklarının sahip olduğu rol büyük bir öneme sahiptir.

Kent parkları; kent içerisindeki açık yeşil alan sistemi içinde, çeşitli kültür, cinsiyet, yaş gruplarında olan insanların şehrin kalabalıklığından, kirliliğinden ve stresinden uzaklaşma olanağı sağlayan ve kent halkına farklı rekreasyonel faaliyetler sağlama açısından faydalı aktiviteler sağlayan büyük açık yeşil mekânlardır.

Kent parkları, bölgesel parklarla karşılaştırıldığında ölçek olarak daha büyük olup, genellikle merkezi konumlarda yer alan, kolayca erişilebilen ve kullanıma bağlı olarak yürüyerek 30-60 dakikalık mesafede bulunmaktadır. Oğuz (1998)'a göre, kent parkları kentsel yerleşimler içinde genellikle merkezi olarak konumlanan, görsel olarak kentin bir parçası olan ve kent insanına fazla yol kat etmeden kentin gürültü ve karmaşasından kaçabilme olanağı sağlayan, aynı zamanda; insanların yürüyüş, koşu, dış mekânda oturma, piknik yapma, oyun oynama, vb. bireysel ya da grup eylemlerine olanak sağlayan alanlardır (Coşkun, 2020).

Elinç (2011) ise kent parklarını; kentsel yeşil alan sistemi içerisinde farklı kullanım, ölçek, donanım ve işlevlere sahip, tüm kente hizmet veren yeşil alan olarak tanımlanmaktadır. Kent parkları, kentsel yerleşim bölgesinin kalbinde yer alan, görsel olarak şehrin bir parçası olan, şehrin gürültüsünden ve stresinden kaçma fırsatı sağlayan; koşu, yürüyüş, piknik yapma, oyun oynama, açık havada oturma vb. bireysel veya grup faaliyetlerine izin verilen bir yerlerdir (Karlier, 2017).

Olmsted (1973), kent parklarının; konut bahçelerine göre daha büyük, doğal ve sıradan görünen korular ve ormanlar gibi yoğun yeşil bir yapıya sahip olması gerektiğini

savunmuştur. Bu düşünceye göre kent parkları, toplumsal bilinçte oluşan yapaylığı yok eden ve unutan doğal unsur ve bileşenleri içermelidir (Karlier, 2017).

2.2. Kent Parklarının Tarihsel Gelişim Süreci

Tarihsel süreç içerisinde parkların ve bahçelerin ortaya çıkmasında toplumların yaşam tarzları, sosyo-ekonomik durumları ve uygarlık düzeyleri etken bir role sahip olmuştur. Tarihsel zamanda yaşayan uygarlıklar, bahçe ve parklarını aile ve hükümdarları için yaşadıkları alanların etrafında planlayarak yaptırmışlardır.

18. yüzyılda çevresi yüksek duvarlarla sınırlandırılmış olan parklar, soyluların kullandığı bahçeler ya da saray bahçesi olarak tasarlandığı için bekçiler sayesinde korunarak toplumun zengin kısımlarına hizmet etmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında kent parkları da benzerleri örnek alınarak yapılmış, yine sosyo-ekonomik anlamda üst sınıfların ihtiyaç ve zevkleri doğrultusunda tasarlanmıştır. Bu sebepten dolayı işçi sınıfı ve kent halkının diğer kısımları kent parklarından yararlanamamıştır (Önal, 2017).

Bu durum 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişmiştir. Bu değişimin sebebi 18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile gerçekleşen sosyo-kültürel, teknolojik ve ekonomik yönden önemli olan değişimlerdir. Sanayinin yoğunlaşması sonrasında nüfus artışına bağlı olarak kentlerde, kirlilik, yoksulluk ve kalabalık gibi önemli problemler açığa çıkmıştır. Kentlerin hızla büyümesine karşı doğa ve insan ilişkisi bozulmuş neticesinde çözüm olarak kent içinde şehirdeki halkı dışarıya çıkarmak ve işçi sınıfında olan bireylere moral ve sağlık amaçlı planlı yeşil alanlar olan kent parkları ortaya çıkmıştır. Değişen zaman içerisinde kent parklarının kentsel yaşam kalitesini arttırdığı sonucuna varılmış ve bu alanlar halka açık mekanlar haline dönüşmeye başlamıştır ve parklardan toplumun her kesimi yararlanmaya başlamıştır (Yılmaz, 2020). Buna ek olarak bu dönemde kent parklarını yaptırmak yerel yönetimin zenginlik ve güçlerini göstermek için bir sembol haline gelmiştir.

Sanayi devriminden sonra kentlerde ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve çevresel sorunları azaltabilmek amacıyla sınıf farklılıkları olmadan her bireyin doğa ile iç içe yaşaması gerektiği ve doğal yaşamın insan üzerinde iyileştirici bir etki bıraktığı düşüncesiyle Frederick Law Olmsted ve ekibi ilk kent parkı olan New York'ta ki Central Park'ı tasarlamıştır.

Parklar Sanayi Devrimi'nden sonra artan kent sorunlarına karşı çözüm olarak modern zamanlarda planlanmış gibi gözüke de bahçe ve park kültürü eski dönemlere kadar gitmektedir. Parkların kullanıcıları uzun yıllar boyunca kent yöneticileri ile üst sınıflar olmuş ve tasarımları da bu sınıfların estetik anlayışına göre şekillenmiştir.

Türkiye'deki kent parklarının tarihsel gelişim sürecine baktığımız zaman ise, halka açık ilk park olgusu 19. y.y'da karşımıza çıkmaktadır. 1839 yılında, Osmanlı döneminde Tanzimat'ın ilan edilmesine kadar geçen zamanda, kentsel açık ve yeşil alanlar halkın kullanımına açık doğal parklar, mesire yerleri, bahçeler, iç avlu ve meydanlar, parterler, asma bahçeler, özel parklar ile yalı bahçeleri olarak tanımlanmıştır. Cumhuriyet dönemini ele aldığımız zaman millet parkları olgusu oluşmuş ve Osmanlı döneminde kentsel açık alanların sayısı sınırlı iken, Cumhuriyet döneminden sonra bu alanlarda fark edilir bir artış olmuştur.

Cumhuriyetin kurulması ile beraber yeni bir devlet kurulmuş, kabul gören yeni yönetim şekliyle birtakım yenilikler yapılarak, ülkenin genelinde şehirler yeni baştan inşa edilmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte sadece kentler değil aynı zamanda kentlerde yaşayan insanların da hayatında birtakım değişiklikler yapılmış böylece yeni bir millet oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nde Batı'nın örnek alındığı süreçte modernleşme adına yapılan yenilikler başkent ve birkaç şehirle sınırlı kalırken cumhuriyetle birlikte ülkenin genelinde köklü bir değişim yapılmak istenmiştir. Bu süreçte, cumhuriyetin kurulmasıyla beraber yapılan Batılılaşma süreci, Cumhuriyet'in kurulması ile beraber ideolojiye dönüşmüş, ilave olarak parklar toplumun sosyal hayatını değiştirmiş ve modern yaşam tarzı, halkın günlük yaşamının bir parçası haline gelmesinde parklar etkili olmuştur (Yılmaz,2020). Ayrıca, Milli Mimari Rönesansı üslubu ile başlayan ve yeni bir devletin inşası olarak modernist hareketle devam eden Erken Cumhuriyetin Mimari Döneminde, kentsel planlama çalışmalarında kamusal alan oluşumlarından biri olan parklar, toplumsal yaşamı değiştiren, yeni ve sağlıklı bir cumhuriyetin kuruluşuna işaret eden kentin simgesel unsurlarındandır. Sibel Bozdoğan, cumhuriyet döneminde yapılan kentsel çalışmalardan biri olan Modernizm ve Ulusun İnşası adlı kitabında parklara değinerek şu ifadelere yer vermiştir: (Yılmaz, 2020).

“Mimarlık tarihinin 1930'ların modern binaları üzerinde odaklanmaya yönelik tipik eğilimi yüzünden, halka açık kamu alanlarının -özellikle de dinlenme parklarının ve belediye bahçelerinin- ulusun inşasında aynı ölçüde önemli bir rol oynamış oldukları sık sık gözden kaçırılır. Ankara'nın Gençlik Parkı ölçeği ve kapsamında olmasa da, başka birçok cumhuriyet

şehrinde de 1930'larda benzer kamu alanları ve kentsel altyapılar yapılmıştır... “(Bozdoğan, 2008).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ülkenin genelinde olan planlanan parklar; çevreleri ile beraber kurdukları ilişki, peyzaj öğeleri, eski kullanımları ve bulunduğu dönemin kamusal mekân algısını yansıtmaları yönünden önemli bir role sahip olmuştur.

Cranz (1982) geçmişten günümüze periyodik olarak bir park modeli geliştirmiş ve bu modeli dört başlıkta formüle etmiştir. Bunlar, keyif ortamı, reform parkı, rekreasyon olanakları ve açık alan sistemi olarak tanımlanmıştır. Cranz ve Boland (2004) ise bu modeli geliştirmiş ve sürdürülebilir park başlığını da bu tipolojiye eklemiştir. Farklı tarihsel dönemleri ifade eden bu park modeli de değişen sosyal amaçlara ve tasarıma göre farklılıklar göstermektedir (Karaçor, 2019).

Tablo 1. Cranz ve Boland'ın (2004) çalışmalarına göre modern dönemde kentsel peyzajın geçirdiği süreç (Karaçor, 2019).

	Keyif Bahçeleri (1850-1900)	Reform Parkı (1900-1930)	Rekreasyon Olanakları (1930-1965)	Açık Alan Sistemi (1965-1970)	Sürdürülebilir Park (1990-Günümüz)
Sosyal Hedef	Kamu Sağlığı & Sosyal Reform	Sosyal Reform: çocuk oyun alanları	Rekreasyon Hizmeti	Katılım; kenti canlandırmak; ayaklanmaları durdurmak	İnsan sağlığı; ekolojik sağlık
Aktiviteler	Gezinti, araba yarışı, bisiklete binme, piknik, kürek, klasik müzik, didaktik olmayan eğitim	Denetimli oyun, jimnastik, el sanatları (zanaat), Amerikanlaşma sınıfı, dans, oyun ve tören	Aktif rekreasyon: basketbol, tenis, takım oyunları, seyircili sporlar, yüzme	Psikolojik yardım, serbest oyunlar, pop müzik, katılımcı sanat	yürüyüş, bisiklete binme, pasif& aktif rekreasyon, kuş izleme, eğitim,
Büyükölçek	1000+ akm (4000 dekar)	Parsel ölçeği	Küçük ve orta ölçüde / hesaplanarak oluşturulmuş	Küçük ve düzensiz olarak çeşitliliğe sahip	Değişken, koridor vurgusu
Düzen	Eğrisel hatlara sahip	Doğrusal hatlara sahip	Doğrusal hatlara sahip	Her ikisi de kullanılmakta	Evrimsel estetik
Eleman	Ağaçlık alanlar, çayırılar, eğrisel yollar, durgun su yüzeyleri, rüstik yapılar,	Kum havuzları, çocuk oyun alanları, doğrusal yollar, yüzme havuzları	Asfalt veya çim oyun alanları, havuzlar, doğrusal yollar, standart oyun ekipmanları	Ağaçlar, çimenler, çalılar, eğrisel ve doğrusal yollar, görsel amaçlı su öğeleri, serbest oyun alanları	Yerel bitki kullanımı, geçişgen yapısal yüzeyler, ekolojik onarım, yeşil altyapı, kaynakların öz yeterliliği
Destekleyenler	Sağlık reformcuları, Transandantalist ler, gayrimenkul yatırımcıları	Sosyal reformcular, sosyal çalışanlar, rekreasyon çalışanları	Politikacılar, bürokratlar, planlamacılar	Politikacılar, çevreciler, sanatçılar, tasarımcılar	Çevreciler, yerel topluluklar, gönüllü gruplar, peyzaj mimarları
Faydalananlar	Tüm kent sakinleri (arzu edilen), üst orta sınıf	Çocuklar, göçmenler, işçi, sınıfı,	Banliyö aileleri	Kent sakinleri, işçiler, alt gelir grubundan gençler, orta sınıf	Kent sakinleri, yaban hayatı, kentler, tüm dünya

2.2.1.Keyif Bahçeleri (1850-1900)

1850-1900 yılları arasında ortaya çıkan Keyif Bahçeleri kentleşme ve sanayileşme sonucunda Amerika’da değişen yaşam şekline karşı sergilenen bir duruştur. İnsanların gündelik hayat ve iş yükünden kurtarmak amacıyla açık, yeşil ve büyük alanlar fikrini başlatılmıştır. Keyif bahçelerinde ağaç ve çimlerin, suyollarının bulunduğu çok geniş bir peyzaj alternatifi sunulmuştur. Binalar az yer kaplamış, kameriye ve sahneler gibi genelde duvarı olmayan, aydınlık ve havadar yapılar kullanılmıştır. Her bir ögenin tasarımının temelinde insanların kalabalık olan kent merkezinden uzaklaşarak pastoral bir deneyim yaşamaları düşüncesi yer almaktadır. Keyif bahçeleri bulunduğu konum itibarıyla kentin çeperindedir. Böylece insanların kent hayatından uzaklaşması sağlanmıştır. Ancak kent dışında yer alması erişimin kısıtlı olması ve herkesin keyif bahçelerinden yararlanamaması ile sonuçlanmıştır (Önal, 2017).

Aynı yıllarda İngiltere’de ise zooloji ve botanik bahçelerinin sayısı artmıştır. Sadece üye olanların girebildiği müzik, dans, tiyatro, maskeli baloyu içeren keyif bahçeleri zaman içinde yankesiciler ve ayyaşların buluşma yeri haline gelmesiyle hızla kapanmaya başlamıştır. 1880’lerde parkların yakınında yaşamayan kent sakinleri için erişilebilir olmadığı anlaşılmış, kentlerin çeperine odaklanan büyük prestijli projelerde daha küçük, ulaşılabilir park ve bahçeler inşa edilmiştir. Kentlerin içindeki açık alanlar, kentlerin genişlemesi ve nüfusun artması üzerine inşa edilmiştir. Mezarlıklar ve kilise bahçeleri radikal bir kararla rekreasyon alanları ve bahçelere dönüştürülmüştür. Taşımacılık ilerlemiş, çalışma saatlerinin azalması ve tatil günlerinin varlığı uzun yolculuklara olanak sağlamıştır. Doğal güzelliği yüzünden seçilen alanlar olabildiğince doğal haline bırakılmaya çalışılmıştır (Cranz ve Boland, 2004).

2.2.2.Reform Parkı (1900-1930)

1900’lerin başında keyif bahçelerinin yerini reform parkları almaya başlamıştır. Bu yeni parkların kullanıcıları çoğunlukla çocuklar ve işçi sınıfından erişkin erkeklerdir. Reform park hareketindeki amaç, kentin rekreasyon yetersizliğinin ortadan kaldırılması ve yeterli rekreasyonel alanların sağlanmasıdır. Bu hareketin temelinde, çalışanlar için rutin ve sıkıcı olan kapalı alanlar dışında spor yapılması amacı yatmaktadır. Parklar yaş ve cinsiyete göre ayrılmış, ilk kez çocuklar için park planlanmasına odaklanılmıştır. Bu nedenle de reform parkların ilk adlandırılması oyun alanları olmuştur (Cranz ve Boland,

2004). Reform parkları ile birlikte toplantı odaları, jimnastik salonu gibi yapıları barındıran yeni bir model ortaya çıkmıştır. Parklarda profesyonel sporcular spor aktivitelerini düzenlemiş ve yönetmiştir, her yaş ve cinsiyetin ihtiyacını karşılayacak aktiviteler yapılır hale gelmiştir (Cranz ve Boland, 2004). Avrupa’da 20. yüzyıla gelindiğinde birçok kentte parkların işlevi değişmeye başlamıştır. Almanya’da 1926’da kralların mülklerinin devletleştirilmesi ardından aristokratlara ait parklar, halk parkları haline gelmiştir. Frankfurt’taki Doğu Park’ı kentin ilk halk parkı olarak kabul edilmektedir. Bu parkın burjuva parkından halk parkına, gezinti ve gösteriş parkından oyun ve kullanım parkına doğru değişmesi parklardaki reform hareketinin önemli bir göstergesidir. Köln’deki dağ yamacı parkında bulunan oyun ve dinlenme alanları, aktif ve pasif dinlenme alanlarının kent sakinlerinin gereksinimlerini karşılayacak bir şekilde kullanıma sunulması Avrupa’da da kent parklarının ana işlevidir. Parklarda yer alan çim alanlar, göletler, spor alanları, çocuk parkları, gezinti yolları, dinlenme bahçeleri, lokantalar ile farklı gereksinimleri karşılamak amaçlanmıştır (Wiggweshaus, 2003).

2.2.3.Rekreasyon Olanakları (1930-1965)

1930’larda, Rekreasyonel Tesis dönemi ile parkların sosyal bir reform mekanizması olarak kullanımında idealistik girişimlerden vazgeçilmiştir. Bu dönemde rekreasyon bir reform hareketinden ziyade kentle ilgili fonksiyonları olan ve kurulmuş birer tesis olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Rekreasyon terimi bu dönemin şifresidir, rekreasyon çocuk oyun alanlarındaki çocuklarla sınırlı kalmamış, tüm yaş gruplarını kapsar hale gelmiştir. Bu durum yeni geliştirilen rekreasyonel tesis ile oyun alanı parkları arasında önemli bir kırılma olarak kabul edilmektedir. Açık hava etkinlikleri açık havada gerçekleştirilmiş ve parklar artık rekreasyonel tesisler halini almıştır. Yeni bir yapının her zaman bir bina olması gerekmediği düşüncesinden hareketle dönemin adlandırılmasında “tesis” terimi kullanılmıştır. Bu dönemde çocukların denetimli oyun oynamalarının önemi sürerken erişkinler futbol, beyzbol gibi saha sporlarını yapabilmişlerdir. Kent sakinlerinin görece daha az çalışması daha fazla boş zaman sağlamıştır. Boş zamanlarda park hizmetlerinin daha fazla kullanmasının bir sonucu olarak yüzme havuzları, basketbol sahaları gibi tesislerin sayısında artış görülmüştür (Cranz ve Boland, 2004).

2.2.4.Açık Alan Sistemi (1965-1970)

Açık Alan Sistemi olarak tanımlanan bu yeni model, 1965 yılında başlamış ve boş alanların, meydanların, sokakların ve parkların süregelen sistemin parçası olduğu kabul edilmiş ve böylece yeni bir konsept ortaya çıkmıştır. Bu dönemde tahterevalli, salıncak, kaydırak gibi oyun ekipmanlardan vazgeçilmiştir. Çocuk oyun alanları, macera oyun parkları ve kentsel meydanlar olarak üç kamusal mekan tipinin ortaya çıkmasıyla daha önce kullanılmayan küçük alanlar da kullanılmıştır (Önal, 2017).

Parkların tarihçesine bakıldığında hiçbir park modelinin ortadan kalkmadığı görülmektedir. Aksine her bir yeni model daha önceki modellerin yanında ortaya çıkmıştır. Park planlanması güncel ihtiyaçlara göre belirginleşmektedir, tüm ihtiyaçların göz önünde bulundurulması insanlar için uygun olan bir park modelinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır (Cranz ve Boland, 2004).

Ekolojik bozulmalar nedeniyle 21. yüzyıl kent parklarında sürdürülebilirlik önem kazanmıştır. Yerel bitkilerin kullanılması, yabani hayat habitatlarının oluşturulması, yapım ve bakım uygulamalarının sürdürülebilirliği, geri dönüşüm ve uygun teknolojiler ile altyapının entegrasyonu sürdürülebilir parkların ekolojik değerlerine atıf yapmaktadır. Materyal kaynaklar açısından kendine yetebilen parklar kentsel dokuyla birleşerek kendi sınırları dışındaki kentsel sorunların çözümünde önemli rol oynayabilmektedir. Sürdürülebilir parklarda yer alan yapılar, yapım ve kullanımdaki ekolojik maliyetleri en aza indirme amacıyla tasarlanmaktadır. Yapılarda havalandırma sistemleri ve doğal aydınlatma güneş enerjisiyle sağlanmaktadır, geri dönüşümlü veya daha az enerji ağırlıklı yapı malzemeleri kullanılarak doğanın sürdürülebilirliğinden faydalanılmaktadır. Bitkilerin seçiminde estetik kaygıların ötesine geçilip uygunluk esas alınan bu parklarda nesli tükenme tehlikesi altında olan hayvanlar da bir anlamda koruma altına alınabilmektedir (Cranz ve Boland, 2004).

2.2.5.Sürdürülebilir Park (1990- Günümüz)

Sürdürülebilir park anlayışında, parkların ekolojik açıdan verimini çoğaltmaya özgü çözümler ortaya konulmuştur. Bu park tipinde, akarsu ve diğer doğal sistemlerin restorasyonu, endemik bitki çeşitlerinin kullanılması, doğanın korunması, uygun altyapı ve teknolojilerin kullanılması, sürdürülebilir inşaat ve bakım uygulamaları önem kazanmaktadır. Parkların ekolojisine vurgu yapan bu modelde, sürdürülebilir kalkınma ilkesi sosyal yapıyı da kapsamaktadır (Karaçor, 2019).

Kaynak kullanımını ve bakımı azaltan sürdürülebilir tasarım uygulamaları, sürdürülebilir parklara girmenin yolunu bulmuştur. Sürdürülebilir parklarda inşa edilen bina yapıları, çevresel maliyetleri ve kullanımı azaltmak için tasarlanmıştır. Binaların düzenlenmesinde güneş ışınımının yönü, doğal ışık ve hava sirkülasyonu dikkate alınmıştır. Daha az enerji tüketen veya geri dönüştürülmüş malzemeler kullanılmıştır. Sürdürülebilir Parklarda, istilacı olmayan veya bölgenin iklim şartlarına ve çevreye uygun doğal bitki türleri seçilmektedir. Sürdürülebilirlik sadece maddi kaynakların değil, sosyo-kültürel yapının da bir örneği olarak kullanılabilir. Kamu-özel ortaklıkları, topluluğun kent parklarını doğrudan destekleyebileceği yeni bir sosyal yapı türü olarak görülmektedir. Sürdürülebilir parkların geleneksel parklara göre özelliği, fiziksel ve zihinsel sağlığın korunması ve iyileştirilmesidir. Sürdürülebilir parklar, toplumsal katılım aracılığıyla insanların hem kente hem de birbirleriyle etkileşimini desteklemektedir (Karaçor, 2019).

2.3. Modern Dönem Kentsel Planlama Anlayışı ve Kent Parkları

2.3.1. Modernizm Tanımı

Modern, modernite, modernizm, ve modernleşme olguları birbiri ile ilgili olan kavramlardır. Modern olguyu eski zamana göre yeni, moderniteyi bir dünya anlayışı olarak belirtmek mümkünse, modernizmi de sanatsal ve kültürel akım, modernleşmeyi ise bir ideoloji olarak ifade etmek mümkündür (Kaypak, 2013).

Modern düşünce sisteminin ne olduğu veya hangi dönemde ne zaman ortaya çıktığı sorusu cevap verilmesi güç bir sorudur. Modern düşünce başlangıcı ve sonu hakkında kesin bir yargıda bulunulmayacak kadar karmaşık ve tarihsel olan bir süreçtir. Nitekim Baudelaire, *Modern Hayatın Ressamı* başlıklı denemesinde, modern olanı şu şekilde tarif etmektedir; "Modernite, anlık olandır, geçip giden, olumsal olandır; sanatın yarısıdır; öteki yarısı ise, sonsuz olandır, değişmeyendir." (Harvey, 2003). Baudelaire "anlık olan ile geçip giden, sonsuz olan ile değişmeyendir" diyerek modernitenin ne kadar ince bir çizgi üzerinde hareket ettiğini göstermektedir. Her ne kadar modern düşünceyi tarif etmek ve başlangıcı hakkında kesin bir yargıda bulunmak güç olsa da, modern olanın akılcılık veya rasyonalite ile özdeşleşmiş olması, modern düşünce tarzının hangi dönemde ortaya çıktığı hakkında bizlere birkaç ipucu verecektir.

Bir aydınlanma projesi olarak doğan modernizm, dönemin toplumsal koşullarına göre zaman içinde değişim göstererek doğrusal olarak ilerlemeyi ve bunun sürekliliğini amaç edinmiştir. Aydınlanma felsefesine göre, modernizmin amacı ideal bir toplum düzeni oluşturmaktır. İdeal toplum yaratıldığı zaman bu yaratımla birlikte mutlak olan bir gerçek kavramı da var olur. Bu mutlak gerçeklik aynı zamanda aydınlanma çağının ve dolayısıyla modernizmin de temellerini atmıştır. Modernleşmede öncelik laik bir hareket sisteminin olması ve bu sistemin sürekliliğidir.

Rönesans ve reform sayesinde yaşanan bu aydınlık dönemde düşünce gücü ön plana çıkmış, bilime duyulan önem artmış ve bilgi ulaşılması güç bir kavram olmaktan çıkmıştır. Bu sayede bilgi ve bilimin tanrısal bir süreçmiş gibi gösterilmesi durumu ortadan kalkmış ve bunun insani bir boyut olduğu anlaşılmıştır. Modernizm pozitivist ve merkezine teknolojiyi koyan bir süreçtir. Toplumsal düzene, mutlak doğruya ve doğrusal gelişmelere önem verir (Harvey, 1997). Modernizmde toplumsal düzen planlanır ve üretim belirli bir standarda bağlanır (Turgun, 2019).

Featherstone (2013)'a göre, toplumların büyüme süreçleri kademe kademe gerçekleşmiştir. Sanayideki gelişme ile birlikte bilim ve teknolojiye ileri adımlar, ulus devletlerin ortaya çıkması, kentleşme, kapitalist ekonomi gibi faktörler başlı başına gerçekleşen aşamalar olmuştur.

17. y.y'da Avrupa'da teknolojik birikimin yaşanması ve ekonomik büyüme sonucu toplumlar açısından değişim kaçınılmaz olmuştur. Gerek kurumsal anlamda, gerekse kültürel anlamda yaşanan değişimler modernleşmeyi beraberinde getirmiştir.

Geleneksel yapıdan ve topluma dayatılan ritüellerden uzaklaşan modernizm, toplumda bir fark yaratmış ve eskinin yerine yeni bir yapılanma getirmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte gelen gelişmelerin sonucunda eskiden var olan tarıma dayalı üretim ve el sanatlarına bağlı geleneksel yapıdan makineye dayalı endüstriyel üretime geçilmiştir. Bu üretim şekliyle birlikte eğitim düzeyinde ve kentleşmede artış yaşanmıştır. Teknolojiye gelişmelerin ışığında kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birey daha fazla bilgiye maruz kalmış ve toplum bu sayede dinamik bir hal almıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen geleneksel ve modern toplum birbirleri üzerinden savunulmaya devam etmiştir. Sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yapı bu durum üzerinde etkili olmuştur.

2.3.2. Modern Dönem Kent Planlaması ve Kent Parklarının Önemi

Modern kent planlaması sanayi devrimi sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Modern kent planlamasının temelinde, sanayi kentinin sorunlarına çözüm arayışları yatmaktadır. Modern dönemde kentler sanayileşme sonucunda aşamalı ve işlevsel yapıda bölgelere ayrılarak gelişmiştir. Modern kentler ortasında ticari, iktisadi, sosyal ve idari fonksiyonlarının toplandığı bir merkeze sahiptirler. Şehrin merkez alanından sonra, takiben işyerleri ve konut alanlarının bulunduğu bir geçiş mıntıkası söz konusudur. Bunlara ilaveten çepere doğru yayılım gösteren kentler; sırası ile ucuz konut alanları, orta sınıf konut alanları ve en dışarda ağır sanayi ve zengin konut alanları takip etmektedir. Bu sıralanış yani konut alanlarından tamamen farklılaşmış ağır sanayi alanları farklı yerlerde konumlanmış konut alanları, hemen hemen tüm modern kentlerde mutlaka görülen bir durum olmuştur. Modern dönem kent planlaması, sanayi devrimi sürecinde düzensiz gelişen yerleşmelerin giderek artan sorunlarının çözülmesinde farklı siyasal düşünce ve sistemlerce bir araç olarak görülmüştür.

Modernleşme sürecindeki kentlere baktığımızda, kentsel mekânın kapitalizmin ana hatlarında dönüştüğü görülmektedir. Sermayenin hareketini teşvik etme ve birikimini artırma eğilimi, beraberinde yeni mekânsal düzenlemeleri getirmekte ve eski ortamlar sürekli bir değişim döngüsüne girmektedir. Mekanın nicel değeri kapitalist ekonominin zorunluluklarına dönüşmüş ve yer ve coğrafya ile bağların gevşemesi, modern çağ için eşsiz bir mekansal fenomen olarak kendini göstermektedir. Yerel kesintilerin yapısı sermaye tarafından belirlenmekte, sermaye, mekânın bu özelliğinden yararlanarak kendi kârını artıran yeni düzenlemeler ve tanımlar yapmaktadır. Modern kent bu düzenlemelerin nesnesidir (Karakurt, 2006).

Modernizm yönünden kentler, kamusal değişimde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak geliştiren işlevleri yerine getirir. Kentler kırsal yerleri de kapsayarak gelişip büyüyen, eğlenme-çalışma-oturma işlevleri için kentlinin zamanının planlandığı, üretim ve tüketimin gerçekleştiği mekânlardır. Modernizmle beraber sanayileşme yöntemlerinde, kültürel yapılarda, üretim biçiminde, kentlere düşen rollerde niteliksel ayrımların olduğu yönünde görüş birliği söz konusu olmuştur.

Sanayileşme ile doğrudan ilişkili olan modern kentlerde ilk dönemler fabrikaların ortada bulunuyor olması, burjuva sınıfın şehrin çeperlerine kaymasına neden olmuştur ve bu dönemde planlanıp tasarlanan parklar sosyo-ekonomik yönden üst sınıflar tarafından

kullanılmıştır. Özellikle sağlıklı şartların olduğu fabrika alanlarının kenarında işçi ve yoksul konutlarının olmasına sebebiyet vermiştir. İlerleyen zamanlarda sanayi kentlerinin sağlığa elverişsiz durumu, ilk olarak yoksul kesimlerde oturan işçilerin salgın hastalıklara yakalanmasına neden olmuştur. Hastalığın ve yoksulluğun ortaya çıktığı ve suç öbeği haline geldiği bu mekânlarda uzun bir süre burjuva sınıfının ve siyasal düzlemde devlet yapılanmasının herhangi bir müdahalesi olmamıştır. Salgın hastalıklar ve suçun gitgide dağılarak yayılması kapitalist üretim sürecini de etkilemeye başlamış ve bunun beraberinde burjuva sınıf rahatsız olmuş bu bölgelere ancak o vakit müdahalelerde bulunulmaya başlanmıştır. Bu sıkıntılar ve olumsuzluklar paralelinde kentler; modernistlerin kendi idealleri doğrultusunda değiştirip dönüştürdüğü alanlar olmuştur. Fakat bu dönemden sonra pozitif bilimlerin etkisi altında gelişen kent planı ve mimarlık; akılcı, rasyonalist bir tutum benimsenerek kentlerin sil baştan yeniden tasarlanmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda Sanayi devriminden sonra kentlerde ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve çevresel sorunları azaltabilmek amacıyla üst sınıfların kullanımına açık olan parklar halka açık mekanlar haline dönüşmeye başlamış ve tasarlanmıştır. Sosyal sorunları çözmek, toplumsal yaşamı sürdürülebilir hale getirmek ve kentsel yaşam koşullarını iyileştirmek için planlı açık ve yeşil alanlar olan kent parkları oluşturulmuştur. Bu doğrultuda sanayi kentlerinin olumsuz koşullarını ortadan kaldırmak amacıyla birçok kent planlama fikri gelişmiştir. Bu dönemde kentler bir yandan daha güzel ve yaşanılır bir konuma getirtilmeye çalışılırken, diğer bir yandan da sağlık koşullarını iyileştirecek yasalar çıkartılmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle sanayi devriminin başladığı İngiltere’de ilk düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve 1832 yılında sağlık koşullarını iyileştirici ilk kanun çıkarılmıştır (Acar, 2017).

Tekeli (2011), şehir ve nüfus bölgelerinde durumu saptamak için kurulan komisyonun raporunu şu şekilde açıklamıştır:

“Sağlık konusundaki sorumlulukların kraliyetin yol göstericiliği altında yerel yönetimlere devredilmesini, (b) kanalizasyon sistemlerinin kurulmasını ve bu sistemler kurulmadan önce bu bölgelerde ayrıntılı araştırmalar yapılmasını, (c) kanalizasyon ağlarının yol ağları ile koordine edilmesini, (d) yolların genişletilmesi için usuller bulunmasını (e) konutlar için minimum sağlık standartları konulmasını (f) sanayi kentlerinde parklar yapılmasını...”(Tekeli, 2011,)

İngiltere tarafından çıkarılan bu yasa her ne kadar bir sağlık kanunu olarak adlandırılrsa da modern kent planlama yönünden bu düzenleme önem teşkil etmektedir. Aslında

ilerleyen yıllarda bu yasayı diğer sanayileşmiş Avrupa ülkeleri de uygulamaya sokmak için çalışmalar yapmıştır. Salgın hastalıklar ile baş etmek amacı ile çıkarılan bu yasaları kent içi imar sorunlarını çözmek amacı ile istimlak yasaları takip etmiştir. Sonuç olarak Fransa'da çıkarılan 1841 istimlak yasası 1850'ler sonrasında Paris'te Haussman'ın büyük imar operasyonlarına tanıklık etmiştir.

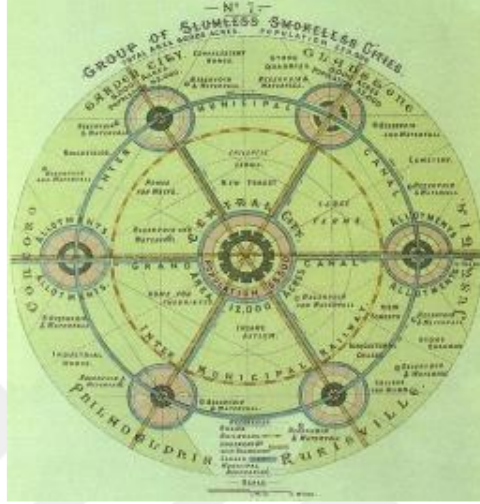
Sanayileşme ile beraber kent planlaması, kentte yeni sosyal etkilere neden olmuş, farklı kademelerden geçerek evrimsel bir değişim süreci yaşamıştır. 1850'lerden sonra burjuva sınıfı, sanayi kentinin sorunlarını çözümlemeyi önemli bir husus olarak ortaya koyduğunda, kentsel planlama konusunda iki esas anlayış ortaya çıkmıştır. İlk İngiltere'nin sağlık yasaları aracılığıyla şehri sağlıklı kılmayı amaçlayan pragmatik bir yaklaşım; bir diğeri ise 1860'lı yıllarda III. Napolyon ve Haussman'ın Paris'teki uygulamalarının şekillendirdiği anlayıştır (Tekeli, 1992).

Haussman'ın planlama anlayışı modern kent planlama alanında yeni bir sayfa açmış ve bu uygulamaya gerek tepki gerekse ilave olarak birçok yeni yaklaşım önerilmeye başlanmıştır. Bu aşamada Haussman'ın Paris planı ile ortaya çıkan Güzel kent ve Camillo Sitteci yaklaşım üzerinde durulacaktır. Güzel kent yaklaşımı temellerini Haussman'ın planında almakla birlikte, Haussman planının biraz daha estetik açıdan iyileştirilmiş halidir.

Bir diğer kent planlama yaklaşımı olan Camilo Sitteci yaklaşım ise Haussman'ın planına kesin bir şekilde karşı çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre Haussman'ın kent planı monoton, ruhsuz ve artistlik görünümünden uzak bir görüntü sergilemektedir. Dolayısı ile bu düşüncede monotonluğun sadece orta çağ kentlerine dönüş ile sağlanabileceğine dair bir inanış söz konusu olmuştur. Bu akıma göre ızgara biçiminde doğru uzanan yollar ve ortasında büyük abideler dikilen meydanların kentlerde olmaması gerekmektedir. Orta çağ kenti gibi sokakların dar ve kıvrımlı, büyümenin ise organik olması gerektiği görüşü hâkimdir. Camilo Sitteci yaklaşım ile getirilen bu bakış açısı çağın gerekliliklerine uymadığı için yeterli ilgiyi görmemiş ve düşünsel bir kent planlama akımı olmakla kalmıştır (Tekeli, 2011).

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer kent planlama akımı Ebenezer Howard'ın geliştirmiş olduğu Bahçe Kent modelidir. Howard (1902), kentten çok, büyük bir kente karşıydı bu yüzden kentin büyümesinin bilinçli bir biçimde kontrol altında tutulması gerektiğini savunmuştur. Howard sekiz tane küçük kentten oluşan bir model öne sürmüştür.

Dairesel bir şema içinde betimlediği kentlerin merkezine; belediye, tiyatro konser salonu ve kütüphanenin yanı sıra binaların yer aldığı bir merkez önermiştir. Merkezin dışında yer alan diğer kentlerde ise konut alanları, imalathaneler, fabrikalar ve depoların olması gerektiğini, tarımsal faaliyetlerin ise en dışta bulunmasını planlamıştır. (Şekil.1) Howard'ın bu planı birçok kesim tarafından benimsenmiş ve İngiltere'de Letchworth'da uygulanmaya başlanmıştır (Şekil.2) (Tekeli, 2011).

Şekil 6. Bahçe kent modeli (Anonim, 2022a)

Şekil 7. Brondby, Danimarka kenti (Anonim, 2022b)

Bu akım ile kent planlamasında pratik ve işlevsel vurgular değer kazanmış, kentin güzelliğinden çok ihtiyacına yönelik tasarımlar ön plana atılmaya başlanmıştır. (Tekeli, 2011). Yüksek modernist dönemde ortaya çıkan bu akım dünya savaşlarından sonra Avrupa kentlerinde ortaya çıkan ağır faturayı kapatmaya dönük bir planlama anlayışı olmuştur. Nitekim kentin sağlık, konut ve ulaşım sorunlarını çözmek bu kent anlayışında birinci derecede önem arz etmektedir. Bu dönemden itibaren kent

planlamacılarına toplumun sorunlarını çözmek amacı ile üstün bir rol yüklenmiştir. Özellikle bu dönemin en önemli kent plancısı ve mimarı olan Le Corbusier'ın kente yönelik tasarım ve planları pratik kent anlayışının hangi özelliklere sahip olduğunun en açık kanıtıdır.

Le Corbusier'ın kentleri işlevsel bölmeler halinde ayrılması ve her bölgenin kendine has bir iç dinamiğinin olması gerektiğini savunmuştur. Onun bakış açısında karışıklık yerine düzen, güzellik yerine ölçülebilirlik ön planda olmuştur. Corbusier kentlerde yüksek katlı binaların olması gerektiğini görüşünü benimsiyor ve böylece kamusal açık alanların çoğalacağı fikrini savunmuştur. Onun bakış açısında konutlar içinde yaşanılacak bir makineydi. (Le Corbusier, 2003).

Şekil 8. Le Corbusier'ın Paris için yaptığı Plan Voisin (Anonim, 2022c)

Özetle, modern kent planı sanayi kentlerinin elverişsiz durumundan doğan sıkıntıları gidermek için ortaya çıkmış ve bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla planlı açık yeşil alanlar olan kent parklarının ortaya çıkmasında etken bir role sahip olmuştur. Haussman'ın Paris planı öncülüğünde modern kent planlama anlayışında birçok yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlarda en çok ilgi göreni birinci dünya savaşı sonlarına kadar Güzel kent yaklaşımı olurken, birinci ve ikinci dünya savaşının kentlerde yarattığı sorunlar yüksek modernist çerçevede pratik kent anlayışının gelişmesine vesile olmuştur. Bu dönemde kent planı ve mimarlığın pozitivist bir kimlik edinmesi beraberinde güzelliği ikinci plana atmış ve kentlerde gerçekleşen sorunlara

özüm bulmak temel hedef olmuştur. İşte tamda bu tutum 1960'lı yıllardan sonra modern düşünce ve mimarinin veyahut kent planının sorgulanmasına neden olmuştur. Bu dönemden sonra modern düşüncenin eleştirisini temsil eden post-modern düşünce etrafında planlamalar ve kentsel mekân tasarımları geliştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de modern kent planlamasında cumhuriyetin kurulması ile beraber yeni bir devlet kurulmuş, kabul gören yeni yönetim şekliyle birtakım yenilikler yapılarak, ülkenin genelinde şehirler yeni baştan inşa edilmiştir. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte sadece kentler değil aynı zamanda kentlerde yaşayan insanların da hayatında birtakım değişiklikler yapılmış böylece yeni bir millet oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti’nde Batı’nın örnek alındığı süreçte modernleşme adına yapılan yenilikler başkent ve birkaç şehirle sınırlı kalırken cumhuriyetle birlikte ülkenin genelinde köklü bir değişim yapılmak istenmiştir. Bu süreçte, cumhuriyetin kurulmasıyla beraber yapılan Batılılaşma süreci, Cumhuriyet’in kurulması ile beraber ideolojiye dönüşmüş, ilave olarak parklar toplumun sosyal hayatını değiştirmiş ve modern yaşam tarzı, halkın günlük yaşamının bir parçası haline gelmesinde parklar etkili olmuştur (Yılmaz,2020). Ayrıca, Milli Mimari Rönesansı üslubu ile başlayan ve yeni bir devletin inşası olarak modernist hareketle devam eden Erken Cumhuriyetin Mimari Döneminde, kentsel planlama çalışmalarında kamusal alan oluşumlarından biri olan parklar, toplumsal yaşamı değiştiren, yeni ve sağlıklı bir cumhuriyetin kuruluşuna işaret eden kentin simgesel unsurlarındandır. Sibel Bozdoğan, cumhuriyet döneminde yapılan kentsel çalışmalardan biri olan Modernizm ve Milletin İnşası adlı kitabında parklara değinerek şu ifadelere yer vermiştir: (Yılmaz, 2020).

“Mimarlık tarihinin 1930’ların modern binaları üzerinde odaklanmaya yönelik tipik eğilimi yüzünden, halka açık kamu alanlarının -özellikle de dinlenme parklarının ve belediye bahçelerinin- ulusun inşasında aynı ölçüde önemli bir rol oynamış oldukları sık sık gözden kaçırılır. Ankara’nın Gençlik Parkı ölçeği ve kapsamında olmasa da, başka birçok cumhuriyet şehrinde de 1930’larda benzer kamu alanları ve kentsel altyapılar yapılmıştır... “(Bozdoğan, 2008).

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde ülkenin genelinde olan planlanan parklar; çevreleri ile beraber kurdukları ilişki, peyzaj öğeleri, eski kullanımları ve bulunduğu dönemin kamusal mekân algısını yansıtmaları yönünden önemli bir role sahip olmuştur.

Modern dönem olarak adlandırdığımız bu süreçte, sanayinin yoğunlaştığı şehirlerdeki nüfus artışı, altyapı, ulaşım, konut ve çevre sorunlarını gündeme getirmektedir. Devletin

ve toplumun hazırlıksız yakalandığı bu süreçte ilişkiler daha karmaşık hale gelmekte ve daha bütüncül bir kentsel planlama perspektifine ihtiyaç doğmuştur (Ersoy, 2007). Öncelikle ortak faydayı arayan sektörler arasında bir denge gözetilmeli ve her bir planlama ölçeği toplumun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik çevre bağlamında değerlendirilmelidir (Akay, 2009). Bu bağlamda kentsel alanların planlanmasında ortaya çıkabilecek sorunların ve çözüm önerilerinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu kapsamda bölgedeki mevcut sosyo-ekonomik aktivitenin kentsel alanların uygunluğu açısından değerlendirilmesi, bu alanların kullanımından kaynaklanabilecek çatışmalara ne gibi çözümler bulunabileceğinin belirlenmesi, doğal kaynak alanları ve hesaplanması, onları korumak, sürdürülebilir kentsel alanlar yaratmak ve var olanları iyileştirmek için projeler tasarlamak.

Bu açıdan kentsel alanların planlanmasında, karşılaşılabilecek sorunların ve çözümlerin birlikte düşünülmesi gerekir. Bu bağlamda, kent alanlarının uygunluğuna ilişkin bölgedeki mevcut sosyo-ekonomik faaliyetlerin değerlendirmesi yapılmalı, bu alanların kullanımına yönelik ortaya çıkabilecek çatışmalara ne gibi çözümler bulunabileceği araştırılmalıdır. Doğal kaynak alanlarının belirlenmesi ve korunmasının hesaplanması, sürdürülebilir kentsel alanların oluşturulması ve mevcutların iyileştirilmesine yönelik projeler hazırlanması gerekmektedir (Savini & Aalbers, 2016). Bütün bunlar, sağlıklı bir kentsel planlama ve kentleşme sürecini etkilemektedir (Bulut ve Dönmez, 2021).

Modern şehir planlama anlayışının önemli ölçüde farklılaşmaya başladığı görülmektedir. Planların geliştirilmesi sırasında teknik uzmanlık yerine sosyal ve ekonomik faktörlerin dikkate alınması gerektiği ve aynı zamanda sosyal bilimcilerin bu süreçteki rolünün arttığı kabul edilmektedir. Bu aşamada artık teknik uzmanlara ihtiyaç olmadığı tartışılmaktadır.

Modern kent planlama anlayışının önemli ölçüde farklılaşmaya başladığı görülmektedir. Planların geliştirilmesi sırasında teknik uzmanlık yerine sosyal ve ekonomik faktörlerin dikkate alınması gerektiği ve aynı zamanda sosyal bilimcilerin bu süreçteki rolünün arttığı kabul edilmektedir. Bu aşamada teknik alanlardaki uzman kişilere artık çok da ihtiyaç olmadığı görüşü ileri sürülür (Keleş, 2000). Dolayısıyla modern kent planlamasının çok aktörlü bir anlayışla yapılması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, kentsel planlar arz odaklı bir plan yerine toplumsal talep odaklı bir anlayışı yansıtmalıdır (Bulut ve Dönmez, 2021).

Modern kentsel planlama yaklaşımında; estetik görünüşten daha çok işlevsellik ilkelerini dikkate alarak, kenti tek tarz şekillendirme anlayışının temelinde iş ve oturma bölgeleri, rekreasyon ve eğlence alanları biçiminde birbirinden net çizgilerle ayrılması ve bu bölgelerin ana yollar ile bağlantısının başarısız olduğu görülmüştür. Ayrıca 20. yüzyılın ortalarından sonra hızlı göç nedeniyle kentlerde bir patlama yaşanmış ve kentsel mekân organizasyonunun bu sistem içerisinde yürütülemeyeceği ortaya çıkmıştır (Bakır, 2012).

Modern anlayışın temel eksiklikleri ve eleştirinin keskinleşmesinin nedeni; Modern şehir planlaması anlayışı, tüm insani özlemleri somutlaştırmaya yetecek verimli bir makineye tapınmanın yeniden doğuşu biçiminde tekeli, bürokratik güç ve rasyonalitenin gizli kutsanmasıdır. Postmodernizmin modernizme yönelttiği eleştirilerin mimari alana yansımalarında anahtar kavramlar; 'kimlik kaybı' ya da 'kimliksiz çevrelerdir. Modern kent planlama anlayışı bu özellikleri nedeniyle sık sık eleştiriye uğramıştır. Modern mimarinin öncüleri tarafından oluşturulan CIAM, modern mimariye yönelik eleştirileri artırmaya başlamıştır. 1947'de altıncı CIAM Kongresi'nde; işlevsel şehrin soyut kısırlığı eleştirilir ve sosyo-psikolojik ihtiyaçlar vurgulanır, CIAM'ın amacı; insanların manevi ve maddi ihtiyaçlarını karşılayan fiziksel bir ortam yaratmak için çalışmak olarak tanımlanmaktadır. Bu eleştirilere yenileri eklendikçe, 1960'larda karşı kültür hareketlerinin etkisiyle modern şehircilik anlayışı zayıflamaya başladı. Böylece, 1968 hareketleri, postmodern şehir planlaması anlayışını öngörmüştür (Karakurt, 2006).

2.4.Postmodern Dönem Kentsel Planlama ve Kent Parkları

2.4.1. Postmodernizm Tanımı

Post-modern düşünce, modern düşünce gibi açıklanması güç bir kavramdır. Nitekim kimi düşünürlere göre post-modern düşünce; modernizmin tam tersi gibi gözükse de, kimilerine göre modern düşüncenin bir devamı olarak kendine yer edinir. Genellikle modern düşünce eleştirisi ile kendini tanımlamaya gayret gösteren bu düşüncenin birçok temsilcisi olmakla birlikte, bu düşünce iki isim temelinde popülerliğini kazanmıştır. Bunlardan ilki Jean-François Lyotard (1997) diğeri ise Jean Baudrillard'dır.

Post-modern düşüncenin iki etkili düşünürü olan Baudrillard ve Lyotard bu süreci kesin olarak modern dönemden kopuş olarak nitelendirmiştir. Modernite ile özdeş tutulan

akıl, rasyonalizm, evrenselcilik, insan merkezli hümanist anlayış, düalizm gibi kavram ve terimler bu dönem ile birlikte işlevlerini yitirmişlerdir.

Cevizci (2015), post-modern dönemi şu şekilde tarif etmektedir:

"Postmodern düşünce, modern rasyonaliteye karşı çıkar çünkü akıl, her alanda insanın tüm sorunlarını çözebilecek mutlak otoritedir. Modernitenin ahlaki iddialarına, modern özneye dayalı evrensel etik fikrine ve bireycilik gibi etik kavramlara şiddetle karşı çıkar. Kısacası postmodernizm, modern çağın tüm meşrulaştırıcı söylemlerine ve büyük anlatılarına karşı çıkan ve geçmişte bilginin dayandığı meşru anlatıların körüklediği şüpheyi dile getiren olumsuz bir felsefe kavramı olmalıdır. (Cevizci, 2015).

Postmodernizm genel olarak geç kapitalizmin küresel mantığı, meta-anlatılara yönelik inanılmazlık, tekno kapitalizm, sanayi sonrası toplum, üst modernizm, neo-modernizm, eklektizm, gösteri toplumu, modernizmin sonucu, devamı, reddi gibi çeşitli biçimlerde tanımlanmakla birlikte özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra modernizmin doğurduğu sosyal sonuçlar ve bilimsel alanlardaki gelişmelerle, küreselleşme ve küreselleşme sonucu yaşanan ulaşım, iletişim, teknoloji ve sanayi gibi alanlardaki hızlı değişimler sonucu değişen tüketim anlayışı sonrasında ortaya çıkan bir durum olarak da tanımlanabilir (Bingöl, 2014).

Post-modern olan bütünlükçü kavrayışın aksine parçalanma ve dağınıklığı, büyük anlatı yerine anlatı karışıklığını, özne merkezli düşünce yerine merkezsiz bir yapıyı, evrensellik yerine ise yerelliği ön planda tutan bir düşünce tarzını kabul etmektedir. Nihayetinde modern düşünceye karşı geliştirilen bu özellikler bir şekilde bizleri post-moderni modern dönemden kesin bir biçimde kopuşun temsili olarak yorumlamamızı sağlamaktadır. Ancak Baudelaire'in modern zamanı "anlık olan ile geçip giden, sonsuz olan ile değişmeyen" olarak tanımlayışı bir nebze olsa da bu dönemin modern dönemin uzantısı olarak yorumlamamıza da olanak vermektedir. Nihayetinde Harvey gibi neo marksistler postmodern durumu yeni bir dönemden ziyade geç bir kapitalizm olarak nitelemektedir. (Harvey, 2003). Özellikle Boudrillard'ın tüketim toplumu üzerine yazılarında gösterdiği üzere; yeni dünya düzeninde insanlar moda ve giyim sektörü ile kendini bir şekilde tarif etmekte ve birincil ihtiyaçlar yerini arzunun ve zevklerin baskın olduğu ikincil ihtiyaçlara bırakmaktadır. (Boudrillard, 2002). Bu durumda Boudrillard, her ne kadar yeni bir dünya düzeni ve modern dönemden kopuş olarak bu dönemi

nitelese de bu dönemin geç kapitalizmin bir ürünü olduğu yorumunu yapmamıza da izin vermektedir.

2.4.2. Postmodern Dönemde Kent Planlaması ve Kent Parklarının Gelişim Süreci

Postmodern durum içinde moderniteye yöneltilen eleştiriler ve gelişmiş batı ülkelerindeki oluşumların saptanması birlikte gerçekleşmektedir. Dünyada özellikle 1970’li yılların ikinci yarısından başlayarak yaşanan ekonomik bunalıma çözüm arayışları kapsamında; yeni teknolojilerin ortaya çıkışı, üretimin yeni biçimlerde örgütlenmesi, üretim sürecinin ayrışması, tüketici grupların farklılaşması şeklinde yapısal dönüşümler gözlemlenmektedir (Aslanoğlu,1998). 1970’li yıllardan itibaren yaşanan yapısal dönüşümler ekonomiden, politikaya ve kültüre kadar uzanan geniş bir düzlemde etkili olmuşlardır ve hala etkilidirler.

Postmodernizm olgusu, ilk başlarda gelip geçici moda akımlarından biri olarak değerlendirilmekteydi. Belli bir sistem önerisi olmayan, bütün gücünü modernizme yönelttiği eleştirilerden alan bir tutumun, kalıcı ve etkili akım olabileceğine ihtimal verilmiyordu. Postmodernizm, öncelikle, mimarinin kendisine kazandırdığı görselliğin etkisine dayanarak, yayılma en azından tartışılma olanağı buldu. İlerleyen zaman içinde yalnızca sanat ve edebiyatta bir tavır olmanın ötesinde, dönemsel özelliklerle kolayca birleşen bir hayat tarzı, düşünüş biçimi olarak tanımlanabilecek bir etki gücü kazandı; toplumsal koşullardaki değişime paralel olarak, popüler giyim kuşamın, gündelik davranış biçimlerinin, toplumsal hareket ve politika karşısında takınılan tavrın içeriği halini aldı (Çubukçu, 2005).

Modernizmin günümüz koşullarında geçerliliğini yitirdiği ve ‘postmodern çağın başladığı’ önermesi esas olarak 1970’li yıllarda, mimarideki yeni eğilimlerle birlikte tartışılmaya başlamıştır. Postmodernizmin en çok tartışıldığı alanların başında mimarlık gelmektedir. Bunun temel nedeni mimarların postmodern olarak nitelendirilen somut ürünler, yapılar ortaya koymalarıdır. Ayrıcalıklı bir estetik dil olarak mimarlık Jameson’un öne sürdüğü gibi, ‘geç-kapitalizmle postmodern deneyim arasında en dolaysız ilişki’nin gösterilmesini sağladığı için postmodernizm, tartışmalarda ön plana çıkmıştır. Foucault’ın 19 yüzyılı bir zaman tarih çağı; 20 yüzyılı ise bir mekan çağı olarak tasvir etmesi ve postmodernizmin temel olarak bir mekan estetiğini yansıttığı görüşü mimarlığın, postmodern tartışmalarında ön plana çıkmasının mantıksal kurgusunu ortaya koymaktadır. ABD Missouri St. Lois’te 15 Temmuz 1972’de Pruitt-

Igoe mahallesindeki bazı binaların dinamitle yıkılması, mimar Charkles Jencks (1987), tarafından ‘modern mimarinin ölümü’ olarak ifade edilmiştir (Karakurt, 2006).

20. yüzyılın ortasından sonra ortaya çıkan dönüşümler kentsel mekanın biçimlenmesinde etkili olmuştur. Sanayileşmenin hız kazanmasının ardından kentlerin almış olduğu göçlerin yanısıra, kentler ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki meydana gelen gelişmelerle önceki dönemlere kıyasla daha fazla göç almaya başlamıştır. Teknoloji alanındaki gelişmeler sonucunda mekânsal engellerin aşılıp ulaşılabilir duruma gelmesi ile kent, hem ülke yerel hem de uluslararası aşırı göç almaya devam etmiştir. Almış oldukları göçler sebebiyle kontrol altına alınması zorlaşan kentlerde, mekanları şekillendirme anlayışları da bu yönde değişikliğe uğramıştır (Karakurt, 2006). Bu sebeple postmodern mimari düşünce yönünde, hız kazanarak gelişen algıda kentleri tek form adı altında iyileştirmek ve bu alanları düzenleme yaklaşımı ortadan kalkmaya başlamıştır. Post-modern düşüncede kent planlama anlayışından söz etmek pek mümkün değildir. Çünkü bütünlüklü bir anlayışa karşı çıkan ve yerelliği savunan, insanların özel istek ve zevklerinin ön planda olduğu bir düşünüş tarzında planlama yerini postmodern kent tasarımına bırakmıştır.

Postmodern kentler, kent yapısının ve halkın günlük yaşantılarının daha büyük oranda estetik şekilde görünmesine, konulu parklar, alışveriş merkezleri, müzeler gibi yeni tüketim alanlarının gelişimine ve yeni orta sınıf nüfusun kent merkezlerine yönelmesine neden olmuştur. Kentin yeniden büyütülmesi çabalarına benzer olarak kentlerin merkezileşmesine karşı direniş hareketleri başlanmıştır. Bununla birlikte insanların birlikte toplanıp sosyalleştikleri, birbirleri ve doğayla etkileşimde oldukları yerler olarak kamusal yeşil olan kent parkları da sembolik ve sosyal yeni donatılarla tasarlanmıştır. Kamusal mekân olarak kent parkları postmodern dönemde iki türlü boyutta karşımıza çıkmaktadır; ya kamu malı oldukları için herkese açık halde kullanılmış ya da halk tarafından idrak edilip deneyimlenmiştir (Kaypak, 2013).

Kent parklarının iyileştirici işlevinin yanı sıra, kurgulanan, algılanan ve yaşanan mekânlar olarak kurulmuş, bu alanlar baştan üretilip tahlil edilerek yeni ifadelere sahip olmuştur. Fiziksel planlama kamusal düzensizliklerin önüne geçmek ve sorunları çözmek için bir araç olarak ön plana çıkmaya başlamış, kent parkları da bunun bir parçası olarak, toplumun yaşam şartlarını iyileştirmek için birer kanal olarak kurgulanmaya başlanmıştır. Bu yeni düzenin bir boyutu teknik ve yapılarla doğal çevrelerin dolu-boş ilişkisini ve dengesini de göz önünde bulundurarak mekânı

değiştirmeyi hedeflemiştir. İkinci boyutu ise, fiziksel çevreyi belli etkinlikler için özel form ve işlevlerde sınırlayarak, günlük hayatı, zamanı ve toplumu biçimlendirme algısıdır (İlkay, 2017).

Postmodern kent anlayışı kapitalist üretim süreci ve sermaye birikimi karşısında bir objeye, imaja veyahut sembole dönüşmüştür. Son dönemde gerçekleşen küreselleşme ve teknolojik gelişmeler mekânı kapitalist sistemin boyunduruğu altına girmesine neden olmuştur. Özellikle tüketim toplumunun etkisi ile kentler bir markalaşma sürecine girmiş, kimliklerini kaybetmiş ve birer metaya dönüşerek anlamlarını yitirmişlerdir.

Küreselleşme sürecinde doğa geri dönüşümsüz olarak tüketilmeye başlanmış, kent parkları yatırım amacı olarak kullanılmıştır. Geçmiş dönemlerde kent parkları, sosyal sorunları çözme ve doğayla ilgili farklı fikirleri ifade etme gayesini taşıırken, bu dönemde ekolojik yönden uygun olup olmadığına değin bir anlayışla ele alınmamıştır (Karaçor, 2019). Ekolojik bozulmalar nedeniyle 21. yüzyıl kent parklarında sosyal ve ekolojik sürdürülebilirlik önem kazanmıştır.

Netice itibari ile modern mimarinin katı sert ve keskin hatlar ile çizilen yapılarına karşı, post-modern mimari serbestliğin, çarpıtılmışlığın ve anlamsızlığın ön planda olduğu bir yapılar bütünü temsil eder. Tüketim kültürü veya geç kapitalizmde bir ürünü olan bu düşüncede kentler artık sermaye birikim sürecine hizmet etmekte ve post-modern dönemin öznesi gibi kendi öz kimliklerini kaybetmektedirler. Öyle ki günümüzde kentsel mekânlar artık; bizzat gösterge ve imajlar üzerine kurulu yeni bir yapıya bürünmüştür.

Sağlıklı bir kentleşme süreci yaşamak için sürdürülebilir kent planlaması gereklidir. Toplumsal memnuniyeti öne çıkaran, kentsel yaşam kalitesini hedefleyen ve sürdürülebilir bir kentleşme düzeyini hedefleyen planların, öngörülebilir bir kentleşme sürecini teşvik ettiği ve birçok kentsel sorunu daha az etkilediği söylenebilir. Postmodern kentsel planlamanın karmaşık, eksik ve bazı kentsel rantları içermesi de ortaya çıkan kentsel sorunların bir kaynağıdır. Bu süreçte rant ilişkileri, planlama karmaşıklığı, gereksiz dikey yapılar gibi birçok faktör kentsel yaşam kalitesini düşürmüş ve sağlıksız kentleşme süreçlerine neden olmuştur. Kaliteli ve sürdürülebilir kentsel planlama çabalarına ve ilgili mevzuat hükümlerine rağmen, kent planlamasında hala bir kafa karışıklığının olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kentsel mekanın güzelleştirilmesi ve sürdürülebilir kentleşme ile ilgili planlarda inşaat aşamasında

sorunlar olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, planlamanın kurumsal boyutu ihmal edilmemelidir (Bulut ve Dönmez, 2021).

Özellikle 1950 sonrasında kentsel dinamiklerin değişmesi nedeniyle planlama döneminin parçalanması planlı kentleşme sorununu çözmemiştir. 1980'lerde imar yetkileri büyük ölçüde yerel yönetimlere bırakılmış ve 1985 yılında imar sorunlarının çözümü için 3194 sayılı İmar Kanunu çıkarılmıştır. Ancak kentin geleceğini şekillendiren imar planlarının uygulanmasında karmaşık süreçler ve zorluklar vardır. Planlamada birden fazla idarenin yetkilendirilmesi, planların ana hedeflerinden sapmalara yol açmakta ve yararlanıcılar tarafından rant arama aracı olarak kullanılabilir. Sürdürülebilir ve uzun vadeli tatmin edici kentsel vizyonlar oluşturulamaması, kentsel planlamanın ana stratejilerinin net bir şekilde temsil edilmemesi ve sınırlarının tanımlanamaması, planlama sorunlarını vurgulamaktadır. Bu anlamda kentsel planlamada yerel aktörlerin katılım haklarını koruyan bir yönetimin oluşturulması çok önemlidir (Bulut ve Dönmez, 2021).

Tablo 2. Modernizm ve postmodernizmde etkin değişim dinamikleri (Bakır, 2012).

	Kente Bakış Açısı	Planlama Anlayışı	Planlama	Plancının Rolü
MODERNİZM	➤ Mükemmellik ➤ Netlik ➤ Kesinlik ➤ Çelişkisizlik arayışı ➤ İdeal kent yapısı	➤ ...toplumun tümüne hizmet eden ve kamu yararı ilkesinin benimsendiği.. ➤ pozitif bilim anlayışının metotlarının kullanıldığı ➤ sanayi devriminin toplumda ve kentsel mekanda yarattığı karmaşaya çözüm arayan... ➤ çözümü düzen ve ilerlemede gören ve teknolojiyi araç olarak kullanan bir yaklaşım	➤ Geniş kapsamlı planlama ➤ Arazi kullanım planlaması ➤ Rasyonel planlama	➤ Kente bütüncül yaklaşan plancı

Tablo 2 (devam). Modernizm ve postmodernizmde etkin değişim dinamikleri (Bakır, 2012).

POSTMODERNİZM	➤ Parçalı ➤ Eklektik kent yapısı	➤ ...esnek, kısa vadeli, parçacı ➤ piyasa ve politik baskılara kolayca adapte olabilen yaklaşım	➤ Çoğulcu planlama ➤ Strüktür planlama ➤ Yapısal planlama ➤ Kentsel tasarım	➤ Kente parçacı yaklaşan, ➤ Sorun çözen plancı

2.5. Sosyal Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik olgusu, son zamanlarda ele alınan çalışmalarda devamlı olarak karşımıza çıkan önemli bir konu olmuştur. Yıllardır çeşitli araştırmacılar aracılığıyla sürdürülebilirlik kelimesinin bileşenleri, kapsamı ve tanımı tartışılarak her bir araştırmacı bu konuya yorumlarını katarak kendi bakış açısını ortaya koymuştur. Bununla birlikte tüm araştırmacıların aynı görüşte olduğu kısım; sürdürülebilirlik kavramının esasında, ekolojik, ekonomik ve sosyal konularla bağlantılı olduğudur. Sosyal sürdürülebilirlik kavramının çok yönlü olması nedeniyle konu ile ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Bu yüzden, sürdürülebilirlik konusu ile alakalı genel anlamda bir tanım yapılmaması bu kavramın sahip olduğu geniş anlamlardan ötürüdür.

Kökenleri çok eski zamanlara uzanmakla beraber, bugün sahip olduğu manasıyla, sürdürülebilir gelişme olgusu 1987'de Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu aracılığıyla yayınlanan raporda; "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama fırsatlarına engel olmadan giderebilmek" şeklinde tanımlanmaktadır. Aslında "belirli bir süreç içinde kontrollü ve dengeli gelişme" olarak özetlenebilecek bu kavram, süreçteki farklı aktörler tarafından çıkarlarına göre eşit muamele görmemektedir. Sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak ekolojik sorunları gündeme getirmekte ve böyle bir durum ortaya çıkınca 1960'ların daha çevreci sürdürülebilir hareketine paralel olarak sürdürülebilir kalkınma kavramı gündeme gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın özellikleri 1970'lerde konuşulmaya başlansa da,

önce daha somut problemler üzerinde durulmuştur ve daha soyut sosyal konular çok sonra ortaya çıkmıştır (Tosun, 2009). Bu nedenle literatürde çevresel veya ekonomik sürdürülebilirliğe odaklanan çok sayıda akademik çalışma bulunurken, sosyal bilimler içerikli araştırmaları sürdürülebilirlikle birlikte ele alan, başka bir deyişle sosyal sürdürülebilirlik konusunu bütün boyutlarıyla ele alan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır (Var, 2015).

Akademik çalışmalarda sosyal sürdürülebilirlik kavramından bahseden araştırmalara bakıldığında, bu görüşün genel-geçer bir ölçüt veya bakış açılarıyla ifade edildiği; araştırmacı veya karar veren kişinin konuya uzmanlık alanı yönünde yaklaşım gösterdiği ve bu yönde bir sosyal sürdürülebilirlik tanımlaması yaptığını ifade etmek mümkündür. Literatürde olan çeşitli bakış açılarını açığa çıkarmak, bu olgunun gelişim sürecini açıklamak ve bu anlayışlardaki ayrıntıları ortaya koymak amacı ile çeşitli sosyal sürdürülebilirlik tanımlamalarına yer verilmektedir.

Bir toplumun sosyal sürdürülebilirliğe sahip olması için, eğitim ve liderlik gibi bireysel ve toplumsal refahı artıracı kaynakları ifade eden yetkin bir insan kapasitesine ve kaliteyi iyileştirmeyi amaçlayan ilişkileri ve normları içeren bir sosyal kapasiteye sahip olması gerekir. Aynı zamanda eğitim, sağlık, sosyalleşme, çocuk işçiliğinin önlenmesi veya çalışma koşullarının uygun hale getirilmesi, konut ihtiyacı, yaşam alanlarının iyileştirilmesi, erişim alanında yatırım yapılması, yardımların eşit dağılımının sağlanması gibi koşulları yerine getirebilmelidir (Memkağ, 2019).

Sosyal sürdürülebilirlik kavramını Litting ve Grießler (2005), sürdürülebilir bir toplumda, bireyler arasındaki görev dağılımı ve buna bağlı kurumsal düzenlemeler toplumdaki her bireyin beklentilerini karşılar; sosyal hayatın kısa veya uzun vadede doğaya ve onun üretim yapısına asla zarar vermediğini; sosyal eşitliği toplumdaki sosyal süreçlere katılım olarak tanımlamıştır (Var, 2015).

Biart (2002)'a göre ise sosyal sürdürülebilirlik, toplumların uzun süreli gelişim izlemlerinde sosyal yapıda en az değişime gereksinim duyularak, birbiriyle aktif ve uyumlu işlev gören bir toplum oluştururken karşımıza çıkabilecek sorunları önceden görüp ve bunlara özgü çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır (Biart, 2002).

Colantonio ve Dixon (2009)'a göre akademik çalışmalarda sosyal sürdürülebilirliğin kentsel mekânlar üzerinde sahip olduğu rolün önemi ilk kez Polese ve Stren (2000) tarafından açıklanmıştır. Sosyal sürdürülebilirliğin, kentsel gelişme üzerinde kültürel çeşitlilik ile ekonomik etkisi, sosyal bütünleşme ve toplumun hakim olduğu sosyal

değerlerin üzerinde duran Polese ve Stren, toplumsal dışlanmışlık ile gelişmiş arasındaki doğru orantılı gelişim sürecinin ve kentsel mekânlardaki fiziksel çevrenin önemini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda kentsel tasarım, yapı karakteri, kamusal mekân kalitesi gibi faktörlerin toplumların sosyal sürdürülebilirliğini sağlamada doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olduğunu savunmaktadırlar (Var, 2015).

Kısaca açıklamak gerekirse sosyal sürdürülebilirlik; toplumların ya da bireylerin kendileri için tercih ettikleri yaşam tarzlarını ve kentsel gelişim biçimlerini, kendi yaşam yerlerinin çevresel sınırlarını baskı yapmadan ve dünyayı bütün olarak incelemesine yoğunlaşmaktadır.

Modern dönemde sosyal sürdürülebilirlik kavramı ön planda değilken postmodern dönemde ön plana çıkmıştır. Avrupa'da 1980'li yıllarda ekonominin neoliberal yapılanması sonucunda küresel sermayeyi çekebilecek, yaşam biçimlerine ve seçimlerine uygun eğlence alanları, konut bölgeleri ve kültür mekanları üretmeyi hedefleyen yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde, merkezi yönetim, yerel ve küresel üst sınıf arasında kurulan ortak yönetim ile projelerin meydana getirildiği, yerel yönetimlerin ve projeden etkilenenlerin dışlandığı, elitler arasında kentsel mekanın biçimlenmesinde etkili olabilmek için kıyasıya rekabetin olduğu bir model işlenmiştir. 1980'li yıllarda esas kentsel sorun ve öncelikli politika ekonomik yapılanma ve gerileme şeklinde ifade edilirken; yoksulluk, işsizlik gibi sorunlar bu projelerin öteki sektörler ve en az varlıklılar için fayda üreteceği varsayımıyla öne sürülmüştür. Bu kapsamda mekânsal ayrışma, sosyal kutuplaşma yoksullaşmayı çözüm üretmeyen üstelik derinleştiren sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar karşısında kentsel politikada değişim yapılarak, ekolojik kriz, sosyal ilişkiler ve ekonomik büyüme arasında oluşan çelişkileri gidermeye dönük yeni uygulama araçları ve modelleri gündeme gelmiştir. Avrupa Birliği'nin 1994'te dönüşümde daha bütünleşik, çok yönlü kentsel yapılandırmaya ihtiyaç olduğu yönündeki değerlendirmesi ile sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması; sosyal dışlanmanın önlenmesi, sosyal sermayenin ve katılımcı pratikler geliştirilmesi hedefli, sosyal kent uygulamaları ve topluluk odaklı dönüşüm modelleri kentsel politikadaki bu değişimi temsil etmiştir. Bu bağlamda sosyal sürdürülebilirlik esas olarak dönüşümün insanlar ve yaşamları üzerindeki etkilerini anlamaya yönelmekte ve sürdürülebilirliğin sosyal amaçları kapsamında şekillenmektedir (Duman, 2017).

Çeşitli kentsel dönüşüm yöntemlerinin "sosyal" bir boyutu vardır. Bazı yorumlarda kentsel değişim, yerel halkın ve faaliyetlerin soylulaştırılması ve marjinalleştirilmesi anlamına

gelir; Yerel toplulukta belirli bir grubun sosyal dışlanması olumsuz sonuçlarına ve düşük kaliteli veya yerel toplulukların beceri ve nitelikleriyle bağdaşmayan işlerin yaratılmasına odaklanır. Diğer bazı yaklaşımlar ise sosyal sermayenin değişimdeki rolü; halkın katılımının artırılması, yerel toplumun imajının iyileştirilmesi ve suçun önlenmesi vb. gibi kentsel değişimlerin olumlu sosyal sonuçlarını analiz eder, ancak literatürde sosyal sürdürülebilirliğe yönelik kapsamlı bir yaklaşım yoktur (Duman, 2017).

Dönüşümün kısa vadeli ve azami rant elde etmek isteyen piyasa aktörlerine bırakılması ve süreçten doğrudan etkilenen mahalle sakinlerinin çoklukla dışarıda tutulması, "kamu yararının" korunmasını olanaksız kılarken, cari asimetrik güç ilişkilerini daha da derinleştirmektedir. Bu süreçten en olumsuz etkilenenler ise son dönemde kente göç edenler ve dar gelirli olanlardır. Bu bağlamda Türkiye kentsel dönüşümde sosyal sürdürülebilirliği hedefleyen yeni bir modele hayat vermek ihtiyacı ile karşı karşıyadır (Duman, 2017).

3. ÇALIŞMA ALANLARI ve YÖNTEM

3.1. Çalışma Alanları

Çalışma alanları olarak; modern ve postmodern süreçte planlanıp tasarlanan yurt içi ve yurt dışı kent parkları ele alınmıştır. Modern dönem için yurt içi kent parkına örnek olarak; tarihsel oluşumu sebebi ile Cumhuriyetin ideolojisini yansıtan ve modernizmin sembolü olarak kent belleğindeki yeri ile yeşil ve kamusal alan olma özelliğiyle Gençlik Parkı seçilmiştir. Modern dönem yurt dışı örneği ise; Amerika Birleşik Devletleri'nde peyzaj düzenlemesi yapılan ilk kent parkı olduğu için Central Park seçilmiştir. Postmodern süreçte yapılan yurt içi örnek çalışma alanı Avrupa'nın en büyük parkı olma özelliği sebebiyle Ankara'da bulunan Harikalar Diyarı Parkı seçilmiştir. Yine postmodern dönemde planlanıp tasarlanan yurt dışı örnek çalışma alanı ise Dünya'daki ilk tema park örneği olma özelliği ile California'da kurulan Disneyland olmuştur. Genel olarak, kent parkı örneklerinin tercih edilmesindeki temel ölçütler; yoğun kullanılmaları, genel anlamda kendi kulvarlarında ayrıcalıklı birer örnek oluşturmaları, inşa edildikleri dönemin izlerini taşımaları ve bir ana tema yönünde doğal ve kültürel öğeleri bir arada bulundurmalarıdır. Bu durumda; parkların konumları, modern ve postmodern dönemde değişim süreçleri ve bu dönemlerde sahip oldukları işlevlerle beraber bu işlevler bakımında bugünkü durumları ortaya konulmuştur.

3.1.1.Modern Dönem Kent Parkları

18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan yeni üretim biçimleri insanların yaşama şekli ve ilişkilerini doğrudan etkilemiş ve toplumu kapsayan değişim ve yeni düşünce sistemleri sonucunda karşımıza “modern” olarak adlandırılan yeni bir dönemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönem içerisinde yaşanan teknolojik, bilimsel ve endüstriyel gelişmeler toplumsal yapıları büyük ölçüde etkilemiş, buna bağlı olarak kentler; biçim ve form olarak modern plancılar ve mimarlar tarafından yeni planlar ile bir değişim sürecine girmiş, farklı alanlara dönüşmüştür. Sanayi aktivitesindeki artışa bağlı olarak gelişmekte olan modern kent kavramı ortak yaşam alanları ile beraber konut, iş ve alışveriş bölgelerini ayrıştırmıştır. Bununla birlikte ortak kullanım alanlarının fonksiyonel bir şekilde kullanılamaması sonucunda sosyal sınıf farkları

ortaya çıkmış ve sosyal ayrışmalar yaşanmıştır. Bu ayrışma beraberinde sınıfsal ayrımların yaşanmasına neden olmuş ve Sanayi Devrimi'ni takip eden yıllarda yoğun kentleşme, şehrin yeni yapılanma süreci ve doğal ortamların azalması kentlerde sağlıklı yaşam koşullarını beraberinde getirdiğinden planlı kentsel yeşil alanlar olan kent parklarının önemi giderek artmıştır.

Modern dönem için yurt içi kent parkı örneği Gençlik Parkı ve yurt dışı örneği olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde yeşil alan düzenlenen ilk kent parkı olan Central Park'ın tarihsel süreç içerisinde nasıl bir gelişme gösterdiği, bu gelişme ile günümüzde sahip olduğu işlevleri yerine getirme durumları ve toplumsal açıdan önemleri irdelenmiştir.

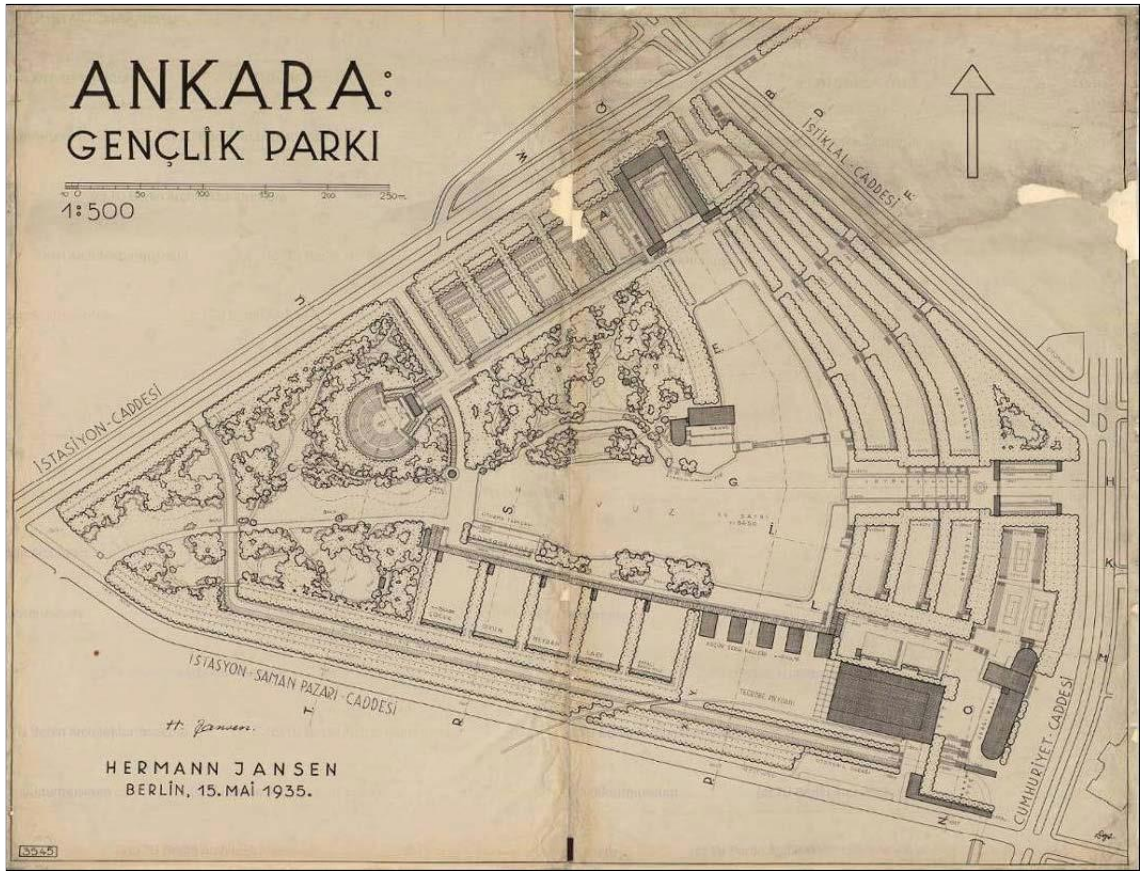
3.1.1.1. Gençlik Parkı - Ankara

Ankara İmar Planı doğrultusunda, 1935 yılında Jansen'in planladığı Gençlik Parkı 275.000 m2 alanı kapsamaktadır. Gençlik Parkı'nın yapımı 1936 yılında planlanmış fakat 1938 yılında yapımına başlanmıştır. Park 1948 yılında hizmete açılmıştır. Ankara Tren İstasyonu, Cumhuriyet Meydanı ve Samanpazarı arasında olan park, kente yeni gelenleri karşılama görevini uzun yıllar sürdürmüştür. Parkın Gar girişi, Ulus girişi, Kültür Merkezi girişi, Lunapark girişi, Gençlik Merkezi ve Metro girişi olmak üzere altı adet girişi mevcuttur.

Şekil 9. Gençlik Parkı konumu (Anonim, 2022ç)

Gençlik Parkı Cumhuriyet'in modernleşmesinin bir minyatürüdür. Gençlik Parkı'nın planlanması ve tasarlanması yapılırken hedeflenen amaç sosyal ve fiziksel anlamda modern bir yaşam tarzın model olarak örnek olması vardı. Gençlik Parkı'nın sosyolojik açıdan kültürümüze kazandırmış olduğu iki nüans noktası vardır. Bunlardan ilki açık yeşil alanlar olan kent parkı olarak kamusal mekan olma özelliği taşıması, ikincisi ise halkın boş zamanlarında vakit geçirme, doğa ile başbaşa kalarak doğaya olan özlem duygusunu giderme yeri olarak modern anlamda fonksiyonel ve işlevsel bir park olma özelliğidir.

Şekil 10. Gençlik Parkı Jansen planı (Anonim, 2022d)

1940'lı yıllarda Türkiye ve Ankara'yı göz önüne aldığımız zaman, Gençlik Parkı büyük kent parklarının ülkemizde ilk örneği olmuştur. Gençlik Parkının kuruluşu, Türkiye'nin ekonomik yönden güçsüz, dünyanın ise çöküntülü bir dönemine denk gelmesine rağmen, bu boyutta ve ölçekte bir girişimin tamamıyla öz kaynaklarla sağlanmış olması açısından çok önemlidir. Yeni başkentleşmede öz kaynakları beceri ile harekete geçirip kullanan, bir dizi yerli, yabancı, şehirci, mimar, sanatçı ve ustanın emek ve fikirlerinden yararlanılarak, bütün kent ölçeğindeki dev şantiyeyi yöneten grubun, başka bir deyimle

Cumhuriyet Bürokrasisinin, Gençlik Parkının gerçekleşmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır (Ateş, 2000).

Şekil 11. Gençlik Parkı genel bakış (Anonim, 2022e)

Gençlik Parkı’nın kurulduğu ilk zamanlarında yeşil alanların daha fazla olduğu, yapılaşmanın fazla olmadığı söylenebilir. Park, sadece yeşil alanla birebir vakit geçirilen bir yer değil, eş zamanlı olarak modern anlamda bazı sosyal aktivitelerin de yapılmasına uygun bir mekân düşünülerek tasarlanmıştır. Park sosyal sürdürülebilirlik bakımından toplumda tüm bireyleri kucaklamayı ve daha fazla kesime hitap etmeyi hedeflemiştir.

Gençlik Parkı’nı üç dönemde ele alacak olursak: birinci dönem, parkın ilk tasarlanma amacına uygun, yeşil peyzajın yoğun olduğu, parkın açılışı yapıldıktan sonra 1950’li yılların yarısına kadar olan zaman aralığıdır. Bu dönem erken cumhuriyet idolojisine göre bir yapılanmaya başlandığı, ama çok uzun sürmediği bir zamandır. 1950’lerden 1970’lere kadar devam eden ikinci dönem, yeşil peyzajın önemslenmeyip arka plana atılarak, eğlence mekânlarının ön planda ve dönemin orta sınıf zevklerinin öncelikli olduğu dönemdir. Üçüncü olan dönem ise, 1970’lerden sonraki, artık orta sınıf için parkın çekiciliğini ve anlamını kaybettiği, bu sebeple terk edilerek orta sınıfın yerini yeni kentlilerin ve kent yoksullarının aldığı, parkın fiziksel çevresinin “tüketilmiş /kullanılmış” olarak bırakıldığı, fakat önemli bir yenilemenin de olmadığı, bu yıpranmış mekanın üzerine yeni kentli gereksinimlerine göre yaşam tarzı oluşturulmaya çalışıldığı dönemdir (Demir, 2006).

1950’li yıllardan sonra Gençlik Parkı’nda eğlence işlevinin daha ağırlıkta olduğu yeni yapılaşmanın başlayarak; yeni ticari mekânlar açıldığı için parktaki yeşil alanlar da azalmıştır. Yine bu yıllarda modernleşme etkisini yavaş yavaş kaybetmiş, memur

sınıfının yanısıra parkın yeni kullanıcı kitlesi ticari olan orta sınıf kullanmaya başlamıştır. Orta sınıfın parka giriş yapması ile yerel kültürün batı kültürüyle karışımı sonucunda yeni modernleşme modeli kapsamında eğlence kültürünün önemi artmıştır. Parkta yapılan aktiviteler de değişmeye başlayarak eğlence sektörü ön plana çıkmıştır. Bu dönemin zevkleri ve ihtiyaçlarına göre ortaya çıkan yeni ticari mekanlar olmuştur. Gazinolar, çay bahçeleri, büfeler, gösteri salonları, lokantalar, pastaneler ve mini golf sahası gibi mekanlar eklenerek inşa edilmiş, alt mekanları özel işletmeciler işletmeye başlamıştır. Bu mekanların artmaya başlaması sonucu parkı sadece boş zamanlarında dinlenme amaçlı kullanmak isteyen kullanıcılar için dinlenme parkı adı altında yeni mekanlar oluşturulmaya başlanmıştır. 1950 ve 1960'lı yılları takip eden zamanlarda parkın kullanıcıları daha çok orta sınıf olup bu kesimin zevk ve seçimleri ağırlıkta olsa da farklı kesimlere de hitap edebilmiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda dönemin koşulları doğrultusunda parkta sosyal ayrışmalar yaşanmaya başlamıştır.

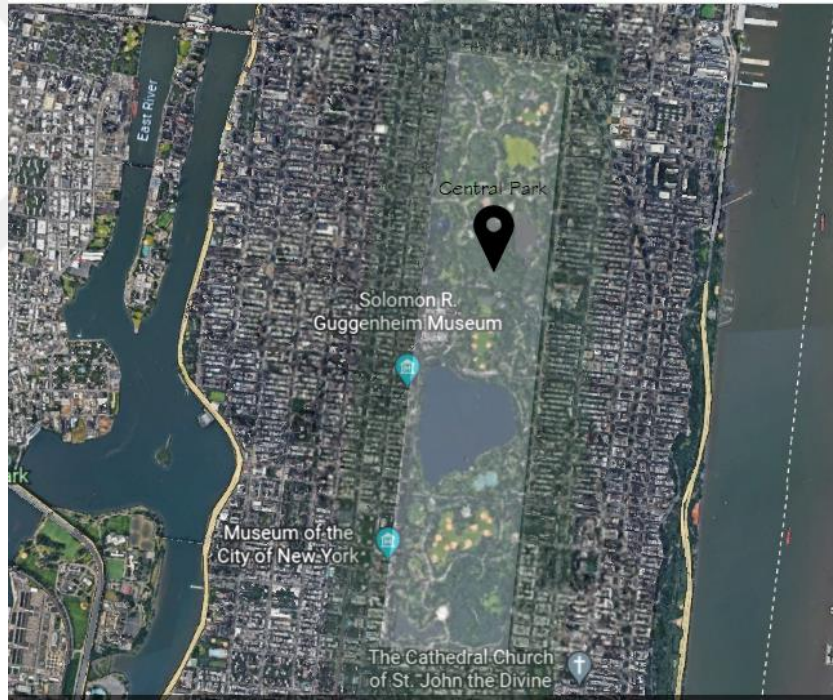
Şekil 12. Gençlik Parkı'nda yapılan aktiviteler (Anonim, 2022f)

Sonuç olarak Gençlik Parkı modern dönemlerde orta sınıf halka ve değerlerine özgü sosyalleştirme ve bu doğrultuda eğlenceler geliştirme fonksiyonuna sahip olmuştur. “sosyalleştirme” görevi aynı zamanda “modernleştirme” olarak da algılanabilir. Modernliğin ortaya çıkmasında Cumhuriyetin ilk zamanlarında devletin etkisi (aydınlar, halkevi, öncül aydınlar, bürokratlar, kitle iletişim araçları ve benzeri kuruluşlar)

önemlidir. Gençlik Parkı da toplumsal ve fiziksel olarak Cumhuriyet modernliğinin sembolü olmuştur. Gençlik Parkı da bu görüşe uygun bir rekreasyon imajı ile tasarlanmıştır. Park, başlarda tasarlanma amacına göre bir süreliğine hizmet etmiş olup, sonraki zamanlarında işlevselliğini kaybederek önce tasarlanandan daha farklı bir gidişata sürüklenmiştir. Devletin hayal ettiği modernizmin değil, ancak piyasanın ve kapitalist düşünce sisteminin modernizm girdabına kapılmıştır (Demir, 2006).

3.1.1.2. Central Park – Amerika Birleşik Devletleri

Central Park, Dünya’da peyzaj düzenlenmesi yapılan ilk örneklerden biri olduğu için modern dönem kent parkı çalışma alanı olarak seçilmiştir. Park 341 ha büyüklüğünde bir alanı kapsamakta olup, parkın tasarımcıları peyzaj mimarlığının önde gelen isimlerinden Frederick Law Olmsted ile mimar Calvert Vaux’tur. Central Park, New York’ta Manhattan yarımadasının ortasında konumlandırılmıştır.

Şekil 13. Central Parkın konumu (Anonim, 2022g)

Sanayi Devrimi sonrasında insan sağlığı ve konforu arka planda tutulmuş, kentteki yaşam kalitesi bozulmuştur. Central Park sağlıklı yaşam koşullarının iyileştirerek, kentteki yaşama değer katmak ve kırsal peyzaj öğelerini üretmek amaçlı tasarlanmıştır. Park, kent ile kır hayatını birleştirme hedefi ile doğal formlar kullanılarak tasarlanmıştır. Parkın içerisinde birden fazla göl, spor ve oyun alanları, orman alanları, gösteri alanları,

hayvanat bahçesi, tiyatro, yürüyüş yolları, müze gibi insanların boş zamanlarını değerlendirebileceği yerler bulunmaktadır.

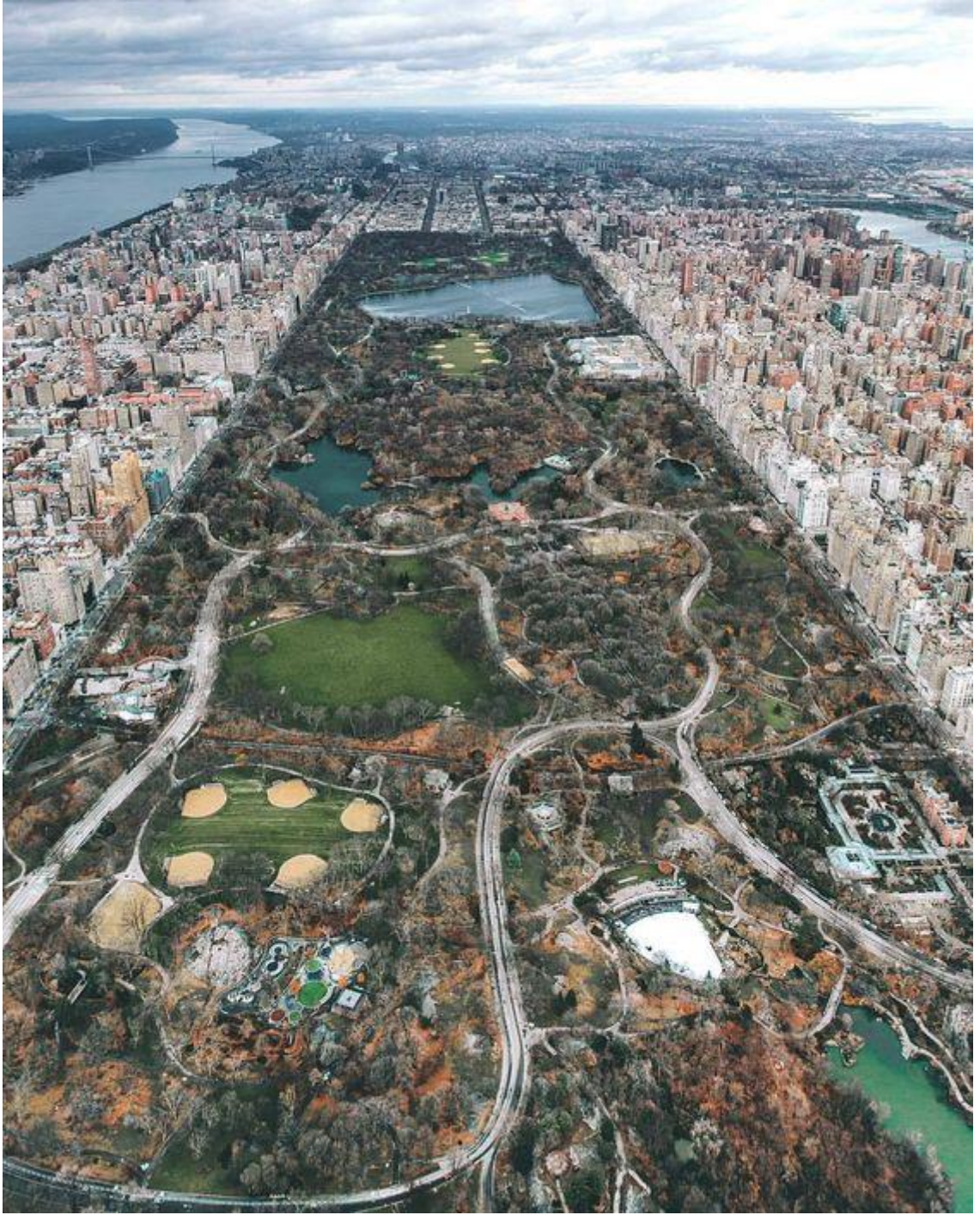

Şekil 14. Central Park’a kuşbakışı görünüm (Anonim, 2022h)

Central Park insanlar için şehrin kalabalıklığından ve karmaşasından kaçıp, farklı sınıflardan insanların bir araya gelerek, sosyal kompozisyonların olduğu bir mekan haline gelmiştir. Ancak 1930’ların başında dönemin getirmiş olduğu sosyo-ekonomik

sebeplerden dolayı yoksullar parkı barınma amaçlı kullanmıştır ve parkın fiziksel görünümünde bozulmalar yaşanmıştır. 1934'ten sonra park yeniden düzenlenmiş. 1960'ların başında park sadece insanların dinlenme ve barınma ihtiyaçları için kullanılmamış olup aynı zamanda festivaller düzenleyip eğlenebildikleri, spor yapabildikleri, oyunlar sahneledikleri bir rekreasyon alanı haline gelmiştir (Boyacı, 2010).

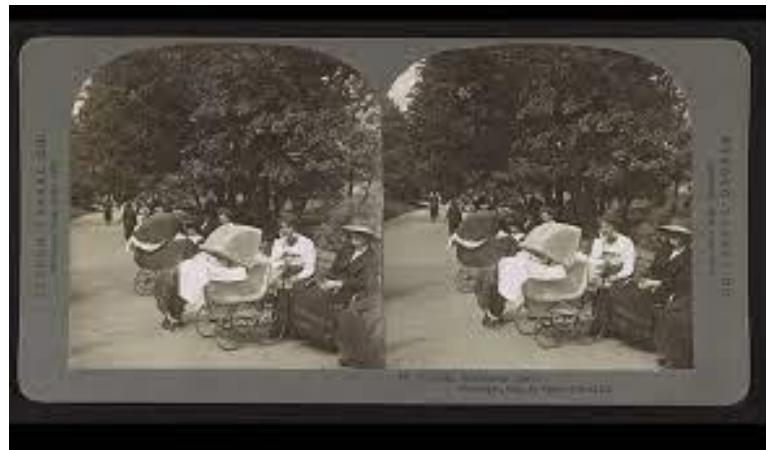

Şekil 15. Central Park genel görüntü (Anonim, 2022ı)

Central Park toplumsal bağın oluşmasını sağlayarak, açık ve kapalı alan şeklinde birçok toplanma mekânını içerisinde barındırıp; çeşitli sınıf, kültür ve gruplardan bireylerin bir araya gelmesine imkan vererek, kent kültürü ile kentlinin gelişmesini sağlamıştır. İlk başlarda orta ve üst sınıftaki insanların zevk ve ilgilerine göre tasarlanmış olan park, zamanla işçi sınıfındaki insanların da kullanması ile beraber, farklı zevk ve ilgilerine

uyum sağlamasının beklendiği bir yer olmuştur. Park, aynı zamanda sanayileşmenin beraberinde getirdiği kötü yaşam şartlarının yanısıra kaybolan toplumsal ve aile değerlerinin daha iyi olmasına, insanların sosyalleşmesine ve kaybolan değerlerin tekrar kazanılmasına öncülük etmiştir. Bu kapsamda, 19. y.y'dan sonra ilgi gören dinlenme alanları ve yürüyüş yollarının dışında parka 21 tane çocuk oyun alanı yapılmıştır. Bu sayede farklı kültürdeki insanlar bir araya gelerek aile ortamında zaman geçirmelerine olanak sağlamıştır. Parkta çocuk oyun alanlarının yer alıyor olmasının başka önemli bir noktası ise göçmenler için yarar sağlaması olmuştur. Özellikle 1840'dan sonra meydana gelen göçler, kente uyum sağlamayı deneyen göçmenler için parkın rolü büyük olmuştur. Bu kapsamda parkta bulunan oyun alanları göçmen çocukların farklı kültürdeki çocuklar ile beraber büyümesini, birbirleri ile etkileşim içinde olmasını sağlayan bir araç olmuştur. Diğer yandan Central Park, kendisini toplum içerisinde soyutlanmış hisseden göçmenlerin, aidiyet duygusunun gelişmesine imkan tanımış ve göçmenlerin kente dahil olmasına yardımcı olmuştur (Taylor, 1999). Bunların yanısıra Central Park, toplumda kadınların kamusal alandaki varlığının gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Parkın kuruluşundan itibaren hedef kitleyi kadınlar oluşturmuştur. Kadınların kentsel yaşama dahil olması adına, parkı kullanmaları için ilk başta sadece kadınların erişimine açık mekanlar yapılmıştır. Bunlara ilave olarak Central Park, bir ücret ödemeye tabi olmadan, herhangi bir sınıf gözetmeksizin, ister çocukları ile isterse tek başına veya diğer insanlarla beraber zaman geçirip, çekim yapmaları için kadınların sosyalleştikleri bir alan haline gelmiştir (Cranz, 1980).

Şekil 16. Central Park ve kadın - (Fotoğraf, 1909) (Anonim, 2022i)

Ayrıca parkın diğer bir önemli rolü ise ortak kültür ve bilinç oluşturmastır. Çeşitli kültürlerden bir araya gelen insanların birbirlerinden haberdar olduğu, bilgiler elde

ettiği, birbirlerini dinleyebildiği ve iyi kötü olan herşeyi tecrübe edinebildiği kamusal mekanların var olması ortak bilinç ve kültüre ulaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Central Park da bu sayede insanların doğayı deneyimleme olanağı vererek ortak bilincin oluşmasına katkı sağlamıştır (Başaran, 2020). Tüm bu gelişmelere baktığımızda Central Park, sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirdiğimiz zaman, önemli bir role sahiptir.

3.1.2.Postmodern Dönem Kent Parkları

Post-modern kent anlayışı kapitalist üretim süreci ve sermaye birikimi karşısında bir objeye, imaja veyahut sembole dönüşmüştür. Son dönemde gerçekleşen küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, mekânın kapitalist sistemin boyunduruğu altına girmesine neden olmuştur. Özellikle tüketim toplumunun etkisi ile kentler bir markalaşma sürecine girmiş, kimliklerini kaybetmiş ve birer metaya dönüşerek anlamlarını yitirmişlerdir. Modern dönem ile birlikte kent parkları, kentsel yaşamda sosyal yönden önemli bir role sahip olmuş ve toplumsal yapıyı şekillendirmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Postmodern süreçle birlikte ise turizm ve ticari yatırımlar için tasarımın merkezine yerleştirilmiştir. Aynı zamanda kent parkları süreç içinde bir dönüşüm geçirerek tema park olarak işlevlerini geri kazanmış ve yeni rant alanları oluşturmak için toplumsal işlevlerini yitirmiştir. Kent merkezinde yaşayan alt ve orta gelir sınıflarına özgü kent parkları nicelik ve niteliklerini yitirirken, üst gelir sınıflarıysa kentin çeperlerinde emniyetli ve özel yeni rekreasyon alanları oluşturmuşlardır.

Postmodern dönemde ekonomik gelişme ve eylemlerine özgü bakış açıları ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle beraber ortaya çıkan yeni dünya düzeni ve eğilimler, günümüz kentlerinde kent parklarının değişip dönüşmesine neden olmuştur. Bu mekânlar hızlı değişim sürecine uyum sağlayamamakta, zamanla parçalanmakta, ticarileşmekte ve tüketilmektedir. Kent yaşamının ayrılmaz bir parçası olan kent parkları, son yirmi yılda kent dokusunun değişim ve dönüşümünün bir parçası haline gelmiş, sosyo-ekonomik ve politik zorlamalar neticesinde kentsel çevrede yaşanan toplumsal ve mekânsal çelişkiler sahip oldukları işlevlerin değişim göstermesine sebebiyet vermiştir.

Küreselleşmenin oluşturduğu zorlamalar ve ekonomideki değişimin uzaklaştırıcı gücü ile geleneksel kentlerde kent merkezinde bulunan kent parkları yerini ticari aktivitelere bırakmıştır. Değişen ekonomik dinamiklere bağlı olarak mekân tüketilmenin, özelleşmenin ve ticarileşmenin aracı olmuştur. Gelişen bilim ve teknoloji ile ve yeni

ekonomik dinamiklerin etkisiyle kent parkları başka bir boyuta geçip tematik park olarak karşımıza çıkmış ve ticari yatırımlar için kullanılıp özelleşmiştir. Bu özelleşme kentte sınıfsal bölünmeye neden olmuş ve bu mekanlar halkın mekanı olmaktan çıkıp belirli kesimlerin, belirli grupların mekanları olmaya başlamıştır. Kentlerde fiziksel ve sosyal yapıda yaşanan bu hızlı değişim süreci sosyal ilişkilerde ve bireysel ilişkilerde kopmaya, bireylerin çevreye yabancılaşmasına, kent ve kentli arasında var olması gereken anılara ve anlamlara dayalı ilişkinin yok olmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir role sahip olan kent parkları toplumsal işlevselliğini kaybederek rant için kullanılmıştır. Bütün bu değişimlerin indirgenmesi bu mekanların tekrar herkes tarafından kullanılabilir olması kentlerde ‘kentsel kamusal mekanların yeniden kazanım süreci’ nin başlatılıp bu süreci destekleyen yasal yönetsel çerçeveyi içeren öneri örgütlenme modeli geliştirilmesi gereklidir.

3.1.2.1. Harikalar Diyarı –Ankara

Türkiye’nin en büyük tematik parklarından biri olan Harikalar Diyarı, 130 ha büyüklüğü ile Ankara ilinin Sincan ilçesinde yer almaktadır. Park 2004 yılında faaliyete girmiştir.

Şekil 17. Harikalar Diyarı Parkı’nın konumu (Anonim, 2022j)

Harikalar Diyarı’nda, büfeler, sergi, çay bahçesi, düğün ve nikah salonları, amfi tiyatro, basketbol, voleybol ve futbol sahaları, spor kompleksleri, gölet, çocuk oyun alanları,

piknik alanları, yürüyüş ve bisiklet yolları ile beraber geniş yeşil alanlar yer almaktadır. Bir çok kültürel ve sportif alandaki faaliyetleri bir arada yapabilmek için, parkın içerisinde model gemi yüzdürme alanı, kaykay pisti, model araba pisti, model uçak pisti gibi alanlar da bulunmaktadır (Topaloğlu, 2007).

Şekil 18. Harikalar Diyarı Parkı'nda su öğelerinin kullanımı (Anonim, 2022k)

Parkın geneline baktığımız zaman alanda 2 adet büyük, 8 adet küçük Oyuncakistan, piknik alanları, spor ve kültürel tesisler, palyaço figürlü çöp kovaları ve değişik figürlerde heykeller bulunmaktadır. Harikalar Diyarı parkında diğer kent parklarından farklı olarak yapılan Masal Adası, masal kahramanları ve sinema salonlarıyla Türkiye'deki eğlence temalı park kavramına yeni bir anlayış getirebilir. Piknik, spor, kültürel ve yeşil alanları ile yalnızca Sincan halkının değil, tüm Ankaralıların da dinlenme ve yeşil alan ihtiyacını karşılamaktadır (Kızıldere, 2009).

Şekil 19. Harikalar Diyarı Masal Adası (Anonim, 2022l)

Park, insanların boş zamanlarında dinlenebilmek, rekreasyon olanaklarından yararlanabilmek, yeşil alanlarla temasta bulunarak kırsal alanlara olan özlemlerini giderebilmek adına ziyaret ettikleri bir alan olmuştur.

Şekil 20. Harikalar Diyarı genel görünüm (Anonim, 2022m)

Ankara Harikalar Diyarı Parkı, insanların işten kalan boş zamanlarını geçirmek ve yaşam standartlarının artışı ve rekreasyona özgü taleplerdeki yenilikler sebebiyle vakit geçirecekleri bir alan haline gelmiştir. Bu değişimler insanların daha kapsamlı faaliyetlere eğilimli olmasına sebebiyet vermiştir. Park kullanıcılarına farklı aktivitelerin sunulması, bu aktivitelerin uygulamaya geçmesi, halka izleme, tercih etme ve katılım olanaklarının sağlanması adına önemli bir etken olmuştur.

Rekreasyon hizmetini sınıflandırdığımız zaman, Harikalar Diyarı Parkındaki rekreasyon imkanları, yapısal kategoriye göre açık alan, yerel sınıflamaya göre kentsel, faaliyet türüne göre aktif ve pasif, zamansal anlamda rekreasyona göre de; gündelik rekreasyon ve hafta sonu rekreasyonu grupları içerisinde yer almaktadır. Harikalar Diyarı Parkında hem aktif hem de pasif rekreasyon türleri yer almaktadır. Pasif rekreasyon olarak; sinema, masal adası, seyir alanları, vb. yer alırken aktif rekreasyonda; piknik alanı, futbol sahası, basketbol sahası vb. yer almaktadır (Yorulmaz, 2006).

Harikalar Diyarı Parkı genel anlamda alt ve orta gelir grubu şeklinde ifade edilecek kesim tarafından kullanılmaktadır. Bu durumun farklı sebepleri vardır. Özellikle orta ve dar gelirli, rekreasyon ihtiyaçlarını gidermesine dair ekonomik imkansızlıklar sebebiyle çok farklı imkanlara sahip değildirler. Bu sebeple doğa ile ilişki ve boş zaman ihtiyaçlarını gidermek için en elverişli ve ekonomik yönden uygun olarak parkı kullanmaktadırlar. Parkı kullananların en fazla parkın yakın muhitindeki semtlerden ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. Bu vaziyet parkın kullanımında yakınlık ve ulaşılabilirliğin etkili bir role sahip olduğu anlamına gelmektedir. Buna karşılık, parkın çok uzak ya da ters yönlerden de kullanıcı çekebilmesi parkın diğer özellikleriyle ilişkilidir.

Harikalar Diyarı Parkı stresli ve yoğun olan kent yaşamının baskısı altında ezilen ve bunalan kullanıcılara gerçek anlamda bir yenilenme ve dinlenme şansı verebilecek, diğer taraftan, toplumun pek çok kesimi için eğitici, öğretici ve yol gösterici bir niteliğe sahiptir.

Harikalar Diyarı'nda tasarım anlayışı, kent parklarında bulunan kullanımlar yönünden incelendiğinde, birçok kullanımı içinde bulundurduğunu, fakat bu kullanımların ya sürdürülebilirliklerinin sağlanmadığı ya da hiç kullanılmadan yok olduğu belirlenmiştir. Örneğin, park içinde bulunan model uçak pistinin insanların ilgisini çekmeyip, çok kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Bunun nedeninin model uçak kavramının insanlar tarafından daha yeni yeni algılandığı yönündedir. Parka gelen ziyaretçiler için bu mekânda ilgi çekiciliği arttırmak için tanıtıcı reklâmların, model uçak pisti alanında reklâm amaçlı gösterilerin yararlı olacağı düşünülmektedir (Topaloğlu, 2007).

Harikalar Diyarı Parkı'nın tanımlanmasında "Kentsel Park" olarak ifade edilmiş olsa da sahip olduğu eğlenceye dair çok sayıda değişik aktivite ile eğlence parkı kapsamında değerlendirilebilecek bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Ancak bu benzerliklerin

yanı sıra eğlence parklarının özelliklerinden girişin ücretsiz oluşu, alanların kullanım tiplerinin bir tema doğrultusunda değerlendirilmemesi, öbür parklardan ayırt edilmesini sağlayacak kendine özgü niteliklere sahip olamayışı, bulunan aktivitelerin çoğunlukla eğlenceye dayalı olmasına rağmen teknolojik anlamda yeniliklerden yararlanılmamış olması, alanda kullanılan içeriğin yurtdışındaki parklara çok fazla derece benzemesi ve yenilik içermemesi gibi eksiklikler olduğu görülmektedir (Dalkılıç 2007).

3.1.2.2. Disneyland – California

Amerikanın eğlence parkı ile tanışması 1953 yılında California Disneyland ile olmuştur. Amerikalı animasyon ve film yapımcısı Walt Disney tarafından 17 Temmuz 1955’de kurulmuştur. Dünya’nın en büyük eğlence parkı ve önemli bir turizm merkezi olan Disneyland 400 hektar alan üzerine kurulu, Walt Disney’in aileleri bir araya getirme düşlerinin en önemli adımlarından birisidir. Dünyanın birçok yerinde sonradan açılan eğlence parkları, Disneyland’dan esinlenerek planlanmışlardır (Dalkılıç, 2007).

Şekil 21. Disneyland’in konumu (Anonim, 2022n).

Walt, aileleri çocukları ile beraber bir araya getirip, onların eğlenebileceği bir park tasarlamak istemiştir.

Disneyland arazisi üzerinde 5 adet eğlence parkı, alışveriş merkezleri ve oteller yer almaktadır. Üstelik bir de Disneyland'ın "Dünya Sporları Merkezi" adlı bir kuruluşu mevcuttur. 30 ayrı sporu yapabilecek kadar salon vardır. Park içinde liseler arası basketbol gösterileri yapılmakta ve her türlü spor olanakları da bulunmaktadır (Dalkılıç, 2007).

Disneyland içerisinde yer alan parklara giden yollar özel olarak planlanmıştır. Girişte geniş bir otopark olanağı sağlayan asfalt bir alan bulunmaktadır. Alanda bulunan vapur, monorail adlı tren ya da özel araçlar ile hareket etmektedir. Gölde vapur ile 15 dakika yolculuk ettikten sonra, Disneyland'ın görkemli ve şenlikli parkı, "Magic Kingdom"ın etkileyici ana girişine varılmaktadır (Dalkılıç, 2007).

Dalkılıç'a (2007) göre; Magic Kingdom birbirinden farklı eğlenceleri barındıran bölümlere sahiptir. Bu bölümler; Main Street U.S.A., Yarının Ülkesi, Fantezi Ülkesi, Macera Ülkesi, Özgürlük Meydanı, Keşfedilmemiş Bölge, Mickey'nin Kasaba Panayırı ve Hollywood Stüdyoları'dır (Kızıldere, 2009).

Şekil 22. Disneyland'in planı (Anonim, 2022a).

Disneyland sürdürülebilir anlayışın benimsenmeye başlanması ile beraber tarihi, kültürel ve doğal değerlerin korunması, gelecek nesillere aktarılması zorunluluğu, insanların turizmde üretim ve yaratıcılık gerektiren konularda aktif olarak yer almayı istemesi ve kişilerin rekreatif faaliyetlerde çeşitlilik araması gibi çeşitli konularda etkili olmuştur. Ayrıca ülkeye ekonomik ve sosyal yönden birçok katkı sağlamaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik açısından baktığımızda ise, bölge sakinleri ve ziyaretçiler arasında temas sağlamaktadır. Disneyland ziyaretçi sayısı yoğun rakamlara sahiptir ve alandaki turizm, halkın yaşam koşullarını üst seviyelere taşımakta ve turizmin ekonomik faydaları sayesinde, topluluk hizmetlerinde ve bu hizmetlerde yapılacak iyileştirmeler için yatırımlara katkı sağlamaktadır (Aylan ve Şalvarcı, 2008).

Şekil 23. Disneyland genel görüntü (Anonim, 2022ö).

Disneyland 20. yüzyıl'ın en önemli eğlence merkezidir. Amerikan kültürünü, toplum temasını ve efsanelerini bir araya getiren mükemmel bir fantezi diyagramıdır. Başarısıyla dünya çapındaki birçok tema parkına öncülük etmiş, tema park anlayışının hem ölçek bazında hemde sosyal alanda gelişimine katkıda bulunmuştur. Eğlencenin

şeklini değiştirmiş, farklı dekorları ve teknolojik dizaynları ile yeni eğlence tipleri yaratmıştır. Yıllık 14 milyon ziyaretçisi ile ülke ekonomisine katkısı büyüktür (Kızıldere, 2009).

Şekil 24. Disneyland gece görüntüsü(Anonim, 2022p).

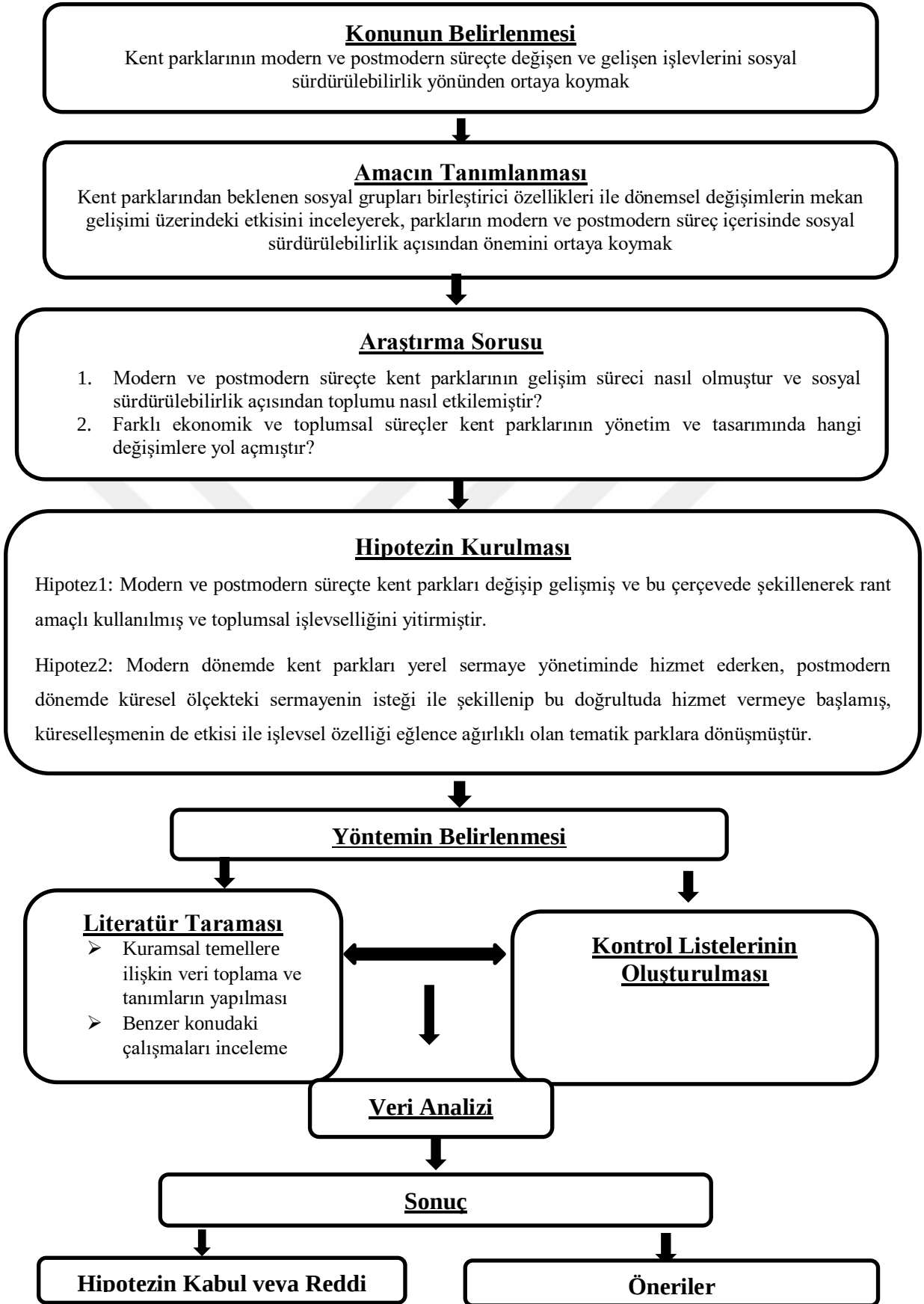
3.2. Yöntem

Çalışma kapsamında kuramsal bilgilerin elde edilebilmesi için farklı üniversite kütüphanelerinden konu ile alakalı yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalar, internet aracılığıyla yapılmış taramalar, kuramsal temeller çerçevesini oluşturmuştur. Çalışma

alanlarının konumları, tarihsel geçirdiği süreç, tasarım ve planlama özellikleri ile bu süreçler içerisinde sahip oldukları işlevler internet üzerinden yapılan çalışmalar ve literatür araştırması ile incelenerek ortaya konulmuştur.

Araştırma, farklı aşamalarda, ortaya çıkan ve birbirleri ile bağlantılı olan çeşitli çalışmaları içermektedir. Araştırmada yol gösteren yöntem; literatür tarama ve veri toplama, kontrol listeleri oluşturulması ve verilerin analizi, değerlendirmeler ve çözüm önerileri şeklinde 3 kademedeki gerçekleştirilerek, bir akış şeması meydana gelmiştir.

Şekil 25. Tezin yöntemine ilişkin akış şeması

- **Literatür Tarama ve Veri Toplama**

Çalışmada bilimsel araştırmalar, kitap, rapor gibi yazılı gereçler veri olarak kullanılmıştır. Ayrıca Academia, Scopus, YÖK (Yüksek Öğretim Kurulu) Ulusal Tez Merkezi gibi veritabanlarından faydalanılmıştır.

Çalışma alanlarında gerçekleştirilen araştırmalar, gözlemler, fotoğraflar ve uydu görüntüleri kullanılmıştır. Ayrıca araştırma alanları özelinde önceden yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Kent parkları, Modernizm, Postmodernizm, Kentsel Mekan, Kentsel Planlama, Sosyal Sürdürülebilirlik ile ilgili kavramlar, ulusal ve uluslararası yazın taramaları yapılmıştır.

Araştırma alanları olan Gençlik Parkı, Central Park, Ankara Harikalar Diyarı ve Disneyland'in konumlarına, tasarım ve planlanma özelliklerine, modern ve postmodern dönemde geçirmiş ve sahip oldukları işlevlere akademik çalışmalar ve internet taraması üzerinden yapılan çalışmalar incelenerek yer verilmiştir.

- **Kontrol Listeleri**

Çalışma alanlarının tarihsel süreç içerisinde modern ve postmodern dönemlerdeki işlevlerin farklılıklarını belirlemek ve bugün sahip oldukları işlevleri karşılaştırmak amacıyla kontrol listeleri yapılmıştır. Kontrol listeleri, araştırma alanlarıyla ilgili bilgiler ile teorik olarak tanımlanmış standartların birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Listelerde kent parklarında bulunan işlevler ve çalışma alanlarının değişim süreçleri tarihsel olarak sınıflandırılmış ve bu süreç ve işlevler birbirleriyle "evet-hayır" ile eşleştirilmiştir.

Listeler, modern ve postmodern süreçler arasında geçen zaman tarihsel olarak 4 farklı döneme ayrılarak ve bu sınıflandırılan dönemlerde hedeflenen işlevleri amacına uygun yerine getirebilme durumları ile şuan sahip olduğu işlevler karşılaştırılıp evet (✓) – hayır (x) şeklinde eşleştirme yapılarak oluşturulmuştur.

- **Verilerin Analizi**

Kontrol listeleri ve literatür taramasından elde edilen veriler değerlendirilerek çalışma alanlarının tarihsel süreç içerisinde modern ve postmodern zamanda taşınması gereken işlevlerle sahip olması durumları analiz edilerek ortaya çıkan sonuçlar açıklanmıştır.

- **Değerlendirme**

Çalışmanın bu aşamasında analizi yapılmış olan verilerin ortaya çıkardığı sonuçlar değerlendirilerek, tespit edilerek eksikler için önerilerde bulunulmuştur.

4.BULGULAR

Araştırma bulguları, temeli literatür tarama ağırlıklı olarak verilerin yorumlanması sonucu ortaya konulmuştur. Çalışma alanları olan, modern dönem kent parkları ile postmodern dönem kent parklarının tarihsel süreç içerisinde dönemsel özellikleri ortaya konulmuş, işlevlerindeki değişiklikler ve bunun sosyal sürdürülebilirlik açısından önemine değinilmiştir.

Araştırmada çalışma alanı olarak seçilen kent parklarından, Gençlik Parkı, Central Park, Harikalar Diyarı ve Disneyland'in bulundukları kentlerde modern dönemden postmodern döneme kadar geçen süreçte; kuruluş, gelişim, bozulma ve yenilenme dönemlerinden geçtikleri ve buna ek olarak işlevlerinde değişimler meydana geldiği görülmüştür. Bu değişimleri modern ve postmodern süreçte daha iyi gözlemleyebilmek adına oluşturulan kontrol listelerinde parkların sahip olduğu işlevler yer almaktadır. Akademik tartışmalara (Uzun 1987, Özkan 1988, Kılıç 1997) göre kent parklarındaki kullanımlar işlevlerine göre tablo 3'te şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Boyacı, 2010).

Tablo 3. Kent parklarında bulunması gereken kullanımlar (Boyacı, 2010).

Rekreasyonel Tesisler	Bilimsel ve Eğitsel Tesisler	Sosyal-Kültürel Tesisler	İşletme Tesisleri	Hizmet Tesisleri
Spor kompleksi (tenis kortları, yüzme havuzu, futbol sahaları vb.)	Bilim merkezi	Açık hava sergileri	Çay bahçeleri, kafe ve lokantalar	Teknik üniteler
Yapay göller, büyük su alanları	Botanik bahçesi	Konser alanları	Müzik pavyonları	İdari üniteler
Çocuk oyun alanları	Hayvanat bahçesi	Tiyatro alanları	Fidanlık ve seralar	Acil yardım, PTT gibi servis hizmetleri
Piknik alanları	Tabiat müzesi	Fuarlar		Bankamatik
Yaya gezinti alanları	Gözlemevi			Tuvaletler

Tablo 4 (devam). Kent parklarında bulunması gereken kullanımlar (Boyacı, 2010).

Oturma yerleri				Otoparklar
Teraslar				
Bisiklet yolları				
Atla gezinti yolları				

Uzun (1987), Özkan (1988) ve Kılıç (1997)'in yapmış oldukları çalışmadan yararlanılarak ortaya çıkan tabloya göre çalışmanın ikincil veri yöntemi olarak kontrol listeleri oluşturularak parkların sahip olduğu işlevlere yer verilmiştir. Parkların sahip oldukları işlevler kontrol listelerinde parkların modern ve postmodern dönemlerdeki değişim durumlarına göre değerlendirilmiştir.

4.1. Gençlik Parkı'nın Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırma alanlarından Gençlik Park'ın değişim dönemlerine göre sahip olduğu işlevler kontrol tabloları oluşturularak incelenmiştir. Kontrol listesinde yer alan parkın sahip olduğu işlevler tablo 3'te verilen çalışmadan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Araştırmanın örnek alanlarından olan Gençlik Parkının bir kent parkının yapısında bulundurulması gereken işlevler, parkın kuruluşundan bugüne kadar ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Kuruluş döneminde Gençlik Parkı, ekolojik ve eğitim işlevleri hariç bütün işlevlerini büyük oranda yerine getirmektedir. Bunun sebebi, parkın peyzajla bütünleşen bir yer olması haricinde kültürel ve sosyal etkinliklerin de yer aldığı, Ankara'nın bozkır görünümünü değiştiren bir mekân olması gösterilebilir. Gelişim döneminde park, yeşil dokusunun bozulmasına ve eğlence sektörünün parkta yer edinmeye başlamasına bağlı olarak işlevlerinin turizm ve yatırım amaçlı yerine getirilmekte olduğu bu kapsamda tematik bir parka dönüştüğü sonucuna varılmıştır. Parkın bozulma döneminde, işlevlerini yerine getirme durumuna baktığımız zaman en düşük seviyede olduğu gözükmemektedir. Bunun sebebi olarak, o dönemde parkın kullanıcı kitlesinin orta sınıftan alt gelir grubuna doğru değişmesi dolayısıyla parkın

sosyal yapısındaki farklılaşma ve bu farklılaşmaya bağlı olarak parktaki kullanım tiplerinin değişmesi gösterilebilir. Ayrıca yine bu dönemde parkın fiziksel görünüşünde meydana gelen olumsuz değişiklikler, parkın bakımsızlaşmaya başlayarak kullanılamayacak duruma gelmesi parkın işlevlerini etkileyen diğer nedenlerdir. Park yenilenme döneminde ve bugün kent parkı işlevlerinin tamamını yerine getirememektedir. Gençlik Parkı tarihine bakıldığı zaman parkın işlevleri açısından sahip olduğu, bozulma döneminden sonra gelen en düşük seviyedir. Bu dönemde parkın yenilenmesi için çalışmalar yapılarak yeni bir proje oluşturulduğu göz önünde bulundurulmuş, buna bağlı olarak işlev açısından en azından kuruluş dönemindeki seviyeye çıkması beklenmiştir. Ancak, bu düzeye dahi ulaşamamıştır. Geçmişinde toplumsal alandaki davranış kalıplarını biçimlendiren ve bir arada yaşama kültürünün gelişmesine katkı sağlayan, pek çok işlevin bir araya geldiği modernleştirici örnek bir simge olan Gençlik Parkı'nın bugün, bu işlevlerinin çoğunu kaybetmiş olduğu, yenileme projesiyle de çok az bir kısmının geri getirilebildiği görülmüştür.

Tablo 4. Gençlik Parkı'nın değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi

Gençlik Parkı'nın Modern Dönem ve Postmodern Dönemdeki Gelişim Süreci				
Hedeflenen İşlevleri Yerine Getirme	1900-1930 (Kuruluş Dönemi)	1930-1965 (Gelişim Dönemi)	1965-1970 (Bozulma Dönemi)	1990- Günümüz (Yenilenme Dönemi ve Bugün)
Farklı sosyal sınıftan insanları bir araya getirme	✓	✓	x	✓
Oksijen Üretimi, Temiz Hava Sağlama	✓	✓	✓	✓
Toplum Sağlığını Koruma	✓	✓	x	✓
Psikolojik destek	✓	✓	x	✓
Kent Estetiğine Katkı	✓	✓	x	✓
Dinlenme ve Oturma	✓	✓	✓	✓
Yürüyüş Yapma	✓	✓	✓	✓
Turizm Amaçlı Yatırım	✓	✓	x	✓
Ticaret, konaklama, endüstri alanları arasında tampon görevi	x	x	x	✓
Yapay göller, büyük su yüzeyleri,	✓	✓	✓	✓
Yaya gezinti yolları	✓	✓	x	✓
Dinlenme ve oturma yerleri	✓	✓	x	✓
Hayvanat Bahçeleri	✓	✓	x	✓

Tablo 4 (devam). Gençlik Parkı'nın değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi

Çocuk oyun alanları	✓	✓	✓	✓
Spor Alanları	✓	✓	✓	✓
Piknik Alanları	✓	✓	✓	✓
Spor aktivitelerinin yapılması	✓	✓	x	✓
Rekreasyon Hizmeti	✓	✓	x	✓
Estetiği ile kentliyi çekme ve kenti canlandırma	✓	✓	x	✓
Eğlence Mekanları	x	x	✓	✓

Araştırmanın örnek alanlarından olan Gençlik Parkının bir kent parkının yapısında bulundurması gereken işlevler, parkın kuruluşundan bugüne kadar ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Kuruluş döneminde Gençlik Parkı, ekolojik ve eğitim işlevleri hariç bütün işlevlerini büyük oranda yerine getirmektedir. Bunun sebebi, parkın peyzajla bütünleşen bir yer olması haricinde kültürel ve sosyal etkinliklerin de yer aldığı, Ankara'nın bozkır görünümünü değiştiren bir mekân olması gösterilebilir. Gelişim döneminde park, yeşil dokusunun bozulmasına ve eğlence sektörünün parkta yer edinmeye başlamasına bağlı olarak işlevlerinin turizm ve yatırım amaçlı yerine getirilmekte olduğu bu kapsamda tematik bir parka dönüştüğü sonucuna varılmıştır. Parkın bozulma döneminde, işlevlerini yerine getirme durumuna baktığımız zaman en düşük seviyede olduğu gözükmemektedir. Gençlik Parkı'nda gelişim ve bozulma döneminde eğlence mekanlarının artmasına bağlı olarak spor aktivitelerinin azalması, rekreasyon işlevleri arasında sadece çocuk oyun alanının bulunuyor olması, parkın kullanıcı sınıfını daha çok alt gelir grubunun kullanıyor olması ve bunun sonucunda sosyal ayrışmaların yaşandığı görülmüştür. Bu sebeplerden ötürü park sosyal sürdürülebilirlik açısından işlevlerinin çoğunu yerine getirememektedir. Bunun sebebi olarak, o dönemde parkın kullanıcı kitlesinin orta sınıftan alt gelir grubuna doğru değişmesi dolayısıyla parkın sosyal yapısındaki farklılaşma ve bu farklılaşmaya bağlı olarak parktaki kullanım tiplerinin değişmesi gösterilebilir. Ayrıca yine bu dönemde parkın fiziksel görünüşünde meydana gelen olumsuz değişiklikler, parkın bakımsızlaşmaya başlayarak kullanılamayacak duruma gelmesi parkın işlevlerini etkileyen diğer nedenlerdir. Park yenilenme döneminde ve bugün kent parkı işlevlerinin tamamını yerine getirememektedir. Gençlik Parkı tarihine bakıldığı zaman parkın

işlevleri açısından sahip olduğu, bozulma döneminden sonra gelen en düşük seviyedir. Bu dönemde parkın yenilenmesi için çalışmalar yapılarak yeni bir proje oluşturulduğu göz önünde bulundurulmuş, buna bağlı olarak işlev açısından en azından kuruluş dönemindeki seviyeye çıkması beklenmiştir. Ancak, bu düzeye dahi ulaşamamıştır. Geçmişinde toplumsal alandaki davranış kalıplarını biçimlendiren ve bir arada yaşama kültürünün gelişmesine katkı sağlayan, pek çok işlevin bir araya geldiği modernleştirici örnek bir simge olan Gençlik Parkı'nın bugün, bu işlevlerinin çoğunu kaybetmiş olduğu, yenileme projesiyle de çok az bir kısmının geri getirilebildiği görülmüştür.

4.2. Central Park'ın Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırma alanlarından Central Park'ın değişim dönemlerine göre sahip olduğu işlevler kontrol tabloları oluşturularak incelenmiştir. Kontrol listesinde yer alan parkın sahip olduğu işlevler tablo 3'te verilen çalışmadan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 5. Central Park’ın değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi

Central Park’ın Modern Dönem ve Postmodern Dönemdeki Gelişim Süreci				
Hedeflenen İşlevleri Yereine Getirme	1850-1900 (Kuruluş Dönemi)	1900-1930 (Gelişim Dönemi)	1930-1965 (Bozulma Dönemi)	1990- Günümüz (Yenilenme Dönemi ve Bugün)
Farklı sosyal sınıftan insanları bir araya getirme	X	✓	X	✓
Oksijen Üretimi, Temiz Hava Sağlama	✓	X	✓	✓
Toplum Sağlığını Koruma	✓	X	X	X
Psikolojik destek	✓	X	X	X
Kent Estetiğine Katkı	✓	✓	X	✓
Dinlenme ve Oturma	✓	✓	✓	✓
Yürüyüş Yapma	✓	✓	✓	✓
Turizm Amaçlı Yatırım	X	✓	X	✓
Ticaret, konaklama, endüstri alanları arasında tampon görevi	✓	X	X	X
Yapay göller, büyük su yüzeyleri,	✓	✓	✓	
Yaya gezinti yolları	✓	✓	✓	✓
Dinlenme ve oturma yerleri	✓	✓	✓	✓
Hayvanat Bahçeleri	✓	✓	X	✓
Sosyo-kültürel aktiviteler (Tiyato, Konser, Festivaller gibi)	X	✓	✓	✓
Çocuk oyun alanları	X	✓	✓	✓
Spor Alanları	X	✓	✓	✓
Piknik Alanları	X	X	X	✓
Spor aktivitelerinin yapılması	X	✓	✓	✓
Rekreasyon Hizmeti	X	✓	X	✓
Estetiğı ile kentliyi çekme ve kenti canlandırma	✓	✓	X	✓

Central Park’ın, kuruluş döneminde doğaya yakın olma ve dinlenme amacı ile tasarlanmış olması ve bu dönemde sosyal, kültürel, eğitim işlevlerini yerine

getirebileceği kullanımlara sahip olmaması gibi nedenlerle kent parkı işlevlerinin tamamını yerine getiremediği görülmektedir. Parkın gelişim döneminde ise parka getirilen aktivite ve kullanımlarla; sosyal, kültürel ve eğitim işlevleri yerine getirme oranı artmıştır. Parkın bozulma döneminde ise ekonomide yaşanan kriz sebebiyle kullanıcı kitlesinde ortaya çıkan değişim, parktaki bazı kullanımların aşırı ve parka zarar vererek kullanılması, park yönetiminin yetersizliği, parkın bakımsız bir duruma gelmesine bağlı olarak bu dönemde işlevlerinin büyük bir kısmını kaybetmesine neden olmuştur. Central Park yenilenme döneminde ve bugün ise işlevlerini büyük oranda arttırarak, bugünkü işlevleri itibariyle en üst noktaya gelmiştir ve yeniden örnek olarak gösterilen bir park durumundadır. Bunun nedeni parkın bozulma dönemi sonrasında iyi bir planlama sistemiyle ele alınması ve bu sistemi devam ettirecek yönetim yapısının oluşturulmuş olmasıdır. Planlama sisteminin başarılı olmasının nedenleri ise, parkın yenilenme aşamasında, sahip olduğu değerlerin tümünün (tarihsel süreç, toprak yapısı, yaban yaşamı vs.) ele alınması ve bu çalışmaları farklı meslek gruplarının bir araya gelerek gerçekleştirmesidir. Ayrıca Park'ın, bugün sürekliliğini sağlayan bir yönetim yapısına ve bütçesine sahip olması da Park'ın başarısındaki diğer bir neden olarak görülmüştür.

4.3. Harikalar Diyarı'nın Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırma alanlarından Harikalar Diyarı'nın değişim dönemlerine göre sahip olduğu işlevler kontrol tabloları oluşturularak incelenmiştir. Kontrol listesinde yer alan parkın sahip olduğu işlevler tablo 3'te verilen çalışmadan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 6. Harikalar Diyarı'nın değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi

Harikalar Diyarı'nın Modern Dönem ve Postmodern Dönemdeki Gelişim Süreci				
Hedeflenen İşlevleri Yerine Getirme	1900-1930 (Kuruluş Dönemi)	1930-1965 (Gelişim Dönemi)	1965-1970 (Bozulma Dönemi)	1990- Günümüz (Yenilenme Dönemi ve Bugün)
Farklı sosyal sınıftan insanları bir araya getirme	✓	✓	X	✓
Çay bahçesi, lokanta, büfeler	✓	✓	X	✓
Yürüyüş yolları	✓	✓	X	✓
Bisiklet yolları	✓	✓	X	✓
Kent Estetiğine Katkı	✓	✓	X	✓
Futbol sahası, tenis kortu, golf alanı, basketbol ve voleybol alanı	✓	✓	✓	✓
Turizm Amaçlı Yatırım	✓	✓	✓	✓
Buz pateni ve fuarlar	X	X	X	X
Yapay göller, büyük su yüzeyleri,	✓	✓	✓	✓
Eğlence olanakları	✓	✓	✓	✓
Dinlenme ve oturma yerleri	✓	✓	X	X
Bitki ve hayvanların tanıtıldığı özel bahçeler	X	X	X	X
Sosyo-kültürel aktiviteler (Tiyato, Konser, Festivaller gibi)	X	X	X	X
Çocuk oyun alanları	X	X	X	X
Spor Alanları	X	X	X	X
Piknik Alanları	X	X	X	X
Spor aktivitelerinin yapılması	X	X	X	X
Rekreasyon Hizmeti	X	✓	X	✓
Estetiği ile kentliyi çekme ve kenti canlandırma	✓	✓	X	✓
Eğlence Mekanları	✓	✓	✓	✓

Harikalar Diyarı parkı, insanların boş zamanlarında dinlenebilmek, rekreasyon olanaklarından yararlanabilmek, yeşil alanlarla temasta bulunarak kırsal alanlara olan özlemlerini giderebilmek adına ziyaret etmeleri amaçlı kurulmuştur. Harikalar Diyarı

Parkı sınıflanırken “Kent Parkı” olarak ifade edilmiş olsa da içerdiği eğlenceye dayalı çok sayıdaki farklı aktivite ile eğlence parkı kapsamında değerlendirilebilecek bir yapıya sahiptir. Ancak bu benzerliklerin yanı sıra eğlence parklarının özelliklerinden girişin ücretsiz oluşu, alanların kullanım tiplerinin bir tema doğrultusunda değerlendirilmemesi, diğer parklardan ayırt edilmesini sağlayacak kendine özgü niteliklere sahip olamayışı, bulunan aktivitelerin çoğunlukla eğlenceye dayalı olmasına rağmen teknolojik anlamda yeniliklerden yararlanılmamış olması, alanda kullanılan içeriğin yurtdışındaki örnek parklara çok fazla derece benzemesi ve yenilik içermemesi gibi eksikliklerin olduğu belirlenmiştir.

Harikalar Diyarı Parkı’nda, yeterince oturma yerinin bulunmaması, bitkilerin yetersiz olması, kalabalık ve gürültülü olması, spor olanaklarının az olması, güvenli olmaması ve çocuk oyun alanlarının yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Bu da gösteriyor ki aktiviteler yetersiz bulunmakta, her ne kadar alan bir çok parka göre oldukça büyük olsa da kalabalık ve gürültülü olduğu söylenmekte ve insan davranışları ile güvenli bulunmaması gibi sorunlar park bakım yönetiminin bir parçası olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir (Dalkılıç, 2007).

4.4. Disneyland’in Modern ve Postmodern Süreçte İşlevlerini Yerine Getirebilmesi Bakımından Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırma alanlarından Disneyland’in değişim dönemlerine göre sahip olduğu işlevler kontrol tabloları oluşturularak incelenmiştir. Kontrol listesinde yer alan parkın sahip olduğu işlevler tablo 3’te verilen çalışmadan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 7. Disneyland'in değişim ve gelişim sürecinde işlevleri yerine getirebilme durumunun yıllara göre değerlendirilmesi

Disneyland'in Modern Dönem ve Postmodern Dönemdeki Gelişim Süreci				
Hedeflenen İşlevleri Yerine Getirme	1900-1930 (Kuruluş Dönemi)	1930-1965 (Gelişim Dönemi)	1965-1970 (Bozulma Dönemi)	1990- Günümüz (Yenilenme Dönemi ve Bugün)
Farklı sosyal sınıftan insanları bir araya getirme	✓	✓	✓	✓
Eğlence Mekanları	✓	✓	✓	✓
Kent Estetiğine Katkı	✓	✓	✓	✓
Dinlenme ve Oturma	✓	✓	✓	✓
Turizm Amaçlı Yatırım	✓	✓	✓	✓
Ticaret, konaklama, endüstri alanları arasında tampon görevi	✓	✓	✓	✓
Yürüyüş Yapma	✓	✓	✓	✓
Sosyo-kültürel aktiviteler (Tiyato, Konser, Festivaller gibi)	✓	✓	✓	✓
Rekreasyon Hizmeti	✓	✓	✓	✓
Yaya gezinti yolları	x	x	✓	✓
Dinlenme ve oturma yerleri	✓	✓	x	x
Estetiği ile kentliyi çekme ve kenti canlandırma	x	✓	x	✓
Çocuk oyun alanları	x	x	x	✓
Spor Alanları	x	✓	x	✓

Disneyland ailelerin çocukları ile beraber bir araya gelip onların eğlenebileceği bir park tasarlanmak istenmiştir. İkinci dünya savaşı boyunca parkla ilgili tasarım fikirleri askıya alınmıştır. Fakat çok kısa zaman sonrasında park hakkında öne sürülen düşünceler uygulamaya geçmeye başlamıştır. İnşaatın başlangıcında Magic Kingdom, Disney's Contemporary Resort, Disney's Polynesian Resort, Disney's Fort Wilderness Resort & Campground bölümleri yer almaktadır. Parkın inşasından sonra Disney's Village Resort ve Disney's Golf Resort eklenen diğer bölümler olmuştur. Parka eklenen ana bölümler ise Magic Kingdom birbirinden farklı eğlenceleri barındıran bölümlere sahiptir. Bu bölümler; Main Street U.S.A., Yarının Ülkesi, Fantezi Ülkesi, Macera Ülkesi, Özgürlük Meydanı, Keşfedilmemiş Bölge, Mickey'nin Kasaba Panayırı ve Hollywood

Stüdyoları'dır. Dişneyland sürdürülebilir turizm anlayışının benimsenmeye başlanması ile beraber doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekliliğı, insanların turizmde üretim ve yaratıcılık gerektiren konularda aktif olarak yer almayı istemesi ve kişilerin rekreatif faaliyetlerde çeşitlilik araması gibi çeşitli konularda etkili olmuştur. Ayrıca ülkeye ekonomik, çevresel ve sosyal yönden birçok katkı sağlamaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik açısından baktığımızda ise, bölge sakinleri ve ziyaretçiler arasında temas sağlamaktadır. Disneyland ziyaretçi sayısı yoğun rakamlara sahiptir ve bölgedeki turizm, insanların yaşam standartlarını üst seviyelere taşımakta ve turizmin ekonomik yararları sayesinde, topluluk hizmetlerinde ve hizmetlerinde yapılacak iyileştirmeler için yatırımlara katkı sağlamaktadır.

Disneyland postmodern süreçte kültürü kullanarak ekonomik dönüşümler sağlamasıyla;

1. Güçlü organizasyonlar tarafından kontrol edilen sosyal düzen haline dönüşmüş,
2. Üretim ve tüketim arasındaki bir bozulmalar yaşanmış,
3. Sadece tüketim için ikamet edenlerin yer haline gelmiştir (Bryman, 1999).

Disneyland 20. y.y'ın en önemli eğlence merkezleridir. Hedeflenen işlevleri yerine getirme durumu nedeni ile başarılı bir tema park örneğı olduğunu göstermektedir. Park sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğı zaman; temalı parkların global ölçekte boyutlarının gelişmesine öncülük eden, Amerikan toplumunun temalarını, efsanelerini birleştiren bir fantezi olarak günümüzde karşımıza çıkmaktadır. Değışik etnik yapıları, sınıf ve bölgesel kimlikleri, halk içindeki değışik kültürleri sentezlemiş ve farklı yapıdaki insanları aynı mekana çekerek farklılaşmayı kontrol eden bir yapı oluşturulmuştur. Disney teknolojiyi ve eğlenceyi birleştirmiş, ülke ekonomisine katkı sağlamış, temalı parkların global ölçekte boyutlarının gelişmesine öncülük etmiştir (Zukin,1991).

Disneyland sosyal sürdürülebilirlik yönünden önemli bir yere sahip olmasına karşın; Harikalar Parkı örneğinde de olduğu gibi ekonomik getiri düşüncesi ile hareket edilerek, kültürü ve onu oluşturan özü kaybedip eğlence ağırlıklı tema parklara dönüşmüş, sembolik yeni içeriklerle donanmış ve sosyal boyutu ihmal edilmiştir. Bu kapsamda 21. yüzyılda insanlar, eğlenmek için nesnelere ihtiyaç duyar hale getirilmiştir. Küresel sermayenin isteğı doğrultusunda ticari ve turizm amaçlı yatırım aracı olmuş ve piyasanın çıkarlarına uygun şekillenmiştir. Bu mekanlar sosyal sürdürülebilirlik

açısından kültürel değerler bağlamından koparıldığında, sıradanlaşmakta ve zamanla özgünlüğünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

Kent parklarının planlanmasında çağımızın yaşam tarzı, kentin kimliği, gelişmişlik düzeyi parkların düzeyini ve fiziksel özelliklerini belirleyen unsurlardır. Sanayileşmiş ülkelerin büyük kentlerinde yeşil alanların ve parkların kentlilerin dış mekan ihtiyaçlarını karşılaması ve bu tür alanların planlanmasına önem verilmektedir. Bu nedenle şehirlerin ilgili makamları daha fazla park ve dinlenme alanı edinme ve mevcut olanları koruma ve koruma ihtiyacı hissetmektedir.

Sanayi Devrimi sonrasında kentleşmenin hız kazanmasıyla beraber yaşam koşulları ve gündelik yaşam rutinleri değişim göstermeye başlamıştır. Modern olarak adlandırılan dönemde toplumsal yaşam standartlarının değişimiyle beraber kentlerin insan yaşamına sosyal ve fiziksel etkileri epeyce büyük olmuştur. Yeni yaşam koşullarına adapte olmaya çalışan kentliler için yeni mekânsal gereklilikler ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi'ni takip eden yıllarda yoğun kentleşme, şehrin yeni yapılanma süreci ve doğal ortamların azalması kentlerde sağlıklı yaşam koşullarını beraberinde getirdiğinden planlı kentsel yeşil alanlar olan kent parklarının önemi giderek artmıştır. Bu sebeplerden ötürü ortaya çıkan kent parkları, bu mekanları kullananlar ve kullanıcılarının çeşitli ihtiyaçları yönünde şekillenerek değişmeye başlamıştır. Ancak çözüm odaklı kentler olarak; modernizmde sermayenin akışkanlığını kolaylaştırmak yönünde tasarlanan kent parkları, sanayileşme sonrasında kapitalist birikim sürecinde işlevselliğini kaybetmiştir. Günümüz kent parklarının, postmodern zamanla beraber sosyal yönü ihmal edilmiş ve başka kentsel kamusal mekanlar gibi kent parkları da piyasanın çıkarlarına göre şekillenmiş görünmektedir. Bunun şekillenmenin sonucunda kent parkları, kentsel rant oluşturularak hem yatırımcı olarak hem de turist seviyesinde küresel sermayeyi çekmeye dair bir imajın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Çalışmada amaç; modern dönem kent parkları ile postmodern dönem kent parklarının tarihsel süreç içerisinde dönemsel özelliklerini ortaya koymak, işlevlerindeki değişiklikler ve bugün sahip oldukları işlevleri karşılaştırarak kullanım özelliklerinin nasıl değiştiği ile ilgili tespitlerde bulunabilmektir ve bu kapsamda çalışmanın hipotezini oluşturan 2 soru sorulmuştur. Çalışmanın hipotezini oluşturan araştırma soruları;

- Modern ve postmodern süreçte kent parklarının gelişim süreci nasıl olmuştur ve sosyal sürdürülebilirlik açısından toplumu nasıl etkilemiştir?
- Farklı ekonomik ve toplumsal süreçler kent parklarının yönetim ve tasarımıyla hangi değişimlere yol açmıştır?

Olarak tanımlanabilir.

Modern dönemden postmodern döneme geçişteki kent parkları bulgular kısmında verilen kontrol tabloları ile de görülmüştür ki sosyal sürdürülebilirlik açısından kullanımları değişip gelişmiştir. Modern dönem kent parkları, Sanayi Devrimi sonrasında kent nüfusunun hızla artması sonucunda sağlıklı yaşam koşullarını iyileştirmek, yaşam kalitesini güzelleştirmek ve kırsal yaşama olan özlemi gidermek amacı ile ortaya çıkmıştır. Postmodern dönemde ise bu parklar; kitle kültürüne dönüşüm ve küreselleşmenin etkisi ile yatırım amacı ile tasarlanmış, toplumsal olarak işlevselliğini kaybederek tematik parklara dönüşmüştür. Bu bulgular sonucunda; “Modern ve postmodern süreçte kent parkları değişip gelişmiş ve bu çerçevede şekillenerek rant amaçlı kullanılmış ve toplumsal işlevselliğini yitirmiştir.” Hipotez 1 doğrulanmıştır.

Çevresel anlamda kent parkları, sosyal problemlere çözüm bulmak ve doğayla ilgili farklı düşünceleri ifade etmek amaçlanırken ekolojik açıdan ne kadar fayda sağladığı dikkate alınmamış, postmodern dönemde ise küreselleşmenin getirmiş olduğu ekonomik bozulmalar nedeniyle ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlik ifadeleri değer kazanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda; “Modern dönemde kent parkları yerel sermaye yönetiminde hizmet ederken, postmodern dönemde küresel ölçekteki sermayenin isteği ile şekillenip bu doğrultuda hizmet vermeye başlamış, küreselleşmenin de etkisi ile işlevsel özelliği eğlence ağırlıklı olan tematik parklara dönüşmüştür.” Hipotez 2 doğrulanmıştır. Kent parklarının planlanmasında, içinde bulunduğumuz dönemin yaşam biçimi, kentin sahip olduğu kimlik ve gelişmişlik düzeyi kent parklarının standartlarının ve fiziksel özelliklerinin tespit edilmesinde önemli bir role sahiptir. Sanayileşmiş ülkelerdeki büyük kentlerde, yeşil alan ve parkların kent insanının açık hava ihtiyaçlarını yerine getirmesi önem kazanmakta ve bu alanların planlanmasına önem verilmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik yönü bakımından çok önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle kentlerdeki ilgili kuruluşlar ve yönetimler, daha fazla park ve boş zaman değerlendirme alanları edinmek, mevcutları ise korumak ve sürdürmek gereksinimini duymaktadırlar. Ancak, günümüzde post modern süreçle birlikte kent parklarının sosyal boyutunun ihmal

edildiği karşımıza çıkmakta ve diğer tüm kentsel mekanlar gibi parkların da piyasanın çıkarlarına uygun olarak şekillendiği görülmektedir.

Kent parkları, içinde yaşadığımız dönemin, kültürün ve toplumun bir parçası olarak kentlerdeki, sosyal problemlerin, rekreasyon alışkanlıklarının değişimiyle sürekli bir evrime uğramaktadır. Parklar evrimleri süresince sosyal, kültürel, ekonomik, politik açıdan daima önemli alanlar olmuşlardır.

Fakat günümüzde 19. y.y 'ın ilk otuz yılında olduğu kadar tercih edilmemektedir. Bu gün sanayi devriminin neden olduğu, toplumsal sağlığın iyileştirilmesi, toplumdaki bütün sınıfların ruhsal ve fiziksel yönden doğal çevreden yararlanmasını sağlamak, arazi değerinde artış ile ekonomik kazanç ve kentlerin görsel niteliklerini iyileştirmek düşüncelerine pek çok kaygının katıldığı görülmektedir. Değişmiş olan yaşam şartları ve şekilleri içerisinde çeşitli rekreasyon ve boş zaman alışkanlıkları edinilmiştir. Alışveriş merkezleri, spor merkezleri, restoran ve kafeler oldukça çok sayıda insanı çekebilmektedirler. Ancak insanlar içinde oldukları kültürel ve sosyo-ekonomik çevrenin imkanları çerçevesinde tercihlerini yapmaktadırlar.

Modern ve postmodern dönemde özellikle eğitsel, sosyolojik ve ekolojik yönden zorunlulukların altı çizilmektedir. Son yıllarda dünya gündeminin baş sıralarında yer alan yaşamın sürdürülebilirliği ya da bozulmadan gelecek nesillere aktarılması düşüncesinin fiziksel çevrede gerçekleşmesi için ön şart olan yaşam destek sistemlerinin (su, hava, toprak) korunması temel olarak yeşil alanların korunması ilkesine dayanmaktadır.

Mekanların rekreasyon amaçlı kullanım gereksiniminin artması sonucunda kent içi veya kent dışı yeni düzenlemelerin yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Kent içinde, düzgün, amaca uygun ve çevre güzelliğine katkı sağlayacak parklar, yeşil alanlar, oyun ve spor sahaları gibi yerler yapılarak bu amaca ulaşılır. Gençlik Parkı, Central Park, Harikalar Diyarı Parkı ve Disneyland bu konuda yapılan düzenlemelerdendir. Çalışma alanlarının sahip olduğu işlevlerin kontrol listelerinde ortak noktalara sahip olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda ise 4 farklı park tipinin sahip olduğu işlevsellikten ötürü birbirleri ile örtüştüğü ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak baktığımız zaman, kent parklarının modern dönemden postmodern döneme geçerken işlevleri zamanla değişikliğe uğramıştır. Bu değişimin nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayacak olursak;

- Toplumun kültürel anlamda değişmesi,
- Ekonomik sebepler,
- Parkı kullanan kitlenin sosyal yapısındaki değişim,
- Rant politikalarına bağlı olarak yeni kullanımların oluşturulması, örneğin kafe, büfe, tarzı mekanların ve eğlenceye özgü ticari amaçlı alanların kurulması ve bunun sonucunda yeşil dokunun bozulmaya başlaması gibi sebeplerden ötürü birtakım değişimler ortaya çıkmakta ve pek çoğu işlevlerini kaybetmektedir.

Parkların değişime uğraması sonucunda, bu alanların işlevlerini kaybetmeye başlaması ile beraber bu alanlar ya kendi hallerine bırakılarak işlevselliğini kaybedecekler ya da planlama çalışmalarıyla yeniden kazanılacaklardır. Ancak burada önemli olan nokta, parkı ticari ya da rant amaçlı kullanarak işlevselliğini değiştirmek değil aksine doğal-tarihi değerlerini ve toplumsal işlevselliğini koruyarak bunları çağdaş kullanımlarla ve kentsel işlevlerle birleştiren planlama ve tasarım süreçlerinin oluşturulmasıdır.

Buna göre kent parkları yeniden planlanırken sosyal sürdürülebilirliği de göz önüne alınarak;

- Sosyo-mekansal ayrışmaya konu olan toplumsal kesimlerin bir araya gelme potansiyelinin korunması,
- Kentsel rant yaratarak sözde bir sermaye birikimi sağlamak için sosyal yönünün ihmal edilmemesi,
- Küresel sermayeyi çekmeye yönelik bir imaj yaratması bağlamında sembolik ve estetik rollerinin yerine parkların sahip olduğu sosyo-kültürel değerlerin ön planda olması,
- Parkın doğal ve tarihsel değerleri belirlenerek korunması,
- Parkın çevre ilişkileri ve arazi durumu yeniden ele alınarak değerlendirilmesi,
- Parka eklenecek yeni kullanımların belirlenmesinde parkın temel dokusu (tarihi-doğal) göz önüne alınması ve kullanıcı istekleri belirlenmesi,
- Planlama aşamasında ve daha sonra park programlarının belirlenmesinde özel komisyonlar oluşturularak, peyzaj mimarları, sosyologlar, biyologlar, eğitimciler, sanatçılar ve parkın özelliğine göre diğer meslek gruplarından uzman kişilerin birlikte çalışmaları sağlanmalı, eğitim, kültürel aktiviteler ve eğlence bu programlarla oluşturulması önerilmektedir.

Kent parkları bu süreçler takip edilerek planlanmalıdır. Hem kent hem de kentli açısından büyük önem taşıyan alanlardır. Çünkü kent parkları kentlinin ve kentin geçmişini yansıtan, bugününe ışık tutan tarihsel simgelerdir ve geçmişle bugün arasında bir köprü görevi üstlenmişlerdir. Bu köprüler, tarihsel süreçler içerisinde ne kadar değişime uğramış olsalar da kent ve kentli için önemli olan, bunların yok edilmeden, çağın gereklerine uygun bir şekilde yenilenmeleridir. Böylece parklar sahip oldukları işlevleri yerine getirerek kentsel yaşam kalitesinin yükselmesini sağlayacaklardır. Kent parkları kentli için tarihsel önem taşıyan, görkemli geçmişe sahip mekanlar olarak anılarda veya fotoğraflarda kalmamalı, tarihsel önemine yakışacak, çağdaş işlevlere yanıt verecek bir nitelik göstermelidirler.

Modern dönemle sosyal yaşamın önemli bir parçası haline gelen ve toplumsal yapıyı şekillendirmek için bir araç olarak görülen kent parkları, postmodern süreçle birlikte ya turizm ve ticari yatırımlar için tasarımın merkezine yerleştirilmiş ve tematik park işlevi ile yeniden hayat bulmuş veya yeni rant alanları oluşturmak için işlevlerini kaybetmişlerdir. Günümüz toplumlarında yaşanan değişimi postmodernizm açısından tanımlayanlara, bu sürecin insanlık tarihinin her döneminde hep var olduğunu belirtmek gerekir. Günümüz toplumunda değişim olarak deneyimlenen bu süreç, büyük ölçüde küresel güçlerin kontrolünde, planlama ve tahmin yoluyla gerçekleşen değişimle ilgilidir. Küreselleşmenin etkisi ile Ankara Harikalar Diyarı ve Disneyland örneklerinde de olduğu gibi kent parkları da bu değişim ve dönüşümden etkilenmiştir. Kent merkezi içerisinde yaşayan orta ve alt gelir gruplarına yönelik kent parkları nitelik ve niceliklerini kaybederken, üst gelir grupları ise kentin çeperlerinde güvenli ve ücretli yeni rekreasyon alanları oluşturmuşlardır. Sosyal ayrışmayı besleyen bu durumun, ilerleyen zamanlarda sosyal çatışmaya dönme ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve kentsel mekanın tüm aktörleri kentsel peyzajın en önemli bileşeni olan kent parkları üzerine karar alırken bu durumu göz önüne almalıdır.

Kent parklarının kullanıcılarına dinlenme ve yenilenme imkanı sağlamasının yanı sıra; yıl boyunca sağlık, eğitim, kültür ve rekreasyon programları düzenleyerek yurttaş katılımını sağlayarak toplumsal sürdürülebilirliğin ve çevre bilincinin gelişmesini sağlamaktadır. Kent parkları ve rekreasyonel kullanıma yönelik diğer yeşil alanların korunması, iyileştirilmesi ve sosyal yönden sürdürülebilirliği için yalnızca projelendirme ile peyzaj mimarı, mimar, şehir plancısı ve restorasyon uzmanlarının çalışmaları yeterli olmamaktadır.

Kent parklarının kalitesinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bu hususlar;

- Parklar ve çevredeki alanlar ile ana ulaşım ağları arasındaki bağlantılar (araçlar, yayalar, servisler, bisikletler vb.) güvence altına alınmalıdır.
- Park içinde yeni yapılaşmaya izin verilmemelidir.
- Kent parklarındaki yeşil alan oranı ve kalitesi korunarak geliştirilmelidir.
- Doğanın önemli bir parçası olan parkların, ekolojik yaklaşımların kentlerde ve kent merkezlerinde uygulanmasında önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır.
- Yeşil doku tekrar sağlıklı hale getirilmeli ve biyolojik ömrünü tamamlamış bitkiler aynı özelliklere sahip bitkilerle değiştirilmelidir.
- Mevcut su kütleleri kullanılmalı, bakımı yapılmalı ve iyileştirilmelidir.
- Kent parkına kimliğini kazandıran yapı ve heykeller korunmalı, park içinde yapılan yenileme ve bakım çalışmaları aslına uygun olarak yapılmalıdır.
- Parkların yıl boyu kullanılması, parkların yeşil ve su unsurlarının geliştirilmesi ve korunması, parklarda sosyal doğa eğitimi ve bilinçlendirme kalitesinin artırılması sağlanmalıdır.
- Parkın sanatsal ve kültürel kalitesi iyileştirilmelidir.

Kent parklarının, kaliteyi ilke edinen, sürdürülebilir yönetim modeli oluşturulabilmesi için;

Tasarım: Peyzaja ve tarihsel yapıya uygun olacak şekilde yeni kullanımlara olanak sağlanmalıdır.

Geliştirme: Koruma ve kullanma düşüncesi ile tarihi mekanlara yeni kullanımlar getirilirken, gelir elde edilerek sürdürülebilir bir bakım ve onarım çalışması gerekmektedir.

Yararlanma: Kent insanının yeşil alandan, rekreasyonel, kültürel ve sosyal etkinliklerden yararlanması sağlanmalıdır.

Kentsel ve ulusal ekonomi: Yoğun ve aşırı kullanımdan dolayı kent parklarında oluşabilecek zararları azaltabilmek için dönemsel yoğunluğu azaltacak tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Koruma: Kentlinin en değerli varlığı olan yeşilin, canlı yaşamının ve tarihi yapıların korunmasına ve sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak için koruma ve yenileme programlarına destek sağlanması gerekmektedir.

Pazarlama: Kentin tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarında insanların kent parkına karşı ilgilerini çekerek yararlanma duygusunun oluşturulması gerekmektedir (Özkır, 2007).

Gelecek nesillere tarihi ve kültürel birikimi olan sağlıklı çevreler bırakabilmek için belediyelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve politikacıların çevre bilinci içinde birleşmesi gerekmekte ve multidisipliner bir çalışma yapılmalıdır. Çağdaş bir toplum olma gerekliliği kaliteli bir çevre ile sağlanmaktadır. Sürdürülebilir bir çevrede sürdürülebilir bir yönetim modeli oluşturmak, planlama veya tasarım aşamasında çözümlenmelidir. Peyzaj mimarlığı profesyonel meslek disiplini, yeşil alanlarda sürdürülebilir yönetim modelinin en önemli unsurlarından biridir. Peyzaj mimarı; planlanacak veya tasarlanacak yeşil alanların oluşturulması, geliştirilmesi ve yürütülmesi sürecinde alanın stratejik hedeflerini oluşturmaktadır.

Bu çalışma birtakım önemli bulguları ortaya koymuş olsa da sınırlılıkları vardır. Çalışmada, hem yerel hem de uluslararası örnekler incelenmiştir. Öncelikle, çalışma için verilerin elde edilmesinde, bulguların genelleştirilmesini engelleyen Türkiye'deki modern dönem kent parkı olan Gençlik Parkı ile postmodern dönem Harikalar Diyarı parkından toplanmıştır. İkincisi ise, yurtdışındaki modern dönem kent parkı olan Central Park ile postmodern dönem örneği olan Disneyland'ten elde edilmiştir. Bir diğer sınırlılık ise modern ve postmodern sürecin kent ölçeği içerisinde etkileri ile kent düzeyinde özellikle kent parklarının toplumsal rolünün değişimi ele alınmıştır.

Sanayinin sermayenin akışkanlığını kolaylaştırmak yönünde tasarlanan kent parkları, sanayileşme sonrasında kapitalist birikim sürecinde işlevselliğini kaybetmesi, günümüz kent parklarının postmodern zamanla beraber sosyal yönünün ihmal edilmiş olması önemli bir araştırma konusu olmuştur. Kent parklarının işlevselliği ve bu işlevlerin küreselleşme ile turizm ve ticari yatırımlar için tasarımın merkezine yerleştirilmiş ve tematik park işlevi haline dönüşmesi ve sosyal sürdürülebilirliği günümüzde çoğu hizmet sektöründe önemli bir araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Başta turizm sektörü olmak üzere, diğer eğlence, eğitim, kamu ve özel birçok sektörde de kritik öneme sahip hale gelmektedir. Bu nedenle, turizm sektörü dışındaki birçok sektörde kent parklarının sosyal sürdürülebilirliği incelenebilir, literatüre katkı sağlanabilir ve

elde edilen bulgularla sosyologlara, kent tasarımcılarına, mimarlara, mühendislere, kamu yönetimcilerine, şehir ve bölge planlamacılarına tavsiyelerde bulunulabilir.

Bu çalışma farklı dönemlerdeki kent parkları üzerine uygulandığı için bulgular farklılık gösterebilir ve literatüre katkı sağlanabilir. Ayrıca, bu çalışma yalnızca modern ve postmodern dönemdeki parklar olan Gençlik Parkı, Central Park, Harikalar Diyarı ve Disneyland örneklerinde gerçekleştirildi. Yerli ve yabancı örnekler üzerinde benzer bir çalışma yürütülebilir. Böylelikle, gelecekteki çalışmalar, akademisyenlerin çalışmalarına katkı sağlayabilir. Literatürdeki tüm çalışmalarda olduğu gibi, önerilen model belirli bir açıdan konuyu analiz etmektedir. Daha genel bir araştırma için verilerin toplanmasında zorluklardan dolayı çalışma sonuçları farklı açılardan da değerlendirilerek desteklenebilir ve genişletilebilir.

6.KAYNAKLAR

Acar, F., (2017). “Modern Ve Postmodern Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansımaları”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep. Türkiye.

Akay, A.,(2009). Türkiye’de Planlama ve Planlama Hiyerarşisi, Peyzaj Yönetimi, Ankara, Todaie Yayınları.

Anonim 2022a,
<<https://www.google.com/search?q=bah%C3%A7ekent+modeli&hl=tr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=>>.

Anonim 2022b,
<https://www.google.com/search?q=Brondby%2C+Danimarka+Kenti+&tbm=isch&ved=2ahUKEwjVjZHH1fT5AhU_x7sIHT0bBrIQ2>.

Anonim 2022c,
https://www.google.com/search?q=Corbusier%E2%80%99%C4%B1n+Paris+i%C3%A7in+yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1+Plan+Voisin+&tbm=isch&ved=2ahUKEwjFy_rp1fT5AhVrlv0HHSneBusQ2>

Anonim 2022ç,
<<https://www.google.com/maps/search/gen%C3%A7lik+park%C4%B1/@40.4853015,29.7624233,8z/data=!3m1!4b1>>.

Anonim 2022d,
<https://www.google.com/search?q=gen%C3%A7lik+park%C4%B1&hl=tr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjs7Mm71vT5AhVOlYsKHR0RBKAQ_AUoAnoECAIQBA&biw=1366&bih=625&dpr=1#imgsrc=xMGfFwSOe-AluM>.

Anonim 2022e,
<https://www.google.com/search?q=gen%C3%A7lik+park%C4%B1&hl=tr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjs7Mm71vT5AhVOlYsKHR0RBKAQ_AUoAnoECAIQBA&biw=1366&bih=625&dpr=1#imgsrc=gSM9h_sQ3BSaoM>.

Anonim 2022f, <<https://www.anfa.com.tr/hizmetlerimiz/parklarımız/genclik-parki/>>.

Anonim 2022g, <<https://www.google.com/maps/place/Central+Park/@40.7812239,-73.9687025,17z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x89c2589a018531e3:0xb9df1f7387a94119!8m2!3d40.7812199!4d-73.9665138>>.

Anonim 2022h,
<https://www.google.com/search?q=central+park&hl=tr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiEkauP1_T5AhVTgosKHWp8DVQQ_AUoAXoECAIQAw&biw=1366&bih=625&dpr=1#imgsrc=rox5CU2zG-2A2M>.

Anonim 2022ı,
<https://www.google.com/search?q=central+park&hl=tr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiEkauP1_T5AhVTgosKHWp8DVQQ_AUoAXoECAIQAw&biw=1366&bih=625&dpr=1#imgsrc=z74FCMTbTm5BAM>.

Anonim 2022i,
<https://www.google.com/search?q=central+park+ve+kad%C4%B1n+ba%C5%9F+Faran&tbm=isch&ved=2ahUKEwjzqgK91_T5AhVZgv0HHe1BCdsQ2->

- Anonim 2022j,
<<https://www.google.com/maps/place/Harikalar+Diyar%C4%B1+Lunapark/@39.9787693,32.5812446,17z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x14d3308795951bfd:0xe1a246883cd1609118m2!3d39.9787652!4d32.5834333>>.
- Anonim 2022k, <<https://www.anfa.com.tr/hizmetlerimiz/parklarimiz/harikalar-diyari/>>.
- Anonim 2022l,
<https://www.google.com/search?q=harikalar+diyar%C4%B1&hl=tr&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiwhNzy1_T5AhVxlYsKHQguDqQQ_AUoAnoECAIQBA&biw=1366&bih=625&dpr=1#imgsrc=Dc-oeU_qmHFzLM>.
- Anonim 2022m, <<https://www.ankara.bel.tr/galeriler/goster/harikalar-diyari#gallery-6>>.
- Anonim 2022n,
<https://www.google.com/search?q=Disneyland%E2%80%99in+Konumu+&tbm=isch&ved=2ahUKEwjCur3_2fT5AhVh4rsIHf1MAdYQ2->>.
- Anonim 2022o,
<<https://www.google.com/search?q=Disneyland%E2%80%99in+Plan%C4%B1+&tbm=isch&ved=2ahUKEwjB9LmH2vT5AhVV17sIHciXDPoQ2->>>.
- Anonim 2022ö,
<<https://www.google.com/search?q=Disneyland&tbm=isch&ved=2ahUKEwjmsJWk2vT5AhVty7sIHZfHDMsQ2>>>.
- Anonim 2022p,
<<https://www.google.com/search?q=Disneyland&tbm=isch&ved=2ahUKEwjmsJWk2vT5AhVty7sIHZfHDMsQ2>>>.
- Aslanoğlu, A., (1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa, Asa Kitabevi Yayını.
- Ateş, T., (2000). “Cumhuriyet’in, Devamı Getirilmemiş Çağdaş Yaşam Adımlarından Biri: Gençlik Parkı, Ankara”, XXI Mimarlık Kültürü Dergisi Sayı1, Ankara.
- Aylan ve Şalvarcı., (2008). Kent Turizmi Açısından Rekreasyon Alanlarının Önemi: Konya Temalı Parklar Örneği, Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 3(18) 49-62.
- Bakır, N., (2012). “Kentsel Planlama ve Proje Bütünleşme Süreci Kayseri Kenti Örneği”, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama A.B.D., İstanbul, Türkiye.
- Başaran M.A., (2020). Central Park’ın Tarihsel Süreci, Kent Ve Kentleşme Üzerindeki Etkileri, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(1) 124-150.
- Biart, M., (2002). Social sustainability as a part of the social agenda of the European community.
- Bingöl, B., (2014). Postmodernizm ve Kent Tasarımı, Ormancılık Dergisi, Sayı 10 s.s 17.
- Boyacı, E., (2010). ”Ülkemizde Kent Parkı İşlevlerini Belirleyen Etmenler”, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı A.B.D. Ankara.

- Bulut Y., ve Dönmez. D., (2021). Kentsel Planlamada Yerel Aktörlerin Rolü, Astana Yayınları, Ankara.
- Colantonio, A. ve Dixon, T., (2009). Measuring Socially Sustainable Urban Regeneration in Europe, Oxford Institute for Sustainable Development (OISD) School of the Built Environment Oxford Brookes University, Oxford.
- Cranz G., (1980). “Women in Urban Parks”, Signs: Journal of Women in Culture and Society 5/S3, 37 S91; Schuyler, The New Urban Landscape: The Redefinition of City Form in Nineteenth-Century America, 3, 30.
- Cranz, G. ve Boland, M., (2004). Defining the sustainable park: a fifth model for urban parks. Landscape Journal, 23(2), 102-120.
- Coşkun C., (2020). “Kent Parklarındaki Farklı Mekân Tiplerinin Psikolojik Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.
- Çubukçu, A. (2005). “ Kapitalizmin Değişen Derisi: Postmodernizm”, Internet Adresi: <http://www.evrenselbasim.com/od/yazi.asp?id=318>, Erişim Tarihi; 08.07.2022
- Dalkılıç, E., (2007). “Eğlence Parklarının Tarihsel Gelişimi ve Planlama Kriterleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Demir, E., (2006). Toplumsal Değişme Süreci İçinde Gençlik Parkı: Sosyolojik Bir Değerlendirme. Planlama Tmmob Şehir Plancıları Odası Yayını. (38), Ankara.
- Duman, B., (2017). Kentsel Dönüşümün Kayıp Halkası: Sosyal Sürdürülebilirlik, Kentsel Dönüşüm Dergisi, Sayı 1, ss. 96-97, Temmuz, İstanbul
- Ersoy, M., (2006). İmar Mevzuatımızda Planlama Kademeleri ve Üst Ölçek Planlama Sorunu. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde 215-231.
- Featherson, M., (2013). Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, s.23, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D., (1997). Postmodernliğin Durumu, Çev: Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D., (2003). Postmodernliğin Durumu, Çev.: Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul.
- Howard, Ebenezer, (1902). *Garden Cities of To-morrow*, Faber and Faber, London.
- İlkay Y., (2017). ‘Kentsel Yeşil Alan’ın Ne’liği Üzerine: Ankara’da Yeşil Alanın Temsil Mekânları Olarak (Yeniden) Üretilme Durakları, Kent Araştırma Dergisi, 20(8), 181-199.

- Jencks, C., (1987). The Language of Postmodern Architecture, s.29, 30, 274, Academy Editions, Londra.
- Karaçor, E., (2019). Sanayi Devriminden Günümüze Kentsel Peyzajın Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü, Gece Akademi Dergisi, Gece Kitaplığı Yayınevi, böl.5, 96-106.
- Karadeniz Z., (2019). “Peyzaj Tasarım Kriterleri Açısından Samsun Kent Parklarının İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ordu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ordu, Türkiye.
- Karakurt, E., (2006). Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 26, Ocak – Haziran.
- Karlier, G., (2017). “Kent Parkları Kavramı ve Bursa Kent Parklarında Kullanıcı Memnuniyetinin İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Bursa, Türkiye.
- Kaypak, (2013). Global Journal of Economics and Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 2(4), 20-38.
- Kazancıoğlu, Ö., (2019). “Modernizmden Postmodernizme Toplumsal Değişme”, Yüksek Lisans Tezi, Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Halkla İlişkiler Bilim Dalı, Trabzon, Türkiye.
- Keleş, R., (2000). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi.
- Kızıldere, A.E., (2009). “Sanat Akımları Açısından Türkiye Ve Diğer Ülkelerdeki Başlıca Parklar (19.Yüzyıl - 21.Yüzyıl Arası)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Le Corbusier, (2003). “A Contemporary City”, *City Reader*, R. LeGates, F. Stout (Ed). Urban Reader Series, Routledge, London, 317-324.
- Lyotard, J. F., (1997). Postmodern Durum, s.155-156, Çev: Ahmet Çiğdem, 2.Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.
- Memkağ, Z., (2019). “Sürdürülebilir Kentleşme Ve Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Konya Büyükşehir Belediyesi”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Konya, Türkiye.
- Oğuz, D., (1998). Kent Parkı Kavramı Yönünden Ankara Kent Parklarının Kullanım Olgusu Üzerinde Bir Araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Olmsted, F and Kimball, T., (1973). Forty Years of Landscape Architecture, The MIT Press, USA.

- Önal, S., (2017). “Kent Parkların Antropolojik Açıdan Değerlendirilmesi: Ankara Örneği”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Fizik Antropoloji) Anabilim Dalı, Ankara.
- Özkır, A., (2007). Kent Parkları Yönetim Modelinin Geliştirilmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara. Sağcan, M., (1986). Rekreasyon ve Turizm. Cumhuriyet Basımevi. İzmir.
- Savini, F., & Aalbers, M. B., (2016). The De-Contextualisation of Land Use Planning Through Financialisation: Urban Redevelopment in Milan. *European Urban and Regional Studies*, 23(4), 878-894.
- SCOPUS, (2022). Modernizm, Postmodernizm, Kent Parkı, Sosyal Sürdürülebilirlik Erişim 13 Eylül 2022 <https://www.scopus.com/sources.uri>
- Taylor, Dorceta E., (1999). “Central Park as a model for social control: urban parks, social class and leisure behavior in nineteenth-century America”. *Journal of leisure research* 31/4, 420-477.
- Tekeli, İ., (20011). Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İ., (1992). Modernizm ve Postmodernizm Kavramları Üzerine Gösteri Dergisi, Mayıs
- Turgun, (2019). “Modernizmden Postmodernizme Değişen Kimlik Algısı Ve Küreselleşme Sürecinde Oluşan Tüketim Kültürü” Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Tasarımı Ve Bilişim Teknolojileri Anabilim Dalı, Kocaeli, Türkiye.
- Topaloğlu, S., (2007). “Ankara Harikalar Diyarı Kent Parkı’nın Tema Park Kavramı Kapsamında İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak, Türkiye.
- Tosun, E., (2009). Sürdürülebilirlik Olgusu ve Kentsel Yapıya Etkileri, PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 5(2), 12-17.
- Var B., (2015).” Kentsel Yenileme Ve Sosyal Sürdürülebilirlik: Trabzon Ortahisar Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Yılmaz, T., (2020). “Erken Cumhuriyet Dönemi Kent Parklarının Belediyeler Dergisi Üzerinden İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.
- Yorulmaz, A., (2006). “Harikalar Diyarı Parkı’nın Kullanıcı Profili ve Beklentilerinin Belirlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Zukin, S., (1991). *Landscapes of Power From Detroit To Disney World*. U.S.A.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Tuğba DOĞAN

Yabancı Dili : İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y. Lisans	Peyzaj Mimarlığı	Düzce Üniversitesi	2022
Lisans	Peyzaj Mimarlığı	Düzce Üniversitesi	2017
Lise		Serinyol Lisesi	2012

YAYINLAR

Doğan, T., & Karaçor, E., (2017). Modern Ve Postmodern Süreçte Kent Parklarının Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Değerlendirilmesi, Uluslararası Mimarlık ve Tasarım Sempozyumu, İstanbul Akademisyenler Derneği, 1. Baskı, İstanbul, ss. 16